

ATATÜRK VE TÜRK DİL DEVRİMİ

FMV
FEYZİYE
MEKTEPLERİ
VAKFI • 1885 •

FMV IŞIK OKULLARININ ARMAĞANIDIR.

Atatürk ve Türk Dil Devrimi

FEYZİYE MEKTEPLERİ VAKFI YAYINLARI , 2019

Kapak ve Grafik Tasarım: Titrifikir

ISBN: 978-605-87665-9-4

FMV Yayınları Sertifika No: 42643

2.Basım: Aralık, 2019

© FEYZİYE MEKTEPLERİ VAKFI YAYINLARI 2019

Bu kitabın her türlü basım hakları Feyziye Mektepleri Vakfı Yayınları'na aittir. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Baskı: OPTİMUM BASIM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Tevfik Bey Mahallesi, Dr. Ali Demir Cad. NO:51/1, 34295 Küçükçekmece/İstanbul

FMV Yayınları

Teşvikiye Cad.No:6 Nişantaşı 34365 İstanbul

Tel: 0 212 233 1203

Faks: 0 212 24085 91

www.fmv.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Sunuş

Birinci Bölüm

Atatürk ve Türk Dili

İkinci Bölüm

Genç Cumhuriyet Türk Dil Devrimi'ne Doğru Yol Alıyor

Üçüncü Bölüm

Türk Dil Kurumunun Kuruluşu

Dördüncü Bölüm

Türk Dili Kurultayları

Beşinci Bölüm

Eğitim Reformu ve Türk Dil Devrimi'nde Feyziye Mektepleri

Altıncı Bölüm

Öğrencilerimizden Beklediğimiz Dil Bilinci

Yedinci Bölüm

Türk Dil Devrimi Üzerine Görüşler

Sekizinci Bölüm

Atatürk ve Türk Dil Devrimi ile İlgili Başvurulabilecek Kaynaklar

SUNUŞ

Kurtuluş Savaşı ile başlayan ve 1938 yılına kadar aralıksız devam eden devrimler fırtınası ile Türkiye ve Türk insanı çağ atlıyor, değişiyor, geride kaldığı yollarda adeta koşuyordu. Dünya şaşkınlıkla izliyor, gerçek olduğunu görüyor ama inanamıyordu.

29 Ekim 1923... Cumhuriyet ilan ediliyor ve 30 Ekim 1923'te Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü'ye aşağıdaki mektubu yazıyordu. Mektup neden bu denli önemlidir? Nasıl bir ülke devralındığının görülmesi ve hangi şartlarda "Dil Devrimi"nin esas alındığının bilinmesi açısından çok önemli bir kanıttır.

Sevgili Paşam,

Cumhuriyetin ilk başbakanı olarak seni düşünüyorum. Dur, hiç itiraz etme. Niye seni seçtiğimi şimdi anlayacaksın. Bizi yine büyük bir savaş bekliyor. Durumumuzun bir bölümünü cephe komutanı ve Lozan baş delegesi olarak elbette biliyorsun. Büyük devletlerin bu sefil duruma bakarak, kısa zamanda pes edeceğimizi sandıklarını Lozan dönüşü sen bize anlattın. Ben sana şimdi bildiğinden daha da acıklı olan genel durumu özetleyeceğim:

Bize geri, borçlu, hastalıklı bir vatan miras kaldı. Yoksul bir köylü devletiyiz. Dört mevsim kullanılabilir kara yollarımız yok denecek kadar az. 4.000 km kadar demir yolu var. Bir metresi bile bizim değil. Üstelik yetersiz. Ülkenin kuzeyini güneyine, batısını doğusuna bağlamamız, vatanın bütünlüğünü sağlamamız şart. Denizciliğimiz acınacak durumda. Köylümüzü topraklandırmalı, ihtiyacı olan bir çift öküz ile bir saban vererek çiftçi yapmalıyız.

Doğudaki aşiret, bey, ağa, şeyh düzeni Cumhuriyetle de insanlıkla da bağdaşmaz. Bu durumu düzeltmeli, halkı kurtarmalıyız. Her yerde tefeciler halkı eziyor. Güya tarım ülkesiyiz ama ekmeklik unumuzun çoğunu dışarıdan getiriyoruz. Sığır vebası hayvancılığımızı öldürüyor.

Doktor sayımız 337, sağlık memuru 434, ebe sayısı 136. Pek az şehirde eczane var. Salgın hastalıklar insanlarımızı kırıyor. Üç milyon insanımız trahomlu. Sıtma, tifüs, verem, frengi, tifo salgın halinde. Bit ciddi sorun. Nüfusumuzun yarısı hasta. Bebek ölüm oranı % 60'ı geçiyor.

Nüfusun %80'i kırsal bölgede yaşıyor. Bunun önemli bölümü göçebe. Telefon, motor, makine yok. Sanayi ürünlerini dışarıdan alıyoruz. Kiremiti bile ithal ediyoruz. Elektrik yalnız İstanbul ve İzmir'in bazı semtlerinde var.

Düşmanın yaktığı köy sayısı 830. Yanan bina sayısı 114.408. Ülkeyi neredeyse yeniden kurmamız gerekiyor. Yunanistan'dan gelen göçmen sayısı da dört yüz bini geçecek.

İktisadi hayatımız da eğitim durumumuz da içler acısı. İktisatçımız da çok az. Zorunlu okuma yaşındaki çocukların ancak dörtte birini okutabiliyoruz. Halkın eğitimi hiç çözülmemiş. Oysa Cumhuriyet'in insan malzemesini hazırlamalı, namus cephesini güçlendirmeliyiz.

Kültür eserleri kaçırılmış, kaçırılmaya devam ediliyor. Raporlarda daha ayrıntılı, daha acı bilgiler var. Bunları bakanlara ve parti yönetim kuruluna da ver. Genel durumu tam bilsinler.

Bütçemiz, gelirimiz yetersiz. İktisadi çıkmazdan kurtulmak için geliştirdiğim bir düşüncem var. Bu düşünceyi günü gelince konuşuruz. Hedefimiz milli iktisat, bağımsızlığın sürekli olması için iktisadi bağımsızlık temel ilkimiz olmalı. Osmanlı bu gerçeği geç fark etti. Fark ettiği zaman çok geç kalmıştı.

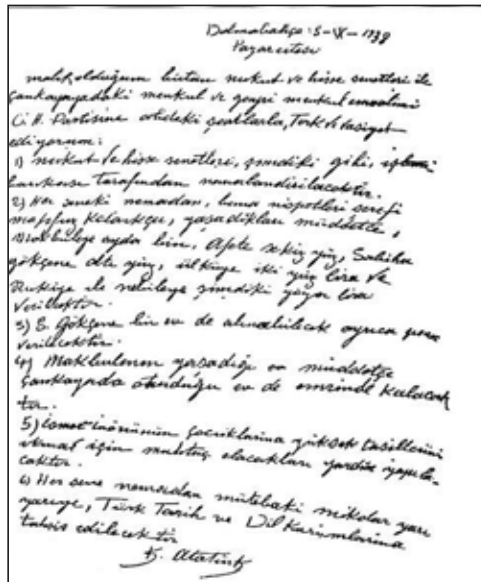
Cumhuriyet'e uygun bir anayasaya gerek var. Bu zor durumdan nasıl çıkılabileceğini gösteren ne bir örnek var önümüzde ne de bir deney. Ama yılmamak, ucuz, geçici çarelerle yetinmemek, halkı kurtarmak için sorunları çözmek, kalkınmak, ilerlemek, milli egemenliğe dayalı, uygar ve özgür bir toplum oluşturmak, yüzyılımızın düzeyine yetişmek, kısacası çağdaşlaşmak, bu büyük ideali tam olarak başarmak zorundayız.

Bu ana kadar bu ideali koruyarak geldik. Bundan sonra daha hızlı yürümek zorundayız. Bunun için gerekli yöntemi, yolu birlikte arayıp bulacağız. Yoksul ve esir ülkelere örnek olacağız. Kaderin bizim kuşağımıza yüklediği kutsal bir görev bu. Bu büyük görevin ağırlığını ve onurunu seninle paylaşmak istedim. Allah yardımcımız olsun.

Gazi Mustafa Kemal

Eriş Ülger, Atatürk Milliyetçiliği, Parola Yay. 2005

Atatürk bir dehaydı ama bedeni bir ölümlüydü. Kabına sığmayan bu ruh için beden yeterli değildi. Hastalandı, ölüm döşeğindeydi, üç gün komada kalmıştı. Kendine geldi, son nefesinde, **“Arkadaşlara selâm, dil çalışmalarını sakın gevşetmeyin.”** dedi ve kendinden geçti.

"Malik olduğum bütün nakit ve hisse senetleriyle Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalimi Cumhuriyet Halk Partisi'ne atideki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum:

- 1] Nukut ve hisse senetleri, şimdiki gibi, İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.
- 2] Her seneki nemadan, bana nisbetleri şerefi mahfuz kaldıkça, yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye ayda bin, Afet'e 800, Sabiha Gökçen'e 600, Ülkü'ye 200 lira ve Rukiye ile Nebile'ye şimdiki yüzer lira verilecektir.
- 3] Sabiha Gökçen'e bir ev de alınabilecek ayrıca para verilecektir.
- 4] Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5) İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.

6) Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya, Türk Tarih ve Dil Kurumlarına tahsis edilecektir.

Türk Tarih ve Dil Kurumlarına vasiyetinde yer verecek kadar akıllı dil ve tarih çalışmalarında kalarak bu dünyadan ayrılan önderimize, asla ödenmeyecek bir borcumuz var: Onun yaptıklarını, hedefi “ Önce İyi İnsan Yetiştirmek” olan Feyziye Mektepleri Vakfı olarak tüm öğrencilerimize bir daha hatırlatmak, anlatmak istiyoruz.

Bu anlatılar dizimizin ilkinin Atatürk'ün yazdığı Geometri kitabına ayırmıştık. Bu defaki kitapçığımızın konusunu; Atatürk'ün en önemli projesi olan Türk Dil Devrimi olarak belirledik. Daha sonraki çalışmalarımızda diğer devrimler ve yeniliklerle ilgili de tarihin kapısını aralayacağız.

Ve biz ışıklılar Atatürk'ün şu vasiyetini unutmayacağız:

“Bakınız arkadaşlar, ben belki çok yaşamam. Fakat siz ölene dek, Türk gençliğini yetiştirecek ve Türkçenin bir kültür dili olarak gelişmeye devamı yolunda çalışacaksınız çünkü Türkiye ve Türklük, uygarlığa ancak bu yolla kavuşabilir.”

Bu çalışma dolayısıyla Cumhuriyet'imizin kurucusu ve yol göstericimiz Atatürk'ü bir kere daha saygı, minnet ve rahmetle anıyoruz.

Bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen Feyziye Mektepleri Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Sn. İlhami Çetin'e, değerli öğretmenlerimiz Sn. Çiğdem Keklik, Sn. Neşe Sezer Cemali, Sn. Leyla Tarakçı'ya ve kitabın tasarım ve baskı sürecinde görev alan Sn. Berna Barlas'a teşekkürlerimizi sunarız.

Av. A. Akın Süel

**Feyziye Mektepleri Vakfı
Yönetim Kurulu Başkanı**

BİRİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK VE TÜRK DİLİ

Atatürk, Türk dilinin gücüne öyle inanıyordu ki 1916 yılında hatıra defterine Türk dilinin gelişmesini engelleyen durumları yazmıştı:¹

10 Aralık 1916

Kemal Bey'in [Namık Kemal] Makalât-ı Siyasiye ve Edebiye'sini okudum. İkinci kitabının sonunda idim, hitam buldu. Arıburnu raporunu okuttum. Sonra Neşet Bey [Neşet Bora] Çapakçur cephesine ait muharebe takririni okudu. Badehu yeni gelmiş istihkâm yüzbaşısı Fuad Efendi'ye hayvanlarımı gösterdim. Sonra tekrar ikametgâhına geldim. Kemal Bey'in Tarih-i Osmanisi'ni takibe başladım. Yemekten evvel Emin Bey'in [Mehmet Emin Yurdakul] Türkçe Şiirleri'yle Fikret'in [Tevfik Fikret] Rubab-ı Şikeste'sinden aynı zeminde bazı parçalarını okuyarak bir mukayese yapmak istedim. İkisi de başka güzel. Ancak Türkçe olanda da diğerlerinde de aynı derecede Arapça Farsça kelimat var. Fark, biri parmak hesabı, diğeri değil.

Atatürk her zaman iyi bir okurdu. Bir günlük kısa bir zaman dilimini anlattığı günlüğünde cephede olduğunu özellikle belirtmek gerekiyor. 1916 yılına göre oldukça sade yazdığı bilinen Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerini de yeterince Türkçe bulmamakta, hem Tevfik Fikret'in hem de Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerindeki Arapça Farsça sözcüklerin bolluğundan yakınmaktaydı.

Onun Türk dili üzerindeki hedefleri 1916 yılında, Birinci Dünya Savaşı'nın ortasında bile belliydi. Hatta bu tarihten çok daha önceleri yıllar sonra yapacağı Türk Dil Devrimi'nin ısıltıları söylediği sözlerde çevresindeki insanların kulaklarında yankılanıyordu. Bu sözleri duyanlar, o gözleri çelik mavi ışıklar saçan bu genç adamı ülküsüne duydukları aşk için saygıyla dinliyor ancak söylediklerinin gerçekleşme olasılığına inanmıyorlardı.

2. Meşrutiyet'in ilanından birkaç yıl önce Selanik'te Latin kökenli alfabe konusunda Bulgar Türkolog İvan Manalof'a söylediği sözler geleceğin öngörüsüydü: ²

"Batı uygarlığına girebilmemize engel olan yazıyı atarak Latin kökünden bir alfabe seçmeli, kılık-kıyafetimize kadar her şeyimizde Batılılara uymalıyız. Emin olunuz ki bunların hepsi olacaktır."

1918 yılında Enver Paşa o zaman kullanılan harfleri [Arap alfabesi] daha yeni bir biçime sokmak istemişti. Mustafa Kemal bu duruma şöyle bir yorum getirmişti: ³

1 Şükrü Tezer, Atatürk'ün Hatıra Defteri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1972, s.85

2 Arif Necip Kaskatı, Atatürk'ün Selanik'teki Hülyaları

3 Ruşen Eşref Ünaydın, Atatürk Tarih ve Dil Kurumları, Hatıralar, s.28-31

- Pek güzel, iyi bir niyet fakat yarım iş hem de zamansız. Harp zamanı, harf zamanı değildir.

...

Sonra da mademki başladın, cesaret et, şunu tam yap; medeni bir şekil olsun, değil mi efendim?

Bu sözler, düşüncesini saklayıp sakınmayan bu genç kumandanın ileride iş başına geçerse gerçekleştireceği erkek kadın hak eşitliği, şapka giyimi, harf değişimi üzerine daha ne uzak zamanlardan beri tasarı sahibi olduğunu gösteriyordu.

Daha mesleğinin ilk yıllarından başlayarak süregelen yıllar boyunca pek çok hatıra defteri tutmuştu. Havran çöllerinde, savaştığı cephelerde, sürgüne gönderildiği yıllarda geleceğin Türkiye'si ile ilgili beslediği hayalleri o küçük defterlerine yazdığını yıllar sonra yakın arkadaşlarına anlatmıştı.

Türk dilini her yönüyle karşılayacak bir alfabe bulma gereği 19. yüzyıldan beri söz konusuydu. Bu konunun her ele alınışında dini gerekçeler öne sürülüyor, Arap alfabesini bırakmanın İslamiyet için büyük bir darbe olacağı düşünülüyordu.

Mustafa Kemal bu işi de başardı. Ankara'da bir komisyona yeni bir yazı alfabesi yapma görevi verdi. Herkes düşünüyordu. Bir millet yazısını nasıl değiştirebilirdi? Ne kadar zamanda değiştirebilirdi? Alfabe Projesi'nin başında olan Falih Rıfkı Atay'a bir gün sordu: ⁴

- Arkadaşlarınız süre için ne düşündüler?

Falih Rıfkı Atay:

- Beş yıl diyen var, on beş yıl diyen var. Düşündüklerine göre birkaç yıl okullarda iki yazıyı bir arada öğretmelidir. Gazeteler yarımşar sütundan başlayarak mesela beş yılda bütün gazeteleri kaplamak üzere yavaş yavaş yazı kısımlarını aktarmalıyız.

Falih Rıfkı'nın yüzüne baktı:

- Çocuğum, dedi. Bu ya üç ayda olur ya da hiç olmaz. Gazetelerin yeni yazı kısmı yok mu hiç kimse o kısmı okumaz. Herkes eski yazıyı okur. Bir savaşı ya da kriz çıktı mı devrim de düşer.

Ve dediği gibi oldu. Heryeri dolaşarak üç ayda yeni yazıyı öğretti, halka öğretmenlik etti. Herkes bir iki yılda öğrendiği okuma yazmayı birkaç saatte öğrenince ona dua ediyordu. Öyle ki bir iki yıl içinde yeni yazı ile okuyup yazanların sayısı eski yazıyı okuyup yazanları geçti.

Zaman, **harf** zamanı değil, **harf** zamanıydı.

Ondan önce bu işe soyunanlar neden başarısız olmuşlardı? Onlar halkın içine girmeden, korunaklı köşklerinde oturup değişim yapmak istiyorlardı. Oysa Mustafa Kemal kaniyla canıyla halkını değişimin yoluna sokuyor, yoldan çıkmasınlar diye sağlarında, sollarında, önlerinde, arkalarında koşarak kılavuzluk ediyor; çırpınıyordu.

Atatürk, Türk diline neden bu kadar önem verdiğini, Türk dilinin ne kadar güçlü olduğunu, Türk dilinin düştüğü durumdan nasıl kurtulacağını Sadri Maksûdi Arsal'ın "Türk Dili İçin" kitabının iç kapağına kendi el yazısı ile yazmıştı:

2. IX. 1930

Millî his ile dil arasin
daki bağ çok kuvvetlidir.
Dilin millî ve zengin
olması millî hissin in-
kızafında başlıca müessirdir.
Türk dili, dillerin en zengin
lerindendir; yeter ki bu dil,
zümrele işlensin..

Ülkesini, yüksek istik-
lâlini korumasını bilen
Türk milleti, dilini de
yalıncı diller bayındı-
rığından kurtarmalıdır.

Faruk N. C. Arslan

Dil Devrimi ile dilde görülen değişim Atatürk'ün yazıları incelendiğinde de çok belirgin olarak görülmektedir. İlk yazı Atatürk'ün İzmir'in kurtuluşundan önce 17 Temmuz 1921 yılında yazdıklarından alınmıştır: ⁵

“İzmir minküllilvücuḥ Türk memleketidir. Anadolu’nun lâyenfek bir cüzüdür. Yunanlılar İzmir’de hiçbir hakk-ı tarihi ve ırkıyı haiz değillerdir. Adalardan ticaret maksadiyle gelmiş ve nefs-i şehirde bile akalliyet derecesini geçmemiş olan Rumların mevcudiyeti bahane ittihaz edilerek İngiltere’nin emperyalist âmâlini tatmin maksadiyle bin kûsûr seneden beri bir Türk memleketi olan bu feyiznak topraklarımız, Yunan kuvvetleri tarafından haydutça istila edilmiştir.

1 Aralık 1937’de ise anlatım biçimini bütünüyle yenileştirerek şöyle diyordu: ⁶

“Hatay’da Fransız delegesi Hataylıların çok şevk ve heyecanla bayram yapmaları tabii olan bir günde Hatay Türklerini serbestçe bu günü kutlamaktan men edecek tedbirler almış ise buna “Yazık!” demekle iktifa ederim. Çünkü böyle bir zihniyet, devletler arasında yüksek dostluk münasebetlerinin hâl ve istikbâli için müspet yolda yürümek lüzumunun henüz anlaşılmamış olmasından ileri gelir.”

Yazılara dilin sadeleşmesi açısından bakıldığında fark açıkça ortadadır. Atatürk'ün söylev ve demeçleri yıl yıl incelendiğinde Türk Dil Devrimi’nin etkileri açıkça görülecektir.

GÜÇLÜ DİL, GÜÇLÜ ULUS

Atatürk, milli varlığı destekleyen en büyük dayanağın dil olduğunu biliyor, bu nedenle Türkçenin güçlendirilmesini istiyordu.

Güçlü ulusların güçlü dilleri vardı. Ulus olmanın en önemli koşulu dildi.

Atatürk çok okuyan ve araştıran biriydi. Tarihte dillerini kaybeden ulusların yok olup gittiğini araştırmaları sırasında fark etmişti. Çok yakından ilgilendiği Sümerler ve Etiler de bunun en önemli kanıtıydı. Yine tarih araştırmaları yaparken Türk dilinin güçlü bir dil olduğunu tespit eden belgeler de görmüştü.

Dil Devrimi’nden önce de Türk dili için çalışanlar bilinçle, yürekten çırpınışlarla Türk diline hizmet etmişlerdi ancak büyük bir halk hareketi ile desteklenmeyen bu uğraşlar etkili olmadı.

⁵ Atatürk Söylev ve Demeçler III, 1918-1937

⁶ Atatürk Söylev ve Demeçler III, 1918-1937

YABANCI SÖZCÜKLERE KARŞI İLK TEPKİ: ORHUN YAZITLARI

İlk yazılı belgemiz olan Orhun Yazıtları'nı bırakan Kültigin ve Bilge Kagan savaşlardan yorgun düşmüş ulusuna seslenirken şu gerçekleri de açıklıyorlardı:

"Ol erinç kanın sutça yügirdi, sönükün tagça yattı...Beglik urı oğlın kul boldı, silik kız oğlın kün boldı... Türk begler Türk atın ıtı Tabgaç atın tutıpan..."

O soylu kanın su gibi aktı, kemiklerin dağlar gibi yığıldı... Beylik dinç oğlun kul oldu, temiz kızın cariyeye oldu... Türk Beyler Türkçe adlarını bırakıp Çince adlar aldılar...

Kültigin ile Bilge Kagan Orhun Yazıtları ile Türk diline ilk ve önemli emeği vermişlerdir, Türkçeyi anıtlastırmışlardır.

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut, Türkçenin dağılmış, yayılmış, yabancı etkenlerle kaybolmaya yüz tutmuş hazinesini Türklerin yaşadığı coğrafyayı adım adım dolaşarak topladı ve gelecek nesillere armağan etti. Dîvânu Lugâti't-Türk adlı bu büyük eserin pek çok önemli özelliği arasında ilk sayfalarında yer alan bir de harita bulunmasıydı. Bugünkü bilgilerimize göre bu, bir Türk'ün çizdiği ilk dünya haritasıdır.

12. yüzyılda Yusuf Has Hacıp Türkçe özel adlarla bezediği “yüksek bilgi” anlamına gelen ve insanlara mutlu olmanın yollarını gösteren eseriyle, Yugnaklı Ahmet, ahlaklı insan olmanın yollarını açıkladığı Atabe’t ül Hakayık’ı ile Türk dilinin en zengin ve saf örneklerini günümüze ulaştırdılar.

13. yüzyılda Karamanlı Mehmet, yapıtlarını Farsça ve Arapça yazan aydınların çoğunlukta bulunduğu Konya’da, Karaman’da 1277 yılında şöyle diyordu:

“Bugünden sonra Divân’da, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır.”

Karamanoğulları Beyliği’nin tarih sahnesinden silinmesi ile bu büyük Türkçe hareketi de unutuldu. Karamanlı Mehmet Bey’in bu adımı sürseydi Türkçe çok daha önce sadeleşecek ve farklı bir entelektüel kimlik oluşacaktı.

14. yüzyıla gelindiğinde Halk edebiyatı ile bugünün gençlerinin bile anlayabileceği bir Türkçe geleneği Anadolu topraklarında filizlenmeye başladı. Yunus Emre’nin dizelerinde olduğu gibi yüzyılları aşarak bize seslenebildiler.

*“Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni”*

Yunus Emre

TÜRKÇEYİ NE ZAMAN KAYBETTİK

15 ve 16. yüzyıllarda Anadolu ile İstanbul Türkçesi birbirinden ayrılmaya başladı. Kimi aydınlar Türkçenin yanlış yolda yürüdüğünü anlatmak istediler. 17. yüzyılda Türkçe artık tanınmaz bir dil hâline gelmişti. Yabancı sözcükler, tamlamalar, yabancı dil bilgisi kuralları ile ortaya karmakarışık bir dil çıkmıştı.

İşin tuhaf tarafı o dönemlerde yazılan eserleri ne Türkler ne Araplar ne de Farslar anlayabilirdi. Düzyazılarda bütün bir sayfa yabancı sözcük ve tamlamalarla sürüp gidiyor, bu uzun tümcelerin sonuna “-dir” veya benzeri birkaç Türkçe ek ekleniyor ve bu son dokunuş ile yazılanlar Türkçe oluyordu.

18 ve 19. yüzyıllarda aydınların çoğu bu durumdan kurtulmanın ilk adımının sadeleşme olduğunda birleştiler. Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi idealist yazarlar ulus için, Türkçe için uğraştılar. Sadeleşmenin yollarını aradılar.

Sadeleşme yolu, ölmek üzere olan Türkçeyi yaşama döndürecek bir etki değildi. Türkçe kökler ve ekler unutulmuştu. Türkçe, ayağa kalkamayacak bir hastaydı artık, tıpkı Osmanlı İmparatorluğu gibi.

Dünya değişiyor ve yeni kavramlar ortaya çıkıyordu. Bunlara yeni sözcükler bulmak gerekiyordu. Dilde sadeleşirken yeni sözcükler nereden yapılacaktı? Bazı aydınlar bu kavramlara karşılık bulmak için yine Arapça ve Farsçaya yöneldiler. Ancak bu yeni sözcükler Türkçe olmadığı gibi kavramları yeteri derecede karşılamıyordu, “ideal” sözcüğü için bulunan “mefkûre” gibi.

Atatürk birleştirici, yüceltici gücüyle bu soruna çare bulmakta gecikmedi. Sadeleşmenin gerekli olduğunu ancak yeterli olmadığını biliyordu. Bu durumda işe nereden başlamalı, yeni Türkçe sözcükleri nereden bulmalıydı? Yanıt tekti: Köklerimize dönmek.

İKİNCİ BÖLÜM

GENÇ CUMHURİYET TÜRK DİL DEVRİMİ'NE DOĞRU YOL ALIYOR

"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür."

M. Kemal ATATÜRK

[30 Ekim-1933 Hakimiyet-i Milliye]

Kültür, aydınların ve akademisyenlerin anlamı ve kapsamı bakımından üzerinde en çok tartıştıkları kavramlardan biridir. Güncel Türkçe Sözlük'ün, "Tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan her türlü değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü." olarak tanımladığı kültür; uygarlık tarihini oluşturan bilimsel, sosyal, edebi, ideolojik ve teknolojik yapıtların tümünü inceler.

Ulusal kültürlerin hiçbir zaman tek başına gelişemeyeceği, birbirlerinden etkilendikleri; tarih boyunca sürdürdükleri ilişkiler sonucu, kültürler arasında ortak nitelikler oluşmaya başladığı bilinen bir gerçektir. Bu ilişkilerin ve etkileşimlerin ulusları yüceltecek ve güçlendirecek nitelikte olması onların tarih boyunca sürekliliğini sağlayacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk, öğrencilik yıllarından hayatının sonuna dek; ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlarıyla uğraşırken aynı zamanda Türk ulusunu kalkındırıp güçlendirecek, uygarlık düzeyini yükseltecek ilerici ve akılcı bir kültür savaşı da vermiştir. Kültür alanında bir devrim düşüncesi ve süreci, savaş meydanlarında verilen çabadan elbette ki daha zorlu ve uzun olmuştur. Kültür ve eğitim sorunları, yaşamının her döneminde gündeminde olan Atatürk; Harp Okulundaki öğrencilik yıllarından beri matematik, tarih, edebiyat ve Fransızca ile ilgilenmiş, okul yıllarında Jean Jacques Rousseau'yu incelemiş, Namık Kemal ve Tevfik Fikret gibi şairlerin özgürlük temalı şiirlerini okuyarak kendini yetiştirmiştir. Mustafa Kemal, Harp Okulunu birincilikle bitirirken bilim ve genel kültür yönünden müthiş bir bilgi birikimine de sahiptir. Mustafa Kemal'in askerî ve siyasî anlamda olgunlaşmaya başladığı dönemlerde, kitap yazmaya başlaması ve birtakım çeviriler yapması, henüz öğrenciyken okuma ve yazma sevgisinin bir tutku hâline gelmesi; onun eğitime, bilime ve kültüre ne kadar önem verdiğinin göstergesidir.

Tanzimat Dönemi'ne kadar teknik, bilim ve kültür alanlarında yapılan çalışmaların, çağı yakalamaya yetmediği; Tanzimat'ın ilanından Cumhuriyet'e kadar geçen süreçteyse kültürel gelişim anlamında, Batı'daki gelişmeleri izlemekten öteye gidilemediği ve Türk toplumunun gerçek kültürel gelişimden uzak kalarak sadece "Avrupacılık" hevesine kapıldığı yıllardan sonra, Türkçülük Hareketi ile gerçek çağdaşlaşma atılımı başlayacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Millî kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız." sözleriyle başlattığı "Türk Kültür Devrimi"; Türk ulusunun var olma, bağımsız ve onurlu yaşama, çağdaş uygarlık düzeyine çıkma savaşıdır. Atatürk, konuşmalarında ve eylemlerinde, Batı ülkelerinde 18. yüzyılda egemen olmaya başlayan ilerici ve akılcı düşünce sistemlerinden esinlenerek çağdaş uygarlığın esasını oluşturan, bu uygarlığın ürünü olan yeni devlet ve kurumlarını hedeflemiştir.

Atatürk, çağdaşlaşmayı Batı'yı sadece teknik olarak örnek almak ya da taklit etmek olarak algılamamış, Batı'nın düşünce ve yaşam biçimini, felsefesini örnek alarak bu kültürlerle bütünleşmeyi, Batı uygarlığının içinde olmayı amaçlamıştır. Söz konusu bu amaçlar doğrultusunda; saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilânı ve hilâfetin kaldırılışı, sonrasında tekke ve zaviyelerin kapatılışı, şapka kanunu, Medeni Kanun ve diğer köklü değişiklikler ile çağdaş dünyanın benimsediği yaşam biçimine geçişin ilk önemli atılımları gerçekleştirilmiştir.

ATATÜRK'ÜN KÜLTÜR DEVRİMLERİ

Mustafa Kemal Atatürk, 1925'te Kastamonu'da yaptığı konuşmasında, *"Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını, tümüyle çağımıza uygun ve bütün anlam ve biçimiyle uygun bir toplum durumuna ulaştırmaktır."* der. İstiklal Savaşı'nı, kültür devrimleri ile devam ettiren Mustafa Kemal, Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni ve çağdaş Türkiye'nin kültürel açıdan da yetkin olabilmesi için çalışmış; Cumhuriyet'in ilanından sonra hayata geçirdiği kanun ve devrimlerle Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasının en sağlam adımlarını atmıştır. Bu devrimler, Türk Dil Devrimi'nin hazırlayıcısı olmuştur.

• 20 Nisan 1924 - 1924 Anayasasının Kabul Edilmesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen ve bundan dolayı "1924 Anayasası" diye adlandırılan anayasanın, Türk demokrasi tarihinde özel bir yeri vardır.

• 3 Mart 1924 - Öğretimin Birleştirilmesi

Çağdaş uygarlığa ve kültüre ulaşmak için eğitim ve öğretimde birliğe inanan Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı devam ederken Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde, var olan eğitim ve öğretim yöntemlerinin ulusun gerilemesine neden olduğunu vurgular. 31 Ocak 1923'te İzmir'de halk ile yaptığı bir konuşmada "Ulusumuzun eğitim ve öğretim yuvaları bir olmalıdır." diyerek **Tevhid-i Tedrisat Kanunu**'nun ilk işaretlerini verir. Saruhan Mebusu Vâsıf Bey (Çınar) ve 57 arkadaşının önerdiği **Tevhid-i Tedrisat Kanunu**'nun amacı özetle şöyledir:

“Bir devletin genel eğitim siyasetinde, milletin düşünce ve duygu bakımından birliğini sağlamak gereklidir ve bu da öğretim birliği ile olur. Tanzimat’ın ilan edildiği sıralarda öğretim birliğine geçilmek istenmişse de başarılı olunamamış, bilakis bir ikilik ortaya çıkmıştır. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği bakımından birçok kötü ve sakıncalı sonuçlar doğurmuş, iki türlü eğitimle memlekette iki tip insan yetişmeye başlamıştır. Önerimiz kabul edildiğinde, Türkiye Cumhuriyeti dâhilindeki bütün eğitim kurumlarının biricik mercii Maarif Vekâleti olacaktır. Böylece bütün eğitim yuvalarında, Cumhuriyet’in irfan siyaseti, ortak bir eğitim yolu izlenecektir.”

• 1926 - Medreselerin Kapatılması

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim kurumları, Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı. Sonrasında ise çağın gereklerini yerine getiremeyen eğitim kurumlarının kaldırılması süreci başladı. Bunların başında medreseler geliyordu.

• 1 Kasım 1928 - Harf Devrimi

Eğitime dair devrimlerin en önemli adımı olan Harf Devrimi'yle Arap alfabesi yerine, Batı medeniyetine açılmamızı ve Batı'yla bağlarımızı güçlendirmemizi sağlayan Latin alfabesi kullanılmaya başlanmıştır.

Atatürk, 9 Ağustos 1928'de, yeni Türk harflerinin kabul edileceğini açıklamış ve şöyle demiştir:

“Çok işler yapılmıştır. Ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil, lakin çok lüzumlu bir iş daha vardır. Vatandaşımız yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu bir yurtseverlik ve milliyetçilik görevi biliniz.” diyen Mustafa Kemal, sözlerine şöyle devam etmiştir: *“Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanların utanması lazımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa, bu hata bizim değildir. Türk'ün seciyesini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlarındır.”*

• 24 Kasım 1928 - Millet Mekteplerinin Açılması

1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen Harf Devrimi'nin ardından “Millet Mektepleri” adı altında halk eğitimi kurumları açılmıştır.

• 1933 - Üniversite Reformu

insanlarının görev alması, Üniversite Reformu'nun başarılı sonuçlar vermesinde etkili olmuştur.

Darülfünunu kaldıran kanunla, İstanbul Üniversitesine bağlı bir üniversite kurularak tıp, hukuk, edebiyat, fen fakülteleri hayata geçirilmiştir. Atatürk'ün üniversite reformu, Alman üniversite modelini esas almıştır. Başlangıçta, İstanbul Üniversitesinde ve Ankara'da kurulan bu fakültelerde Alman bilim

• 21 Haziran 1934 - Soyadı Kanunu

Soyadı Kanunu, her Türk vatandaşına bir soyadı taşıma yükümlülüğü getiren 2525 sayılı kanundur. İsviçre'den alınarak düzenlenen Kanun, 2 Ocak 1935'te yürürlüğe girmiştir. Kanun'a göre söylerken ve yazarken ön ad önde, soyad sonda kullanılmalıdır. Edebe aykırı ve gülünç soyadlarının, aşiret, yabancı ırk ve millet isimlerinin, rütbe ve memuriyet bildiren isimlerin soyadı olarak alınmasına izin verilmez.

• 26 Kasım 1934 - Lakap ve Unvanların Kaldırılması

1934 yılında çıkarılan diğer bir yasa ile Efendi, Bey, Paşa, Ağa, Hacı, Hoca, Hafız, Molla, Hazretleri vb. lâkap ve unvanlar kaldırılmış, vatandaşların resmî işlemlerde sadece isim ve soyadlarını kullanmaları kararlaştırılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, 22 Eylül 1924'te Samsun'daki konuşmasında, "Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir, ilim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delâlettir. Yalnız ilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve tekâmülü zamanında takip eylemek şarttır."

diyerek uygarlık yolunda eğitimin ve bilimin vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştır. Atatürk'e göre Batı uygarlığının temsilcileri Batı uluslarının ulusal devletleri, ulusal ekonomileri, ulusal kültürleri ve ulusal eğitimleri örnek alınmalı ancak bütün bunları gerçekleştirirken "ulusal kültürümüz" unutulmamalıdır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün kültür savaşı şu tümcelerle özetlenebilir:

"Bugüne değin kültürel ve sosyal alanda başardığımız işler, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal çehresini kesin çizgileriyle ortaya çıkarmıştır."

TÜRK DİL DEVRİMİ

Kesin olarak bilinmelidir ki Türk ulusunun ulusal dili ve ulusal benliği, bütün hayatında egemen ve esas olacaktır.

M. Kemal Atatürk

Ulusal kültürü oluşturan temel öğelerin başında dil gelir. Toplumların birbirleriyle ilişkilerini devam ettirdikleri süreçte, birbirlerinin dillerinden etkilenmeleri kaçınılmazdır. Türkçe bu anlamda gelişim süreci içinde en çok etki altında kalan dillerden biridir.

İslam uygarlığının bilim dili olan Arapça ile sanat dili olan Farsça başta olmak üzere, Türkçe; tarih boyunca pek çok kültür ve dilden etkilenmiş, zamanla Arapça-Farsça-Türkçe karışımı bir dil olan Osmanlıcanın geçerli dil olmasıyla birlikte benliğini kaybetmeye başlamıştır. Medrese öğretiminin Arapça olması ise bir yandan Türkçenin bilim dili olmasını engellerken öte yandan konuşma dili ve yazı dili arasındaki uçurumun artmasına neden olmuştur.

Çağın gereklerini karşılayamayan Osmanlı İmparatorluğu kurumlarının yeniden düzenlendiği Cumhuriyet sürecinde, Türk halkının her alandaki geri kalmışlığını önleyecek okullar açmak ve önemli yapıtları Türkçeye kazandırmak gibi atılımlar yapılması gerekmiştir. Osmanlıca, bilimsel terimleri karşılamakta yetersiz kaldığı için Türkçeyi yeniden bilim dili olarak ele almak ve bilimsel terimlere Türkçe karşılık bulmak kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca devlet kurumlarında iş görmenin gittikçe zorlaşması, kanun hükümlerinin anlaşılmasının güçleşmesi yönetimi olumsuz etkilemiş ve bu durum, çözülmesi gereken sorunların başında yer almıştır.

Eğitim ve yönetimdeki bu etkileri nedeniyle Türkçenin önemi ve yazı dilinin yalınlaştırılması kültürel ve siyasal tartışmaları beraberinde getirmiş, böylelikle yavaş da olsa bir dil bilinci doğmaya başlamıştır. 1911’de Ömer Seyfettin’in önderliğinde başlayan “Yeni Lisan” hareketi Osmanlıcanın da sonunu getirmiştir. Edebiyatta “ulusal olma” ve dilde sadeleşme birkaç yıl içinde devrin aydınlarınca kabul edilip uygulanmaya başlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde Türk tarihinde ilk kez “dil”, bir devlet sorunu olarak görülmüş; Atatürk’ün bu konudaki özeni sayesinde Türkçe, yeniden geçerli dil konumuna yükselebilmiştir.

Türkçenin ulusal nitelik kazanmasını ulusal bağımsızlığımızın bir gereği olarak gören Mustafa Kemal, ulusal dilin kendine özgü niteliklerinin korunması ve yabancı dillerin baskısından kurtulabilmesi için büyük bir silkinmeye gereksinim olduğunu görmüş, bunu da “Türk Dil Devrimi”yle gerçekleştirmiştir.

ATATÜRK'ÜN AMAÇLADIĞI TÜRKÇE

Agop DİLÂÇAR

[Türk Dil Kurumunun İlk Genel Sekreteri]

Harflerimiz 1928'de değişti. 1932'de Türk Dil Kurumu kuruldu. I. Kurultay'dan sonra 1933-1934 yıllarında tarama ve sözcük derleme evresi başladı. 68 kişilik bir derleme kurulu gece gündüz çalışarak iki ciltlik "Tarama Dergisi"ni ortaya koydu. Bu dergi işlenirken tarayıcılardan 125.998 fiş geldi. Bunlar elenerek 7500 Osmanlıca sözcüğe karşılık olarak Türkçenin her türlü eski ve yeni lehçelerinden -Oğuz, Kıpçak, Orta Asya, Altay- 30.000 sözcük gösterildi. Örneğin, Osmanlıca "akıl" sözcüğüne karşılık olarak 26 Türkçe sözcük an'dan zerey'e dek. Bu alanda, yazarların çektiği güçlüğü anlatabilecek bir anımı buraya eklemek faydalı olacaktır sanıyorum. Bir gün 1934'te Akşam Gazetesi Başyazarı Necmettin Sadak'ı görmeye gitmiştim. Sadak, gazetenin başyazısını yazmıştı, Osmanlıca. Zile bastı, gelen odacı yazıyı vererek; "Bunu ikameciye götür." dedi. Karşı odadaki ikameci Tarama Dergisi'ni açtı ve yazının söz dizimine hiç bakmadan Osmanlıca sözcüklerin yerine bu dergiden beğendiği Türkçe karşılıkları "ikame" etti. Başka bir gazete bürosunda başka bir ikameci aynı Osmanlıca sözcüklere başka karşılıklar seçmiş olabirdi. İşte Atatürk'ün ilk bunalımı bu kargaşadan doğdu.

Atatürk bu durumu gördü ve yeni bir evre olarak 1934'teki iki kurultaydan sonra onarım işini kendi üzerine aldı. Önce Falih Rıfkı Atay'ın başkanlığı altında "Kılavuz Çalışma Kolu"nu kurdurdu. Az sonra buna Türk Dil Kurumu Genel Merkez Kurulu üyelerini de kattı. Genel olarak Osmanlıca bir sözcük tek bir Türkçe sözcükle karşılandı ve bunlar Ulus gazetesiyle, Halkevlerinin Ülkü dergisinde sırayla yayımlandı. Ulus'ta çıkan "Kılavuz Dersler", "Yeni kelimeleri nasıl kullanmalıyız?" başlığı ile 1935'te bir kitap olarak çıktı. İki ciltlik Cep Kılavuzu da aynı yılda okuyuculara sunuldu. Bu ciltlerde genel yönetmen Atatürk, uygulayıcı da Falih Rıfkı Atay'dı. Böyle olmakla birlikte Atatürk onaylanan yeni sözcükleri birkaç kez gözden geçirir, kendi keskin "ana dili duygusu" ile yeni onarımlar yapardı. Örneğin Osmanlıca "zait, nakıs"a karşılık olarak Falih Rıfkı'nın da katılmasıyla önce "arta, ekse" sözcükleri kondu, sonra Atatürk tek başına bunları "artı, eksi" ye çevirdi ve bu yolda askerlik, yayın, hukuk, yönetim, öğretim, bilim, sanat ve genel konuşma alanlarında kullanılan terim ve sözcüklere öz Türkçe karşılıklar bulundu. Ayrıca 1936-1938 yıllarında Türk Dil Kurumu türlü kollarda kullanılan ilk ve ortaöğretim terimlerinin Türkçelerini işleyip ortaya koydu. Atatürk bu çalışmalara 1937'de yayımladığı Geometri kitabıyla önemli bir katkıda bulundu.

Atatürk amaçladığı Türkçeye gün geçtikçe yaklaşıyordu. Amacına tamamı ile kavuşabilmek için bir zorunluluk belirtmişti: Bizde bulunmayan anlam incelikleri. Fransızca'yı çok iyi bilen Atatürk bu konuya ilk olarak 1935 yılında Cep Kılavuzu'nu işlerken dokunmuştu. Osmanlıca "tavsif, tarif" sözcüklerine Türkçe karşılık aranırken. Kitapta buna "tanım" dendi. Ama kitap yayımlandıktan sonra Atatürk anlam inceliği bakımından bu sözcüğü yine ele aldı ve 1936 yılının sonbaharında, bir gece sofrada eksik saydığı bir şeyi tamamladı. Osmanlıcada, genel olarak "tarif ve tasvir" bir arada kullanılır ve anlam odaklanmaz, yayılır ve Fransızca iki anlam odağını karşılardı. Atatürk, birbirinden çok değişik olan bu iki anlam odağının Fransızca karşılıklarını biliyordu: Biri *decrire* (yani *description* yapmak) öbürü *definir*. Düşündü, *decrire*'in Türkçe karşılığını "betimlemek", *definir*'in karşılığı da "tanımlamak" olarak saptadı. Bunlardan ilki "tasvir etmek", ikincisi ise "bir kavramın bütün öğelerini sınırlayıp eksiksiz olarak anlatmak" demektir.

Atatürk'ün "anlam inceliklerini ayırma" yolunda yaptığı iki açıklamaya da tanık olmuştum, sofrasında. Biri ilan, öbürü sebep. İkisi de Osmanlıca, "Duvar ve gazete ilanı"nı bırakarak Atatürk "ilan etme" anlamını ele aldı; örnek olarak da harp ilan etmekle Cumhuriyet ilan etmek arasındaki farkı anlattı: Biri Fransızcada *déclarer* öbürü aynı dilde *proclamer*. Bunlardan ilki "açık olarak bildirmek, ikincisi ise "törenle bir kararın haberini yaymak" anlamına gelir. Sebep de iki anlam taşıyordu: Biri nesnel olarak Fransızca *cause*'un karşılığı [Örneğin; niçin geç kaldın, sebebi ne? Cevap: Otobüsler işlemediğinden dolayı], öbürü öznel, Fransızca *raison*'un karşılığı [Örneğin; niçin geç kaldın, sebebi ne? Cevap: Hocama kızmış olduğumdan dolayı]

İşte Atatürk'ün amaçladığı Türkçe bu anlam inceliklerini birbirinden ayırmış olan bir Türkçe idi. Bu amaca erişebilmek için, Atatürk, Fransızca'yı çok iyi bilen Reşat Nuri Güntekin'den iki ciltlik Larousse sözlüğünün sözcük bölümünü Türkçeye çevirmesini istemişti, fakat bu yazarımızı bu görevi yapamadan yitirdik. Bu iş Atatürk'ün bir buyruğu ve isteği olarak er geç yapılmalıdır. Tahsin Saraç'ın bu yıl Kurum yayınları arasında ortaya koymuş olduğu iki ciltlik Fransızca-Türkçe Sözlük, bu işi kolaylaştırmış olsa gerek.

DİL DEVRİMİ SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ulusal ve sosyal gereksinimlerden doğmuş bir atılım olan Türk Dil Devrimi'nin tam olarak anlaşılabilmesi için Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği bütün devrimleri, bir bütünün parçaları olarak değerlendirmek gerekir. Atatürk, özellikle kültür alanındaki devrimleri, bilinçli bir sırayla ve yeterli sayılabilecek bir hazırlık döneminden sonra yaşama geçirmiştir. Türk Dil Devrimi de bunlardan biridir. 1870'lerden itibaren Osmanlı'nın tartışmaya başladığı "dilde yenilik" ve "Türkçeye yönelme eğilimi", Kurtuluş Savaşı yıllarında son derece önem kazanmış ve aşama aşama gelişen bu süreç, hazırlık döneminin tamamlanmasıyla birlikte 1932 yılında gerçekleşen Türk Dil Devrimi ile sonuçlanmıştır.

Türk Dil Devrimi'ne giden süreci anlamlandırabilmek için bazı tarihi olay ve hareketleri incelemek yerinde olacaktır.

a) Devrim Öncesi Ulusal Dile Yönelme Çalışmaları

Arapça-Farsça ve Türkçenin karışımı niteliğindeki yapay dil Osmanlıca, özellikle yazı dili olarak kullanılmıştır. Halk arasındaki konuşmaların ve günlük hayatın Türkçe devam ettiği, bilim ve din ile ilgili konularda ise Arapçanın kullanıldığı Osmanlı'da, bu çeşitlilik ve çelişki, uzun süre halk ve aydınlar arasında ciddi bir kopukluğa neden olmuştur. Halkın, anlamakta güçlük çektiği Arapçayı kutsal bir dil olarak görmesinin siyasetçiler tarafından kullanılması, Atatürk'ün henüz Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarından itibaren halkın anlayabileceği bir dil üzerine çalışmalar yapmasının temel nedenlerindendir.

Mustafa Kemal, halkın kutsal değerlerini yüceltmek için özellikle cami ve mescitlerde Türkçe kullanılması, hutbelerin Türkçe okunması için çalışmış⁸; bunların ardından halifeliğin kaldırılması, öğretimin birleştirilmesi, medreselerin kapatılması gibi devrimlerle Arapçanın halk arasındaki etkisinin azaltılmasına, Türkçenin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

Yine Dil Devrimi öncesinde Türkçe kullanımına ağırlık vermek ve dili güçlendirmek için ekonomi alanındaki kurum ve kuruluşlarda Türkçe kullanılmasını zorunlu kılan bir yasa çıkarılmış; Türk uyruklu şirket ve kuruluşların ülke sınırları içindeki her türlü işlem, sözleşme, haberleşme vb. işlerde Türkçe kullanmaları istenmiştir.

b) Dil Kurulu ve Bu Kurulun Çalışmaları

Türk Dil Kurumunun kurulmasından önce; dil üzerine sorunların saptandığı, tartışıldığı ve çözüme kavuşturulduğu bir yapıya ihtiyaç duyulmaktaydı. Bunun üzerine 1926'da "Dil Heyeti" adıyla bir dil kurulu oluşturulması kararlaştırılmış, dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati, söz konusu kurullara neden ihtiyaç duyulduğunu şöyle açıklamıştır:⁹

8 Atatürk ve Ulusal Dil, İstanbul, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1998, s. 28.

9 Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri I, 355.

“Türkiye’de dil sorunu önem taşımaktadır. Henüz nasıl yazmak gerektiği hakkında ortak kanaatimiz yoktur. Onun için bugün var olan dilimizi incelemek, ulusumuza bir sözlük hazırlamak için ‘Dil Kurulu’na gereksinme vardır. Memleketimizde bulunan uzmanları toplayacağız. Dilimizi düzeltmek için ne yapmak gerekirse önlem alacağız.”

Bu kurul, bir yandan yeni Türk alfabesini saptamak üzere çalışmalar yaparken öte yandan da Türkçenin düzenlenmesi ve düzeltilmesi gibi temel sorunlara çözüm aramıştır. Türkçenin yazım kurallarının saptanması, bir Türkçe sözlük ve dil bilgisi yapısının hazırlanması, bir yazım kılavuzunun hazırlanması, Türkçeyi kavramlar yönünden zenginleştirmek amacıyla çeviriler yapılması gibi çalışmalar yapan Dil Kurulu, üyeleri arasındaki görüş ayrılığı nedeniyle bir süre sonra, çalışmalarını sona erdirmek zorunda kalmıştır.

c) Latin Harflerine Geçiş (Harf Devrimi)

Uygarlığın kalıcı hâle gelmesini hiç şüphesiz ki yazı sağlamıştır. Yazının sembolü alfabe, çoğu zaman dil ile karıştırılmış; bu iki sözcük birbiri yerine kullanılmıştır. Alfabe sorunu tam anlamıyla bir dil sorunudur.

Tarih boyunca farklı coğrafyalarda çok farklı alfabeler kullanan Türkler için Arap alfabesi, en geniş coğrafyada, en uzun süre kullanılan alfabe olma özelliğine sahiptir. Bu alfabenin ayrıca din ile ilişkilendirilmesi, alfabe değişikliğinin önündeki en önemli engellerin başında gelmiş, alfabenin değiştirilmesi uzun süre tartışılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nda Latin harflerine geçme düşüncesi ilk olarak 1868’de dile getirilmiş, bu değişikliğin yanında ve karşısında olanlar, uzun süre, Cumhuriyet Dönemi’ne kadar mücadele etmişlerdir. 1926’da gerçekleşen Bakü Türkoloji Kongresi’nde bütün Türklerin Latin alfabesini kabul etmeleri yönünde öneri kararı alınmıştır. 10 Haziran 1928’de “Dil Encümeni” adıyla bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon Latin harflerine dayalı 20 farklı alfabeyi inceledikten sonra şu esasları belirlemiştir:

- Çift harfler bulunmayacak.
- Ulusal bir Türk alfabesi olacak.
- Seslerin uluslararası değerleri değişmeyecek.
- İşaretli harflere elden geldiğince az yer verilecek.¹⁰

Dil Encümeni, çalışmalarını yürütürken Latin yazısı ile özellikle Fransız alfabesi ve Türk yazı değişiklikleri konusunda incelemeler yapmış, görüşler belirlemiştir. Komisyon, çalışmaları sonunda hazırlamış olduğu alfabe raporunu, Cumhurbaşkanlığına sunmuştur.

10 H. Ş. User, Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

Dil çalışmalarının artık olgunlaştığını gören Mustafa Kemal, 9 Ağustos 1928 günü akşamı Sarayburnu Parkı'nda düzenlenen yemekte dil üzerine gerçekleştirilecek büyük devrimle ilgili ilk muştuyu halka vermiş ve devrimi şu sözlerle başlatmıştır:¹¹

“Sevgili Kardeşlerim;

Huzurunuzda ne kadar bahtiyar olduğumu izah edemem. Duygularımı tek tek kelimelerle ifade edeceğim: Memnunum, mütehassısım, mesudum. Bu vaziyetin bana ilham ettiği hissiyatı huzurunuzda ufak notlar hâlinde tespit ettim. Bunları içinizden bir vatandaşa okutacağım. Vatandaşlar, bu notlarım asıl, hakiki Türk kelimeleri, Türk harfleriyle yazılmıştır. Kardeşiniz bunu derhal okumaya teşebbüs etti; birdenbire okuyamadı. Biraz çalıştıktan sonra şüphesiz okuyabilir. İsterim ki bunu hepiniz beş-on gün içinde öğrenesiniz. Arkadaşlar, bizim ahenkdar, zengin lisanımız, yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak, bunu anlamak mecburiyetindesiniz. Anladığınızın âsarına yakın zamanda bütün kâinat şahit olacaktır. Buna kat'iyetle eminim. Yeni Türk alfabesiyle yazdığım bu notları bir arkadaşına okutacağım, dinleyiniz.”

Paşa, elindeki notları bu kez Falih Rıfkı'ya verip kalan bölümü ona okuttuktan sonra şöyle devam etmiştir:¹²

“Vatandaşlar, Arkadaşlar!

Çok söz, uzun söz bir şey için söylenir, hakikati anlamayanları hakikate getirmek için... Ben bu devirleri geçirdim, şimdi sözden ziyade iş zamanıdır. Artık benim için, hepimiz için çok söz söylemeye ihtiyaç kalmadı kanaatindeyim.

Bundan sonra bizim için faaliyet, hareket ve yürümek lâzımdır. Çok işler yapılmıştır, amma, bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil, lâkin çok lüzumlu bir iş daha vardır: Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu, vatanperverlik ve milletperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu okuma-yazma bilir, yüzde doksanı bilmez nevidendir. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir.

11 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, 1984, s. 440.

12 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, 1984, s. 440.

İftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma-yazma bilmiyorsa, bu hata bizde değildir. Türk'ün seciyesini anlamayarak, kafasını birtakım zincirlerle saranlardır. Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataların tashihi olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyet-i ictimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz, yazısı ile kafası ile bütün alem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir."

9 Ağustos 1928 gününden sonra, ülkenin her tarafında aydınlarla halk, yeni harfleri öğrenmek, öğretmek için var gücüyle çalışmaya başlamıştır. Gazeteler, Türk harfleri ile yayın yaparak başlıklarını değiştirirken bir yandan da halka, yeni harflerin tablosu verilmiştir. Kanun'un kabul edilmesinden hemen sonra, Sivas Milletvekili Rahmi Bey'in, Mustafa Kemal'e altın bir levha üzerinde kabartma harflerden bir Türk alfabesinin sunulması konusunda Meclis Başkanlığına vermiş olduğu önerge kabul edilmiştir.

Latin esasına dayalı, fakat Türk dilinin fonetik özelliklerine göre düzenlenmiş yeni Türk alfabesinin kabulü, üzerinde yıllardan beri yazılar yazılan, tartışmalar yapılan alfabe sorununu kökünden çözmüştür.

DİL DEVRİMİ BAŞLIYOR

Türkçe konusunda yapılan tüm çalışma ve yeniliklerin sonucunda, dilde devrim düşüncesi ve sorunsalı gündeme gelmiştir. 1930 yılı Ağustos ayında, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkçenin terimler bakımından zenginleştirilmesi ve açık bir yapıya kavuşturulması adına Türkçe öğretmenlerini bir arada çalışmaya davet etmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Cemal Hüsnü Taray, Harf Devrimi sonrası artık dilimizin bu devrimin gereksinimlerini karşılaması gerektiğini söyleyerek yeni bir atılımın zorunluluğunu bildirmiştir.

12 Temmuz 1932’de Atatürk’ün isteğiyle açılan Türk Dil Kurumunun, aynı yıl 26 Eylül’de düzenlenen ilk kurultayında, dilde devrim yapılıp yapılamayacağı uzun ve sert tartışmalarla gündeme gelmiştir. Kurul üyelerinden bazıları, dildeki değişikliklerin doğal bir “evrim” yoluyla gerçekleşmesi gerektiğini savunurken birçok üye; Türkçe için “devrim” gerektiğini, dilin zenginliği ve bağımsızlığı açısından gelişmelerin yetersiz kaldığını söyleyerek yapılan çalışmaların güçsüz niteliğine vurgu yapmışlardır. “Evrime” düşüncesinin tutucu bir yaklaşım olduğunu anlatan dinamik, ilerici ve dilde devrimden yana bu aydınların görüşlerini Mustafa Kemal de büyük bir dikkatle izlemiştir.

Mustafa Kemal, ulusal kültürün oluşması için temel olarak gördüğü tarih ve dil çalışmalarını yürütmek ve Türk Dil Devrimi’ni gerçekleştirmek amacıyla art arda Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunu ülkeye kazandırmıştır. Kültür ve dil alanındaki çalışmaların bu kurumlar aracılığıyla devam etmesi ve dil konusunda uzman eğitimcilerin yetişmesi için her iki kurumun da maddi ve manevi anlamda desteklenmesini sağlamıştır. Türk Dil Kurumunun koruyucu başkanlığını da üstlenen Atatürk, ölümüne kadar geçen sürede kurumun çalışmalarını izlemiştir. Atatürk’ün tüm bu ilgi ve desteğinin yanı sıra Kurumun kabul edilen ilk tüzüğünde, *“kendisinde yasal nitelikler bulunan her Türk’ün Türk Dil Kurumuna üye olabileceği”* de kabul edilmiştir.¹³ Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu Atatürk’ün saptadığı ve uyguladığı amaç ve ilkeler doğrultusunda bugün de çalışmalarını sürdürmektedir.

Niteliği dolayısıyla bir yasaya bağlanmayan Türk Dil Devrimi, kısa sürede sonuç beklenen tarihi bir atılım olarak görülmemeli; Atatürk’ün yoğun çalışma ve çabasıyla anlam kazanan bu Devrim’in, bir süreç olarak devam ettiği unutulmamalıdır. Mustafa Kemal, Türk Dil Devrimi ile kendisinden önce başlamış olan bir atılımı, daha bilinçli ve köklü atılımlarla bir temele oturtmuş ve ona yön vermiştir. Türk Dil Devrimi ile zengin ve ulusal Türkçenin önünü açan Atatürk, onu öz kaynaklarıyla besleyerek Türkçenin yeniden ve bilinçle işlenmesini sağlamıştır. Türk Dil Devrimi, Atatürk devrimleri içerisinde ulusal kültürümüzü yücelten ve koruyan en önemli atılım olarak görülmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DİL KURUMUNUN KURULUŞU

Atatürk'ün Türk Dil Kurumu ile İlgili Sözleri ¹⁴

1 Kasım 1934

Kültür işlerimiz üzerine, ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da, Türk tarihini, doğru temeller üstüne kurmak, öz Türk diline, değeri olan genişliği vermektir. Bunun için candan çalışmanın gerekli olduğunu söylemeliyim. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimlere erişeceğini şimdiden inanabilirsiniz.

1 Kasım 1935

“Kültür kınavımızı [faaliyet], yeni ve modern esaslara göre teşkilâtlandırmaya durmadan devam ediyoruz. Türk Tarih ve Dil çalışmaları büyük inanla beklenen ışıklı verimlerini şimdiden göstermektedir.”

1 Kasım 1937

“Türk Tarih ve Dil Kurumlarının, Türk Millî varlığını aydınlatan çok kıymetli ve önemli birer ilim kurumu mahiyetini aldığını görmek hepimizi sevindirici bir hâdisedir. Tarih Kurumu; yaptığı kongre, kurduğu sergi, yurt içindeki kazılar, ortaya çıkardığı eserler, şimdiden bütün ilim dünyasına kültürel vazifesini ifaya başlamış bulunuyor.”

1 Kasım 1938

“Türk Tarih ve Dil Kurumlarının çalışmaları, takdire lâayk kıymet ve mahiyet arz etmektedir. Tarih tezimizi reddedilmez delil ve vesikalarla ilim dünyasına tanıtan Tarih Kurumu, memleketin muhtelif yerlerinde yeniden kazılar yaptırmış ve beynelmilel toplantılara muvaffakiyetle iştirak ederek, yaptığı tebliğlerle ecnebi uzmanların alâka ve takdirlerini kazanmıştır.”

1 Kasım 1938

“Dil Kurumu en güzel ve feyizli bir iş olarak türlü ilimlere ait Türkçe terimleri tespit etmiş ve bu suretle dilimiz yabancı dillerin tesirinden kurtulma yolunda esaslı adımı atmıştır. Bu yıl okullarımızda tedrisatın Türkçe terimler ile yazılmış kitaplarla başlamış olmasını kültür hayatımız için mühim bir hadise olarak kaydetmek isterim.”

14 Türkiye Büyük Millet Meclisi açılış konuşmalarından alınmıştır.

TÜRK DİL KURUMU

MİSYON [GÖREV]

Türkçenin yazılı ve sözlü kaynakları üzerine bilime dayalı araştırmalar yapmak; Türkçenin bilim, sanat, edebiyat ve öğretim dili olarak gelişmesini ve her alanda doğru kullanılmasını sağlamaktır.

VİZYON [HEDEF]

Türk dilinin zenginliğini meydana çıkarıp onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek ve Türk dünyasında ortak anlaşma dili, dünyada ise yaygın ve geçerli bir dil konumuna getirmektir.

TÜRK DİL KURUMUNA NEDEN GEREKSİNİM DUYULDU?

Ulu Önder Atatürk'e göre dilde Türkçeye dönüş, Türk dilini geliştirme, öz benliğine kavuşturma atılımı Türk Devrimi'nin ulusçu, halkçı, lâik ve devrimci ilkelerinin en temel gereği olarak görülmekteydi. Dilde Türkçecilik akımı öncelikli olursa; devrimin halka, tüm ulusa benimsetilmesinde, Kemalizm düşüncesünün yaygınlaştırılmasında, halkla aydın kesimin birbirini anlar hâle gelmesinde; dil yönünden yönetenlerle yönetilenler arasındaki yabancıliğin giderilmesinde en büyük engel aşılmış olacaktı. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşıp en uzak yurt köşelerine kadar ulaşması, tüm yurttaşların kadını ve erkeğiyle okuryazar hâle gelmesi bu akımı daha da güçlendirecek ve Türk dili türetilecek yeni sözcüklere ve kavramlara kavuşacaktı.

Dil Devrimi'nin uygulama alanında ilerleyebilmesi için gerekli bütün hazırlıklar tamamlanmıştı. Öğretim birliği sağlanmış, Latin rakamları alınmış, uluslararası takvim, saat, hatta ölçüler kanunlarla yerleştirilmişti. Harfler de değişince, Türk tarihinin öncülüğü ile Türk dili konusu ayrıntılı olarak kökten ele alınabilirdi.

Türklerin ana yurdu ve ana yurttan dağılışları üzerine Birinci Tarih Kurultayı'nda açıklamalar, incelemeler yapıldı. Bu konuda da Türk dilinden ve belgelerinden yardım bekleniyordu. Türk tarihinin öncülüğü ile Türkçe, Türkçenin öncülüğü ile Türk tarihi incelenecekti.

Atatürk'ün Türk Dil Kurumu kurulana kadar çeşitli etkinliklerde söylediği olduğu sözler bu kuruma duyulan gereksinimin en açık göstergesidir.

“Türk demek dil demektir. Milliyetin çok bariz vasıflarından birisi dildir. Türk milletindenim diyen insanlar her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.”

“Yalnız milliyetin çok belirgin niteliklerinden biri dildir. Türk milletindenim diyen insan her şeyden önce ve behemehal Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk düşüncesine bağlı olduğunu iddia ederse, buna inanmak doğru olmaz. Halbuki Adana’da Türkçe konuşmayan 20.000’den fazla vatandaş vardır. Eğer Türk ocağı buna müsamaha gösterirse; gençler, siyasal ve sosyal bütün kuruluşlar bu durum karşısında duyarsız kalırsa, en aşağı yüz seneden beri devam edegelen bu durum daha yüzlerce sene devam edebilir. Bunun neticesi ne olur?”

*Atatürk’ün Adana konuşmasında
Türk dili için söyledikleri
[17 Şubat 1931]*

ATATÜRK VE TÜRK DİL KURUMU

Türk Dil Kurumunun Koruyucu [Hami] Başkanı olan Mustafa Kemal Atatürk, Türk Dil Kurumunun çalışmalarını takip etmiş; kurultaylara bizzat katılarak, kimilerine başkanlık ederek yöneticilere tavsiyelerde bulunarak bu kurumla yakından ilgilenmiştir.

Atatürk’ün Türk Dil Kurumunun kurulmasına ilişkin en açık söylemini gerçekleştirdiği 11 Temmuz 1931 tarihini Ruşen Eşref ÜNAYDIN şu şekilde aktarmaktadır:

“11 Temmuz 1932’de Reisicumhur Mustafa Kemal Hazretlerinin davet iltifatlarını aldım. Akşamüzeri Çankaya’ya gittim. Kendileri birkaç vakittir yeni köşke geçmişlerdi. Yukarı katta, kitap odasının yanındaki çalışma salonunda huzurlarına çıktım. Duvarları krem, döşemeleri de kahverenkli bu sade ve büyük salonun orta yerindeki uzun masanın başında oturuyorlardı. O masanın etrafında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti azaları da vardı. O günlerde ilk tarih kongresi yeni bitmişti.

Şimdi konuştukları; gelecek yıla yetiştirilecek büyük kitabın bölümleri nasıl olacağı ve bunları kimlerin yazacağı idi.

Yanılmıyorsa, o akşam orada bulunanlar şunlardı: Âfet Hanım, Yusuf Akçura, Samih Rifat, Riyaseticumhur Kâtib-i Umumisi Hikmet, Yusuf Ziya, Hasan Cemil, Sadri Maksudi, Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Reisi İhsan, Hamit Zübeyr, Hüseyin Namık beyler, bir de Macar Profesör Zayti Ferenç.

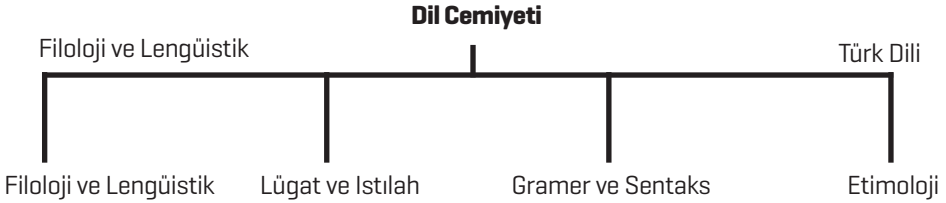
Tarih konuşması bitmek üzere iken Gazi Hazretleri, oradakilere sordular:

— Dil işlerini düşünmek zamanı da gelmiştir. Ne dersiniz?

Maarif Vekâleti bütçesinden tahsisatı kesildiği 1931 Temmuzundan beri, eski Dil Encümeni artık çalışmıyordu. Harf İnkılabı'nın hızından doğan bu kaynağın yeni bir varlık göstermesi çok yerinde olacaktı. Onun için, Reiscumhur Hazretlerinin yüksek düşüncesi sevinçle karşılandı. Gazi Hazretleri,

— Öyle ise Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti gibi bir de ona kardeş bir dil cemiyeti kuralım. Adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti olsun, buyurdular.

Yeni cemiyetin ne gibi işlerle uğraşacağı görüşüldü. Sonunda Reiscumhur Hazretleri kendi eli ile şu resmi çizdi:

Çalışmanın çerçevesi ortaya çıkmıştı. Cemiyetin iki büyük kolu olacaktı; biri filoloji ve lengüistik, biri de Türk dili.

Filoloji ve lengüistik, hem doğrudan doğruya bu bilgilerle hem de bu bilgiler yollarından Türk dili ile uğraşacaktı.

Türk dili kolunun üç bölüğü ise, lûgat-ıstilah, gramer-sentaks ve etimoloji bakımından Türk dilini tetkik ve tespit edecekti.

Reisicumhur Hazretleri,

— Yarın hükûmete bir istida verip cemiyetin iznini almalı. Fakat bunun için daha önce bir reis, bir de umumi kâtip seçmeli. Ben her ikisini de burada, aramızda görüyorum, dediler.

Eli ile Samih Rifat Bey'i göstererek:

— Zatiâliniz bunun reisliğini alırsınız, buyurdular. Umumi kâtipliğe de lütfen beni münasip gördüler.

— Şimdi iki âza için de iki arkadaş düşününüz, dediler. Samih Rifat Bey ve ben, bize çok şerefli bir iş emreden Reisicumhur Hazretlerinin yüksek teveccühüne teşekkür ettik. Âzalar için Yakup Kadri Bey'le Celal Sahir Bey'i söyledim.

— Pekiyi, dediler.

Celal Sahir Bey veznedarlığa, Yakup Kadri Bey de âzalığa seçildi.

Cemiyetin ilk nizamnamesi olarak da Reisicumhur Hazretleri,

— Zannederim şimdilik Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin nizamnamesini alırsınız. Lazım gelen yerlerine cemiyetinizin adını ve gayesini yazarsınız. Yenisini sonra düşünürüz, dedi.

Böylece millete yararlı birçok iş gibi Türk Dili Tetkik Cemiyeti de Gazi Mustafa Kemal'in başından doğdu.”¹⁵

15 ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşundan İlk Kurultaya Hatıralar, Ankara, 1943

Atatürk'ün Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Çalışmalarına İlişkin Direktifleri¹⁶

-1-

Madde : 1 = Terkîne kâğıtları
ve kâğıtların derhal
ve nefsî bir surette
bastırılacaktır.

Madde : 2 = Bütünün nefsî ve
cazîp pekilde derhal
bastırılması.

Madde : 3 =

Hatıra.
Maarif vekili Feyyaz Efendi
bunlar için lazım gelen parayı
nâzî temin buyururlar. Ben
de kendisi ile görüşürüm.

2 - Şimşekli Anadolu kütü-
bû binasının ayın 21'inci
gününe kadar T.D.T.C. meclis
hüseyine devir ve teslim olma-
ktadır.

-4-

1- Müstakillerinizin hal-
linde daima Başvekâle
Ticaret Bakanlığı müraca-
at edeceğinizi, başka
kimseye değil.

2 - İşyerinize alacağınız
müstemil dil içinde mü-
vaffat olmak için temin-
sında bütünün cüzünü her
resmî dairenin faydalı
noktai nazarlara dinleye-
ceksiniz. Gözel neticeler
vaat eden sözleri memnûn-
niyetle dinleyeceksiniz; fakat

2) Bu hususta kâğıt komite
hüseyine ile temin olma-
ktır. Bu hususta komitenin
haberleri vardır. Feyyaz
Karaşin'den maarif vekili
Feyyaz Efendiye bildirilecek ve
bundan Başvekâle pazaya da
malumat verilecektir.

-3-

Şimşekli İstanbul ve vilâ-
yat gazeteleri de Hatıra.
Şimşekli meclisin ayın 21'inci
ne bence daimî bütün
uçacaktır. Bu hususta
gözel baş müharrirleri
ile konferans yapılacaktır.

Şimşekli Rifat Feyyaz Efendiye
edilecektir.

-5-

Bunları fiilen kâğıt komite
işin ne yapmak, nasıl
yapmak lazım geldiğinde,
başvekâle pazasının müstakillerin
halli için gene Başvekâle
Ticaret Bakanlığı müracaat
edilecektir.

3 - Benim işi bu
tervizi yapmamak için ta-
bir tereddüt caiz değildir.
Siz bu hususlarda tereddüt
duşuruldükçe müracaat
edileceğiniz gene Başvekâle
Ticaret Bakanlığı

TÜRK DİL KURUMU TARİHÇESİ

TDK, 12 Temmuz 1932’de Atatürk’ün yönergesiyle kurulan dil bilim kurumudur. İlk kurulduğunda “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” adı verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 1932 yılından itibaren ölümüne kadar kurumda “kurucu ve koruyucu genel başkan” sıfatıyla yer aldı. Diğer kurucuları, hepsi milletvekili olan dönemin ünlü edebiyatçıları Samih Rifat Horozcu, Ruşen Eşref Ünaydın, Celâl Sahir Erozan ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’dur. Kurumun ilk başkanı Samih Rifat Horozcu’dur. İsmet İnönü de, Atatürk’ün ölümünden sonra 25 Aralık 1973 yılına kadar “koruyucu başkan” sıfatıyla yer almıştır.

12 Temmuz 1932’de faaliyete başladığında “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” ismindeki TDK; yeni kurulan cumhuriyetle beraber Türkçenin bilim, sanat ve edebiyat alanında güçlendirilmesini, zenginliklerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını ve Türkçenin dünya çapında bir dil olmasını amaçlamaktaydı.

Türk Dil Kurumu (TDK), Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna bağlı, tüzel kişiliği olan bir kamu kurumudur. Türk dilinin zenginliğini ortaya çıkarmayı hedeflemesinin yanı sıra “Türkçeyi diğer diller arasında değerine yaraşır bir biçimde yükseltmek” amacını güder.

Türkçenin geliştirilmesi ve korunması için çaba sarf eden Türk Dil Kurumu, kurulduğu günden bu yana övgüler, eleştiriler ve tartışmalar arasında çalışan bir bilim kuruluşudur.

TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİ

KURUCU VE KORUYUCU GENEL BAŞKAN
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

SÂMÎH RİFAT

RUŞEN EŞREF ÜNEYDİN

CELAL SAHİR EROZAN

Y. KADRİ KARAOSMANOĞLU

Türk Dil Kurumu başlangıçtan beri çalışmalarını iki ana eksen üzerinde yürütmüştür:

1. Türk dili üzerinde araştırmalar yapmak, yaptırmak;
2. Türk dilinin güncel sorunlarıyla ilgilenerek çözüm yolları bulmak.

Atatürk'ün kendisi de Türk dili üzerindeki yerli ve yabancı araştırmaları inceleyerek dönemindeki bilginleri Türk dili üzerinde araştırmalar yapmaya yönlendirmiştir. Türk dilinin en eski anıtları olan Göktürk [Runik] yazılı metinlerin ilk iki cildi onun sağlığında yayımlanmış; 1940'larda yayın hayatına çıkabilen Dîvânü Lügâtî't-Türk, Kutadgu Bilig gibi eserler üzerinde de yine onun sağlığında çalışılmaya başlanmıştır. Daha sonra birçok cilt hâlinde ortaya çıkacak olan Tarama ve Derleme Sözlüğü'yle ilgili çalışmalar da Atatürk'ün sağlığında başlamıştır. Tarama Sözlüğü, 13. yüzyılda başlayan Batı Türkçesinin eski eserlerinin taranmasıyla; Derleme Sözlüğü, Anadolu ağızlarında kullanılan kelimelerin derlenmesiyle oluşturulmuş büyük sözlüklerdir. Çağdaş Türkçenin grameri, sözlüğü, imlâsı ve terimleri ile ilgili çalışmalar da Atatürk tarafından ilgiyle izlenmiştir.

Türk Dil Kurumunun kuruluşuyla birlikte çağdaş Türkçede çok hızlı bir arılaştırma akımı da başlamıştır. Bizzat Atatürk'ün öncülük ettiği, Türk dilinin yabancı kökenli sözlerden temizlenmesi akımı 1935 güzüne kadar sürmüştür; halkın diline girip yerleşmiş sözcüklerin dilden atılması işleminden bu tarihte vazgeçilmiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra da öz Türkçe akımı Türk aydınları arasında sürekli tartışılan bir konu olmuştur.

Atatürk'ün sağlığında, 1932, 1934 ve 1936 yıllarında yapılan üç kurultayda hem Kurumun yönetim organları seçilmiş, hem dil siyaseti belirlenmiş, hem de bilimsel bildiriler sunulup tartışılmıştır. 26 Eylül-5 Ekim 1932 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan Birinci Türk Dili Kurultayı sonunda Kurumun "Lügat-İstilah, Gramer-Sentaks, Derleme, Lenguistik-Filoloji, Etimoloji, Yayın" adları ile altı kol hâlinde çalışmalarını sürdürmesi kabul edilmiştir.

Sonraki kurultaylarda bu kollardan bazıları ayrılmış, bazıları tekrar birleştirilmiş; fakat ana çatı değiştirilmemiştir. 1934'te yapılan kurultayda cemiyetin adı, Türk Dili Araştırma Kurumu; 1936'daki kurultayda ise Türk Dil Kurumu olmuştur.

1936 Kurultayı'nda kabul edilen tüzük değişikliği ile tüzüğün birinci maddesi ad değişikliğini bildirmekle birlikte TDK'nin Atatürk'ün öncülüğünde kurulduğu şu sözlerle ifade edilmiştir: "Ulu önder Atatürk'ün kutlu eliyle ve onun yüce Kurucu ve Koruyucu Genel Başkanlığı altında 12 Temmuz 1932'de kurulmuş olan "Türk Dili Tetkik Cemiyeti", "Türk Dil Kurumu" adını almıştır."

Atatürk, 1 Kasım 1936'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin V. Dönem 2. Yasama Yılı Açılış Konuşması'nda Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun geleceği ile ilgili dileklerini şu sözlerle dile getirmişti:

“Başlarında değerli Eğitim Bakanımız bulunan, Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumunun her gün yeni gerçek ufuklar açan, ciddi ve aralıksız çalışmalarını övgü ile anmak isterim. Bu iki ulusal kurumun, tarihimizin ve dilimizin, karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründe başlangıcı temsil ettiklerini, kabul edilebilir bilimsel belgelerle ortaya koydukça, yalnız Türk ulusunun değil, bütün bilim dünyasının ilgisini ve uyanmasını sağlayan, kutsal bir görev yapmakta olduklarını güvenle söyleyebilirim. Tarih Kurumunun Alacahöyük’te yaptığı kazılar sonucunda, ortaya çıkardığı beş bin beş yüz yıllık maddî Türk tarih belgeleri, dünya kültür tarihinin yeni baştan incelenmesini ve derinleştirilmesini gerektirecektir. Birçok Avrupalı bilim adamının katılması ile toplanan son Dil Kurultayının aydınlık sonuçlarını görmekle çok mutluyum. Bu ulusal kurumların az zaman içinde ulusal akademilere dönüşmesini dilerim. Bunun için, çalışkan tarih, dil ve bilim adamlarımızın, bilim dünyasınca tanınacak orijinal eserlerini görmekle mutlu olmamızı dilerim.”

Türk Dil Kurumunun yapısıyla ilgili ilk önemli değişiklik 1951 yılındaki Olağanüstü Kurultay’da yapılmıştır. Atatürk’ün sağlığında millî eğitim bakanının kurum başkanı olmasını sağlayan tüzük maddesi 1951’de değiştirilmiş; böylece kurumun devletle bağlantısı koparılmıştır. Söz konusu kurultayda yapılan tüzük değişikliği ile cumhurbaşkanlarının kurumu koruyuculuk özellikleri, millî eğitim bakanlarının doğal kurum başkanlıkları hükümleri kaldırılmış, Yönetim Kurulu’nun kendi içinde başkan seçmesi kuralı getirilmiştir. Böylece kurumun 1951 yılına kadar süren devlet korumasındaki dernek konumuna son verilmiştir. Bu tarihten sonra bir dernek yapısındaki TDK’nin başkanı, hemen her meslekten kişilerin bulunduğu üyeler tarafından seçilen Yönetim Kurulu içerisinde seçilecektir. Bu hüküm, izleyen kurultaylarda kabul edilen tüzüklerde yer almıştır.

İlk büyük yapı değişikliğinin yaşandığı 1951 yılındaki Olağanüstü Türk Dil Kurultay’ında kurumun amaç maddesi de değiştirilerek “dil araştırmalarının devrimci bir anlayışla ve bilim metotlarına uygun olarak yapılmaya çalışılacağı” belirtilmiştir. Atatürk dönemi “nizamname”lerinde ve tüzüğünde yer alan amaç maddesinin Atatürk’ten sonra değiştirilmiş bu biçimine 1954, 1956, 1964, 1973, 1979 yıllarındaki kurultaylarda kabul edilen tüzüklerde aynen yer verilmiştir.

İkinci önemli yapı değişikliği 1982 Anayasası ile gerçekleşmiştir. 1982’de kabul edilen ve şu anda da yürürlükte olan Anayasa ile Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu, bir Anayasa kuruluşu olan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu çatısı altına alınmış; böylece dernek konumundan çıkarılarak devlete bağlanmıştır.

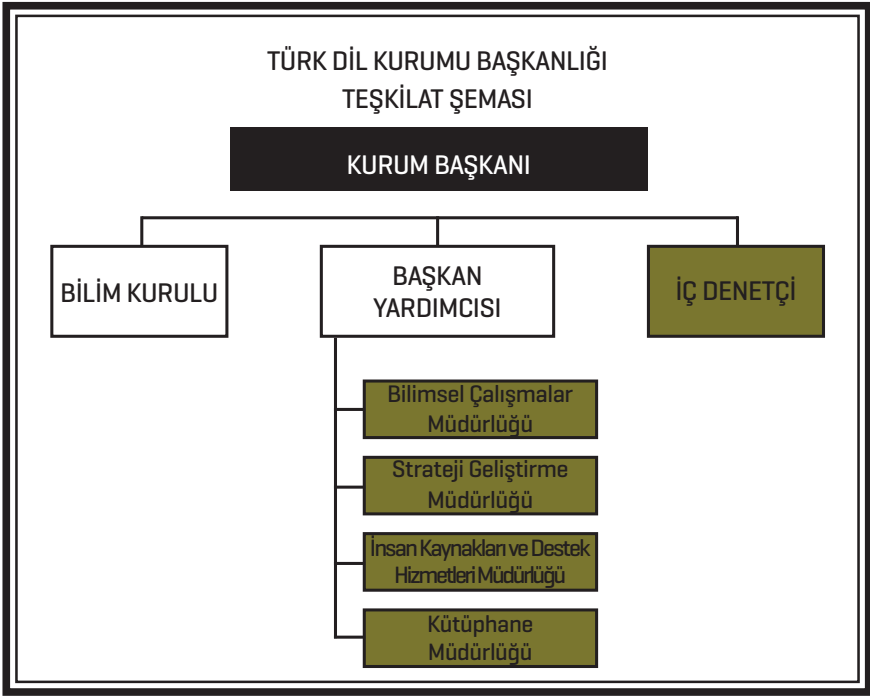
Anayasanın 134. maddesiyle Atatürk'ün manevi himayelerinde cumhurbaşkanlarının gözetim ve desteğiyle başbakanlığa bağlı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu kurulmuştur. Anayasanın bu maddesine bağlı olarak kabul edilen 2876 Sayılı Kanun ile Türk Dil Kurumu; Atatürk, Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezi ile birlikte kamu tüzel kişiliğine sahip dört kurumdan biri olarak tanımlanmıştır.

Yeni dönemde Türk Dil Kurumu başkanı artık atama yoluyla göreve getirilmektedir. Bununla beraber 2876 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu'nun TDK ile ilgili bölümünde Atatürk dönemi "nizamname"lerinde ve tüzüğünde yer alan söylemlerin aynen korunduğu, hatta bazı söylemlerin tırnak içerisinde birebir aktarıldığı görülmektedir. Ayrıca Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen parasal kazanımlar saklı olup kendilerine ayrılmıştır.

Bu dönem içinde Türk Dil Kurumu ve diğer Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bağlı kuruluşları, 20'si Yüksek Öğretim Kurumu; 20'si Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yüksek Kurulu tarafından seçilen 40 asıl üyeden oluşan bilim kurullarına sahiptir. Üyelerin büyük çoğunluğu Türk üniversitelerinde çalışan Türkologlardır. Başbakanın önerisiyle cumhurbaşkanınca tayin edilen kurum başkanı ve 40 asıl üye, Bilim Kurulu'nu oluşturmaktaydı. Kurumun bilimsel çalışmaları bu kurul tarafından planlandığı gibi yönetim işlerini üstlenen Yürütme Kurulu ile bilimsel çalışmaları yürüten kol ve komisyonların üyeleri de bu kurul tarafından seçilmekteydi.

Türk Dil Kurumu yapısında yapılan son değişiklik 02.11.2011 tarihinde 664 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmıştır. Söz konusu kararname ile Atatürk'ün vasiyetine uygun olarak Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun tüzel kişilikleri korunarak parasal kazanımlar saklı tutulmuş ve kendilerine ayrılmıştır.

664 Sayılı Kararname'ye bağlı olarak yürürlüğe giren Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Asli, Şeref ve Haberleşme Üyeleri Yönetmeliği hükümlerine göre kurumun görev alanına giren konularda üstün nitelikli bilimsel araştırma ve eserleriyle, eğitim, öğretim, kültür ve sanat hizmetleriyle öne çıkmış, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu kişiler arasından seçilen 40 aslî üye Bilim Kurulunu oluşturmaktadır. Aslî üyeler, yüksek kurum başkanı ile ilgili kurum başkanının birlikte önereceği iki katı aday arasından Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulunca seçilmektedir.

Bilim Kurulu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre de bilimsel çalışmaları yürüten kol ve komisyonların üyeleri de Bilim Kurulu tarafından seçilmektedir.

Bilimsel çalışmaları yürüten kollar şunlardır:

1. Türk Yazı Dilleri ve Ağızları Kolu
2. Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Kolu
3. Yazıt Bilimi Kolu
4. Sözlük Kolu
5. Yayın ve Tanıtma Kolu
6. Dil Bilimi ve Dil Bilgisi Kolu

Türk Dil Kurumunun Türk dilinin çeşitli alanlarına, dönemlerine ve konularına yönelik bilimsel araştırmaları bilim ve uygulama kolları ile sınırlı değildir. Bilim ve uygulama kollarının yanı sıra Türk Dil Kurumunun desteklediği projelerle Türk dili ile ilgili bazı alanlarda ve konularda da araştırmalar yürütülmesi, bu araştırmaların yayına dönüştürülmesi ile bilim dünyamıza yeni yayınlar kazandırılması amaçlanmaktadır.

Türk Dil Kurumu ile ilgili bazı önemli tarihler şöyle sıralanabilir:

- 26 Eylül – 5 Ekim 1932 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı’nda Birinci Türk Dil Kurultayı yapıldı. Kurultayda, “lûgat-ıstılah, gramer-sentaks, derleme, lengeristik-filoloji, etimoloji ve yayın” kollarında çalışma yapılması kararlaştırıldı. Sonraki kurultaylarda bu kollardan bazıları ayrıldı, bazıları tekrar birleştirildi; ancak ana çatı değiştirilmedi.
- İlk dil kurultayının açılış günü olan 26 Eylül, her yıl “Dil Bayramı” olarak kutlanıyor.
- 1934 yılında yapılan kurultayda Cemiyet’in adı “Türk Dili Araştırma Kurumu” olarak değiştirildi.
- 1936 yılındaki kurultayda kurumun adı “Türk Dil Kurumu” oldu.
- Atatürk’ün sağlığında Tarama ve Derleme Sözlüğü ile ilgili çalışmalar başladı.
- 1940’lı yıllarda Divânu Lûgatî’t-Türk ve Kutadgu Bilig adlı eserler yayımlandı.
- Atatürk’ün ölümünden sonra Türk aydınları arasında “Öz Türkçe” akımı tartışıldı. TDK, 1983 yılına kadar bu akımın öncülüğünü sürdürdü.
- TDK, 1940 yılında “kamu yararına çalışan dernekler” statüsüne alındı.
- 1951 yılında Demokrat Parti hükümeti tarafından kurumun ödeneği kesildi.
- 1982 Anayasası’nın ardından 1983 yılında TDK ve Türk Tarih Kurumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu çatısı altında devletleştirildi ve dernek tüzel kişiliklerine son verildi.

T.C.

TÜRK DİL KURUMU

TDK Kuruluşu
12 Temmuz 1932

Türk Dil Kurumu
1936

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
1983

Dil Bayramı
26 Eylül 1932

Divan-ı Lügat'it Türk
Kutadgu Bilig 1946

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

Türk Dil Kurumu, Türk diliyle ilgili nitelikli bilimsel çalışmaları yürüten bir kurum olmasının yanı sıra gerek bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan ürünleri gerekse Türk dili ve kültürünün zenginliğini ortaya koyan araştırmaları yayımlayarak Türkiye'nin en önemli yayınevlerinden biri konumuna gelmiştir.

Türk Dil Kurumu kuruluşundan bugüne içinde bilim sanat terimleri sözlükleri, ağız araştırmaları, Türk dünyası destanları ve edebî metinlerinin bulunduğu geniş bir yelpazede 1163'ü geçen eseri yayımlayarak bilim kültür dünyasına sunmuştur. Günümüzde Türk Dil Kurumu, zengin bir araştırma kütüphanesiyle Türkiye'nin önde gelen araştırma ve kültür kurumu olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Türk dili alanında ülkemizin en önemli uzmanlık kütüphanelerinden biri olan Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Türk dili ve edebiyatıyla ilgili yayınların yanında Türkoloji ile ilgili yayınları da içermektedir. 1932 yılında 200-250 kadar kitapla kurulan Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, bugün 60.000'den fazla kitaba, el yazması ve nadir esere ev sahipliği yapmaktadır. Kütüphanedeki bütün yayınlarının kataloglarına Genel Ağ üzerinden ulaşılabilir.

SÜRELİ YAYINLAR

TDK yapısında bazı süreli yayınlar bulunmaktadır. İlk sayısı Ekim 1951 tarihinde yayınlanan “Türk Dili” adlı dil ve edebiyat dergisi, aylık bir dergidir. Altı ayda bir yayımlanan “Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi”, uluslararası hakemli bir dergidir. Kazak, Kırgız, Tatar ve diğer Türk topluluklarının dil ve edebiyatla ilgili araştırmalarını yayımlar. “Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten” de yılda bir kez yayımlanır ve bilimsel araştırmaları içerir. TDK, aynı zamanda yılda 30 ila 40 bilimsel eseri de yayın dünyasına kazandırmaktadır.

SÖZLÜKLER

TDK bünyesinde, internet sitesinde çevrimiçi olarak da faydalanılabilen 14 farklı sözlük bulunuyor: Güncel Türkçe Sözlük, Sesli Türkçe Sözlük, Büyük Türkçe Sözlük, Kişi Adları Sözlüğü Türk Lehçeleri Sözlüğü, Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Tarama Sözlüğü, Türk İşaret Dili Sözlüğü, Uluslararası Metroloji Sözlüğü, İlaç ve Eczacılık Terimleri Sözlüğü, Hemşirelik Sözlüğü, Yazım Kılavuzu, LexiQamus: Osmanlıca Kelime Çözücü.

TÜRK DİL KURUMUNUN GÜNÜMÜZE YÖNELİK AMAÇLARI

- Türkçenin sosyal, kültürel, ticari, eğitim ve öğretim gibi toplumu etkileyen her alanda güzel ve doğru kullanılmasına öncülük etmek, bilgilendirmek, yabancı sözcüklerin ve yazım biçimlerinin yayılmasına karşı dil bilincini güçlendirmek,
- Türk dili ile ilgili araştırmalar yapmak, kaynak eserleri saptayarak inceleyip yayına hazırlamak, bilgi bankaları ve veri tabanları oluşturmak

BUNLARI BİLİYOR MUSUNUZ?

Atatürk'ün dil ile ilgili bir sözü şöyledir; “Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”

Atatürk, vasiyetinde, mal varlığının bir kısmını Türk Dil Kurumuna ve Türk Tarih Kurumuna bağışladı.

Günümüzde kullanılan matematiksel terimlerin hemen tamamı Cumhuriyet kurulduktan sonra Türk Dil Kurumu tarafından Türkçeye kazandırılmıştır.

Türk Dil Kurumunun hazırladığı son yayımlanan Türkçe Sözlükte 122 bin civarında kelime bulunmaktadır.

Türk Dil Kurumu bünyesinde yaklaşık 800 yayın, 40 Bilim Kurulu üyesi ve 17 dil uzmanı bulunuyor. Bilim Kurulu üyelerinin 20'si Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK); 20'si de Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından seçiliyor. Üyelerin birçoğu Türk üniversitelerinde çalışan türkologlardır.

Türk Dil Kurumu bünyesinde araştırma kütüphanesi ve gezici kütüphaneler bulunmaktadır.

- Türkçenin söz ve anlam yapısını korumak ve geliştirmek, dilin zenginleşmesine yönelik inceleme ve araştırmalar yapmak, yazım kılavuzları ve sözlükler hazırlamak, Türkçe terim ve kavramların bulunmasına yönelik araştırma ve incelemelerde bulunmak,
- Dil bilgisi üzerinde inceleme ve araştırmalar yapmak, dil ve dil bilgisi konularında konferanslar, sempozyumlar, toplantılar düzenlemek, Türkçeyi dünya uluslarına tanıtacak ve kullanımını yaygınlaştıracak uluslararası etkinlikler düzenlemek,
- Yabancıların Türkçeyi öğrenmesini kolaylaştırıcı bilimsel çalışmalar yapmak, Türkçenin tanıtılması ve öğretilmesine yönelik olarak yurt içinde ve yurt dışında çalışmalar yürütmek, bu alanda yürütülen çalışmaları desteklemek.

TÜRK DİL KURUMUNUN DEVAM EDEN PROJELERİ

- Türk Dili ile İlgili Yabancı Dillerdeki Temel Eserlerin Türkçeye Çevrilmesi
- Türkiye Türkçesi Köken Bilgisi (Etimoloji) Sözlüğü'nün Hazırlanması
- Türk İşaret Dili Sistemi'nin Oluşturulması, İşaret Dili Sözlüğü'nün Hazırlanması
- Uzaktan Öğretim Yöntemiyle Yabancılar Türkçe Öğretimi Yazılımı
- Farklı Kültürlerin Temel Düşünce ve Bilim Eserlerinin Türkçeye Çevirisi
- Türk Dili Belgesel ve Film Yapımı

Atatürk, ölümünden kısa bir süre önce yazdığı vasiyetname ile mal varlığını Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumuna bırakmıştır. Bu iki kurumun bütçesi bugün de Atatürk'ün mirasından karşılanmaktadır.

*Atatürk, Türk Dil Kurumu Genel Merkezi Kurulması'nın toplantısına başkanlık ederken
(Ankara, 4 Ocak 1933)*

UYGARLAŞMA SÜRECİNDE TÜRK DİL KURUMUNUN YERİ

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nı kazandıktan sonra "Asıl işimiz şimdi başlıyor." sözleri ile "Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin ikinci ve belki de en esaslı aşaması olan çağdaşlaşma atılımına hız vermiştir. Atatürk tüm benliğinde, inanış ve düşünceleriyle Türk milletinde hissettiği büyük ilerleme istek ve yeteneğine güvenerek, onu layık olduğu çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için Türk Devrimi'ni başlatmıştır. Atatürk'ün evrensel niteliklerinden biri de onun bir "Çağdaşlaşma Lideri" olmasıdır. "Türk İstiklâl Savaşı nasıl ki sömürge hâlinde yaşayan uluslara bağımsızlık örneği ise, Türk Devrimi de çağdaşlaşma örneği ile tüm dünyanın takdirini kazanmıştır.

Atatürk de gerçek kurtuluşun ilimde, akılda, çağdaş eğitimde aranması gerektiğinin bilinci içinde dikkatini Batı'ya çevirmiş, Batılı düşünce biçimini benimsemiş ve Türkiye'nin dünyadaki gerçek yerini alabilmesi için, Batı uygarlığını seçmiştir. Nitekim kendisini, "İlim ve fen nerede ise oradan alacağız!" demiştir.

Atatürk: "Milli şuurun ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz." demiştir. Bir söyleminde "Çocuklar! dedi: Biz Balkanları niçin kaybettik biliyor musunuz? Bunun tek bir sebebi vardır. Bu da Slav araştırma cemiyetlerinin kurduğu dil kurumlarıdır, bizim içimizdeki insanların milli tarihlerini yazıp milli şuurlarını uyandırdığı zaman biz Balkanlarda Trakya hudutlarına çekildik."

Atatürk'ün modern ulus-devlet yapısını oluşturma amacını gerçekleştirecek kurum olarak gösterdiği Türk Dil Kurumu, bu amaca ulaşmak isteyen Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Türk Dil Kurumu hem modernleşme projesinin bir aracı hem de ulusal birlikteliği sağlayıcı bir kurumdur. Bu bakımdan dil çalışmaları, oluşturulmak istenen modern ulus-devlet yapılanması için merkezi bir konuma sahiptir.

Atatürk ifadelerinde Türk Dil Kurumundan övgüyle söz ederken yapılan çalışmaların hem bilimselliğini hem de tartışma götürülemez gerçekler olduğunun altını çizmektedir.

**Beşinci Dönem Dördüncü Toplantı Yılına Açılışında Atatürk Adına
Başvekil Celal Bayar Tarafından Okunan Söylev
[1 Kasım 1938]**

“Türk Tarih ve Dil Kurumlarının çalışmaları takdire layık kıymet ve mahiyet arz etmektedir. Tarih tezimizi reddedilmez delil ve vesikalarla ilim dünyasına tanıtan Tarih Kurumu memleketin muhtelif yerlerinde yeniden kazılar yaptırmış ve beynelmilel toplantılara muvaffakiyetle iştirak ederek yaptığı tebliğlerle ecnebi uzmanların alâka ve takdirlerini kazanmıştır. Dil Kurumu en güzel ve feyizli bir iş olarak türlü ilimlere ait Türkçe terimleri tespit etmiş ve bu suretle dilimiz yabancı dillerin tesirinden kurtulma yolunda esaslı adımını atmıştır. Bu yıl okullarımızda tedrisatın Türkçe terimlerle yazılmış kitaplarla başlamış olmasını kültür hayatımız için mühim bir hâdise olarak kaydetmek isterim.”

[Söylev ve Demeçler, s.429.]

DİL BAYRAMI

Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde dil, Atatürk’ün en çok önem verdiği olguydu. Ona göre uluslaşmanın en önemli temellerinden biri dil idi. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti’nin en önemli kültür kurumlarından biri olarak nitelendirdiği Türk Dil Kurumu 12 Temmuz 1932’de kurulmuştu. Ulu Önder Atatürk, 11 Temmuz 1932 gecesi Çankaya Köşkü’nde sofrasında bulunanlara “Dil işlerini düşünmek zamanı gelmiştir. Ne dersiniz?” diye sordu. Oradakilerin bu düşünceye katılması üzerine “Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk Milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır.” diyerek adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti olacak olan, bugünkü adıyla Türk Dil Kurumunu kurmaya karar verir.

Gazi Mustafa Kemal ve Başbakan İsmet (İnönü) Bey, Ankara Halkevinin salonunda Dil Bayramı toplantısını izlerken

Cemiyetin kuruluşuyla birlikte başlayan çalışmalar sürerken, Türk Dil Kurultayı'nın hazırlıkları da başlamıştır. Bu coşku ve heyecan içerisinde Türk Dil Kurultayı toplandı.

Çok sayıda bilim adamı, gazeteci, sanatçı, devlet adamı ve birçok yazarın katıldığı Türk Dil Kurultayı ilk defa 26 Eylül 1932 tarihinde toplanmıştır. İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan Birinci Türk Dil Kurultayı'nın açılış günü olan 26 Eylül, Dil Bayramı olarak kutlanmaktadır.

26 Eylül günü Türk dilinin öz varlığına ve bağımsızlığına kavuştuğu günün başlangıcıdır.

26 Eylül 1934

[Atatürk'ün Dil Bayramı dolayısıyla verdiği kutlama demeci]

"Dil Bayramı'ndan ötürü Türk Dili Araştırma Kurumu Genel Özeği'nden ulusal kurumlardan, türlü orunlardan birçok kutunbilikler aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlarım."

Atatürk Dil Bayramı'nı çok önemser ve bugünün önemini her fırsatta vurgulardı. Bu konuyu gözler önüne seren bir anıyı Afet İnan şu şekilde aktarmıştır:

"26 Eylül 1938. Atatürk Dolmabahçe Sarayı'ndaki denize bakan odalardan birinde hasta yatıyor. Hekimler mutlak istirahat tavsiye ediyorlar. Fazla koşup yorulmaması lazım. Yanına belirli saatlerde girilip çıkılıyor. Koridorda daimi bekleyen birisi radyoyu işletmektedir.

Kendisinin yanına girdiğim zaman bana okuduğum yeni kitaplardaki bilgileri anlatmamı istiyor. Ben hem gazetelerden bazı olayları söylüyor hem de kitaplardan özetler veriyordum. Bu arada Türk Tarih Kurumunun arkeolojik kazı işleri devam ettiği için yeni buluntuların haberlerini de kendisine söylüyordum. Yaz aylarında esasen Türk Tarih Kurumu bürosu Dolmabahçe'de çalışırdı. Ancak Atatürk'ün son senelerinde en çok uğraştığı konu Türk dili üzerinde idi. Atatürk'ün bu meseleye önem verişini şöyle açıklamak yerinde olur sanırım. Dilimizin yabancı deyimlerden arınması ve halk dili ile edebiyat dilimizin bir olmasını sağlamak. Aynı zamanda yeni ilmi terimlerinin Türk dili köklerinden üretebilmek ve gramer kurallarını ilmi usullerle tespit etmek. Bir dilin hem zenginliği hem de ek ve köklerle üretme kolaylığını bulması her aydın kişiye kendi alanında eser vermekte çok yardımcı olabileceğini telkin ediyordu Atatürk.

Türk dilinin her bakımdan incelenmesi ve bunlar üzerinde yayınlar yapılmasını isteyen Atatürk, son günlerinde de bu meseleyle uğraşmıştır. Dil Kurumu üyelerinin gönderdikleri yeni incelemelerin özetini dinlemiş, onları kendisi de gözden geçirmiş ve hatta üzerlerine kendi fikirlerini not etmiştir. Atatürk'ün dil çalışmalarına ait bazı el yazılarını saklamaktayım. Ancak bu yazımda ben 26 Eylül Dil Bayramı'nın üzerinde ne kadar hassasiyetle durduğunu belirtmek için hatıramı kaydetmek istedim.

Yukarda belirttiğim gibi Atatürk hasta yatıyor. Radyoyu dinlerken 26 Eylül Dil Bayramı'nı hatırlıyor. Yaverini çağırarak radyoda okunmak üzere bir şeyler söylüyor. Bu, nedense biraz gecikmiştir.

Bundan dolayı öfkelenen Atatürk beni çağırttığı zaman yüksek sesle emirler vermekte idi. Hâlbuki kendisi sinirlenirse ateşinin çıkmasından korkulurdu. Meselenin mahiyetini anlayınca derhal isteğinin yerine getirilmesini temin ettik. Atatürk diyor ki "Türk dilinin sadeleştirilmesi, zenginleştirilmesi ve kamuoyuna bunların benimsetilmesi için her yayın vasıtasından faydalanmalıyız. Her aydın hangi konuda olurda olsun yazarken buna dikkat edebilmeli, konuşma dilimizi ise ahenkli güzel bir hâle getirmeliyiz."

Bu vesile ile kendisi epey konuştu ve dile niçin önem verdiğini açıklıyordu. "Zengin lügatimizin toplandığı gün, milli varlığımız kuvvetli bir dal kazanacaktır. Bizim milliyetçiliğimizin esası dil birliğimizin sağlanması ile mümkün olacaktır." diyen Atatürk, 26 Eylül'ün bunları anmaya sebep olmasını istiyordu. Bunun için ben ölümünden beri her 26 Eylül günü Atatürk'ün 1938'deki sözlerini hatırlar ve o günden bu güne bu alanda milletçe ne yaptık diye düşünürüm. Bu yıl, Türk Dil Kurumu bu bayram günü genel merkezinde ödül alanları ilan etti ve onları bize tanıttı. Bunlar hepsi yeni genç kuşaklarımızdandı. Ben bu törende hep o eski günleri düşündüm. Genç kuşakların erkek ve kadın verimli edebiyat örnekleri Atatürk'e sunulmuş birer armağandı. Fikirler ilerleyecek, kabiliyetler gelişecek, elbette eserlere eserler katılacaktır. Bu millet her yönde ilerlemesini bunların çoğalmasıyla kazanacaktır."¹⁷

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DİLİ KURULTAYLARI

BUGÜN
3. ve 4. sayfalarında: 3. ve 4. sayılar
3. ve 4. sayılarında: 3. ve 4. sayılar
3. ve 4. sayılarında: 3. ve 4. sayılar

Cumhuriyet

Okuliyet yil: 4478 Tugay ve meclis kumari: Cumhuriyet, İsmail - 3. ve 4. sayılarında: 3. ve 4. sayılar
Okuliyet: 3. ve 4. sayılarında: 3. ve 4. sayılar

En mühim haber
Winston Churchill
mühim bir mecliste
Bugün 3. ve 4. sayılarında

Kurultay yarın açılıyor

İspanyada vaziyet bir türlü aydınlanmıyor

Bir taraftan Madrid, bir taraftan faşistler muvaffakiyet iddia ediyor. İtalya bazı şartlarla ademi müdahaleyi kabul ediyor. Almanlar radyo neşriyatlarını ile sürerek Madrid hükümetini protesto ettiler.

Atatürk Türk Dil Kurumunda....

Büyük Şef dün, Kurultaya gelen ecnebi profesörleri kabul ederek musahabelerde bulundu.

Atatürk'ün kurduğu ve ziyaretleriyle gazetemize manşet olduğu Türk Dil Kurumu da özelleştirilecek.

1. TÜRK DİL KURULTAYI

Atatürk, inceleyip olgunlaştırdığı düşüncelerini, devrimlerini Türk milletine ve dünyaya kurultaylarla yayıyordu. Kurultaylardaki sözcüleri, kendisinin düşüncelerini aykırı düşünenlere karşı savunurlar, iki düşünce arasında sınırdan duranları kendi yönlerine çekerler, çoğunluğa Atatürk'ün işaret ettiği doğru yolu gösterirlerdi.

Türk dili için ilk defa bir kurultay toplanıyordu. Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşundan sonra 26 Eylül 1932'de Birinci Türk Dili Kurultayı, Dolmabahçe Sarayı'nın Muayede Salonu'nda toplandı.

Birinci Türk Dili Kurultayı'na her Türk vatandaşı üye olarak katılabilecekti. Toplantı salonuna konulan radyo düzeneği aracılığı ile de Kurultay'a katılamayan bütün vatandaşların görüşmeleri dinlemesi sağlanmıştı.

Kurultaya memleketin her köşesinde büyük bir ilgi gösterilmiş, yüzlerce tebrik telgrafı çekilmişti. Bütün ülke bayram sevinci içindeydi. Gazeteler, radyo, kurultay çalışmalarını haber olarak veriyordu.

b) Bütün beyaz ırklar dilleriyle,

c) Asya ve Avrupa'nın başka dilleriyle münasebetleri üzerinde tetkikle

2- Türk dilinin doğrudan doğruya kendi muhit şartları içinde inkişafı:

a) Lehçeleri,

b) Tarihi gramerleri, fonetik, şekliyat, morfoloji, sentaks.

c) Kelime hazineleri [lûgatler]

d) Her türlü yabancı tesirlerden uzak olarak gösterdiği yüksek edebî kabiliyet.

3- Bu kabiliyetin halk dilinde sürmesi ve yazı dilinde sönmesi [Halk edebiyatı, Divan edebiyatı].

Bunlarda amil olan sebepler, dilin yakın mazisinin tetkiki.

B) Türk dilinin bugünkü hali asrî ve medenî ihtiyaçları.

4. Tanzimat'tan bugüne kadar Türk dili ve gösterdiği değişiklikler.

a) Şekliyat [morfoloji]

b) Sentaks

c) Kelimeler [vocabulaire]

d) İstilahlar

5. Türk dilinin asrî ve medenî ihtiyaçları.

C) Türk dilinin müstakbel inkişafı

D) Gaye Türk dilini bugünkü ve yarınki medeniyeti kemali ile kucaklayabilecek en güz şiveli ve ahenkli bir ifade vasıtası haline getirmek olduğuna göre:

a) Şekliyat

b) Sentaks

c) Kelime teşkili

d) İstilah vaz'ı

Sahalarında dilin bütün ihtiyaçlarını gidermek, düşünüş tarzını asrileştirecek ve garplılaştıracak yeni vakiaları ifade edecek yeni kelimeler teşkilinde önceden hazırlanmış ve tespit edilmiş esaslar ve kaideler hazırlamak.

Atatürk'ün Dil Devrimi atılımı bu kurultay ile daha da güçlendi. 26 Eylül'ün "Dil Bayramı" olarak kutlanması için kurultayda karar alındı.

BİRİNCİ TÜRK DİLİ KURULTAYI SONUCUNDA NELER OLDU?

Birinci Türk Dili Kurultayı'ndan sonra zamanın hemen hemen bütün aydınları Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nde görev almışlardı. Cemiyetin inceletip yayınlayacağı başlıca konular şunlardı:

1. Osmanlıca sözcüklere Türkçe karşılıklar bulmak,
2. Eski kitaplardan Türkçe sözcükleri tarayıp yeniden kullanma alanına çıkarmak,
3. Anadolu'da halk arasında kullanılan Türkçe sözcükleri derlemek, kullanma alanına sürüp yaymak,
4. Türkçenin tarihini araştırmak, kökenine yönelmek,
5. Türkçenin yapısını, sözcük köklerini, eklerini incelemek, buna göre yeni Türkçe sözcükler türetmek, özellikle bilim dallarındaki gereksinimi karşılamak üzere terim yaratma yollarını geliştirmek.

Görülüyor ki bugüne kadar yapılan bütün Türk dili çalışmalarının başlangıcı

1. Türk Dili Kurultayı'nda belirlenmişti. Bu kararlar halkın yaşamında da bazı köklü değişikliklere yol açtı.

DARÜLFÜNUN DEĞİL, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

1 Ağustos 1933'te Darülfünun, "İstanbul Üniversitesi" adını aldı. Eğitim ve öğretim yenileştirildi. Atatürk "Medrese" sözcüğü yerine "fakülte" sözcüğünü kullanıma soktu.

21 Haziran 1934'te Soyadı Kanunu kabul edildi. Bu kanunun etkisiyle eski aile adlarındaki yabancı sözcük olan zadeler atıldı, Türkçe sözcüklerden kurulmuş soyadları alındı.

Atatürk bu konuda çok titizlenmişti. “Ata” sözcüğü Türkçe idi. Türkçeden başka dillere geçmiş pek çok sözcük vardı. Türkçe başka dillerden sözcük alırken mutlaka kendisi de sözcük vermiş olmalıydı.

Atatürk, soyadını almadan önce incelikli araştırmalar yapmıştı. “Ata” sözcüğü bütün dünya dillerinde özellikle Batı dillerinde kullanılmıştı, bu bir rastlantı ya da ses benzerliği olamazdı.

Aynı sözcüğün dilden dile geçtiği, ses ve biçim değiştirdiği açıkça belliydi.

Tanınmış sözlükçülerden Alois Walde'ye göre durum şöyleydi: ¹⁹

Eski Slavcadada “ots”, bugünkü Rusçada “otest”, Laponcadada “attje”, Çeremişçede “atja”, Ostiyakçada “ata”, Macarcada “atya”, Yunancada “atta”, Latince “atavus”, eski İrlanda dilinde “aite”, Eti dilinde “atta”, Sümercede “ad” Çince “ah-tiah”, “baba, cet” anlamında kullanılıyordu.

“Ata” sözcüğü üzerindeki tez, ertesi günkü gazetelerin büyük başlıklarla belirttiği gibi “Ata” kelimesi Türklük kadar eskidir ve Atatürk kadar bizimdir.” sözleriyle halkın arkasında durduğu ve ona yakışır bir soyadı olarak tarihe kaydedilmişti artık.

SABİHA GÖKÇEN'İN "GÖKÇEN" SOYADINI ALMASI (19.12.1934)

Sabiha GÖKÇEN, GÖKÇEN'liğini şöyle anlatıyor:²⁰

"Benim soyadımın mesleğimle hiçbir ilgisi yoktur, olamaz da. Çünkü ben havacılığa 1935 yılında girdim. Oysa Büyük Atatürk bu soyadını bana bir yıl önce verdi. Soyadı kanunu, Ata'nın önem verdiği devrimlerdendi. Bu bakımdan 1934 yılında Atatürk'ün sohbetli sofralarda baş konu "soyadı" idi. İşte hiç unutmam, 19 Aralık 1934 akşamıydı. O gece sıra bana gelmişti. Atatürk: "Eee, söyle bakalım Sabiha..." dedi. "Senin soyadın ne olsun?" Herkes yüzüme bakıyordu. "Siz ne emrederseniz o olsun efendim!" diye kekeledim. Heyecanlanmışım. Aklımdan binbir şey geçiyordu ama bunların hiçbirini söylemeye cesaret edemedim. Atatürk bu yanıtlım üzerine elini çenesine dayayarak bir süre düşündükten sonra: "Sana Atatürk Kızı soyadını vermek isterdim ama..." dedi. Fakat bu "amanın" sonunu getirmedi. Eline bir kalem kâğıt alıp şunu yazdı:

Sabiha GÖKÇEN
S. GÖKÇEN'dir
K. ATATÜRK
19.12.1934
Kutlu olsun!

2. TÜRK DİLİ KURULTAYI

İkinci Türk Dili Kurultayı 18 Ağustos 1934'te yine Dolmabahçe Sarayı'nda toplandı. Birinci kurultayın ürünlerini bazı aydınlar yadırgamış, tepki göstermişlerdi. Özellikle Orta Asya lehçelerinden alınan sözcüklerin Türkçe ses yapısına uymadığını düşünüyorlardı. Yayınlanan Cep Kılavuzu'nda yeni Türkiye Türkçesine ait pek çok sözcük halkın diline yerleşmişti: Oturum, durum, başkan, dilekçe, tepki, uzman, basım, basın, yayın, önem, günaydın, gündem, subay, albay, yarbay, komutan, danıştay, yargıtay gibi.

İkinci Kurultaydan sonra Türkçedeki unvanlar sorunu ele alındı. Aynı yıl Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi kuruldu.

Adını, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün verdiği ve onun yüksek uygarlık ülküsünü gerçekleştirme isteği üzerine, 14 Haziran 1935'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen 2795 sayılı kanunun 22 Haziran 1935 tarih ve 3035 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle kuruluşu tamamlanan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Cumhuriyet Türkiye'si'nin benimsediği misyon ve vizyonun önemli bir parçasıydı.

23 Mayıs 1935 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan kanun tasarısında fakültenin kuruluş gerekçesi şöyle belirtilmiştir:

“Hükûmet merkezimizde bir taraftan Türk kültürünü bilgi metodu ile işleyecek tetkik ve araştırma kurumlarına olan ihtiyaç, diğer taraftan orta öğretim kurumlarımıza ulusal dil ve tarihimizin bilimsel ve en yeni anlayışlarına göre hazırlanmış öğretmen yetiştirmek ve bugünkü öğretmenlerimizin bu yönden bilgilerini tamamlamak gereği, Ankara’da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmasını icâb ettirmiştir.”

Tasarıyı olduğu gibi kabul eden Meclis Millî Eğitim Komisyonu, raporuna “İleride fakülteleri toplayacak bir Ankara Üniversitesi kurulması” dileğini de eklemiştir. Genel Kurul görüşmeleri sırasında söz alan Kültür Bakanı Saffet Arıkan, fakültenin “Atatürk’ün yüksek dehâsından doğan ve kendi eliyle kurduğu yarınlara Tarih ve Dil hareketi, bunlara bağlı olan arkeoloji ve coğrafya bilgileri için” açıldığını vurgulamıştı.

Atatürk, Birinci Türk Dil Kurultayı’nda başlattığı ve İkinci Türk Dil Kurultayı’nda ürünlerini sergilediği tarama, derleme, üretme çalışmalarından sonra Türkçenin kaynağı sorununa eğilmişti.

Yakından ilgilendiği Marr, Hilaire de Barenton, Kivergiç gibi dilbilimciler de dillerin kökeni sorunu ile ilgili araştırma yapıyorlardı.

Atatürk de köken sorunlarını çözmede bir kuram, bir öneri niteliğinde olan Güneş-Dil Teorisi'ni Üçüncü Türkçe Dil Kurultayı'na getirecekti. Daha önce Türk Dil Kurumu yöneticileri Güneş-Dil Teorisi'ni topluma açıklamışlardı.

Atatürk, Türk Dil Kurumu çalışmalarını yakından takip edebilmek için yaz aylarında kurum yetkililerini Dolmabahçe Sarayı'na getirtiyordu. 1936 yılında Üçüncü Dil Kurultayı çalışmalarına katılmak üzere bazı öğrencileri de çağırmışlardı.

YAZI VE KONUŞMA DİLİ BİRLEŞİYOR

Üçüncü Dil Kurultayı'na sunulan tutanakta Dil Devrimi'nin kültürel bağımsızlık noktasında nasıl bir rol üstlendiği şu satırlarla belirtilmişti: ²¹

Türk Dil Devrimi'nin uygulamadaki dileği, yazı dilimizle konuşma dili arasındaki uçurumu ortadan kaldırmak, böylece Cumhuriyet Türkiye'sinde herkesin kolaylıkla okuma yazma öğrenmesine, okuduğunu anlamasına, düşündüğünü yazmasına meydan açmaktır.”

BULDURU

Başlangıç tarifler. 5

I. KISIM

§ I. Çeşitli çizgiler	6
§ II. Çember	6
§ III. Paralel	9
§ IV. Açı	9
§ V. Poligonlar	18
§ VI. Üçgenler	20
§ VII. Dörtgenler	22
§ VIII. Düzgün Poligonlar	24

II. KISIM

§ I. Poligonlar	26
§ II. Daire	31
§ III. Dikmenin çap karesi	33
§ IV. İmsiy	35
§ V. İmsel şekillerin çevreleri ile alanları arasında oran	38

III. KISIM

§ I. Silindire ve pirüme	40
§ II. Koni ve piramit	43
§ III. Yüre	46

Atatürk'ün yazdığı
"Geometri" kitabının
bildiri bölümü

TERİMLER TÜRKÇELEŞİYOR

Türk Dil Devrimi sürecinde, Batı dillerinden alınan terimlere karşılık bulunmaya çalışılırken Osmanlı aydınları arasında yaygın olarak benimsenen iki yöntemden ilki, yeni terimlere Arapça karşılık bulmak, diğeri ise Latince karşılık bulmak olmuştur. Ancak hiç kimse Türkçeden ve öz kaynaklarımızdan yararlanma yoluna gitmemiştir.

Atatürk'ün Türk Dil Devrimi'ni başlatmasına kadar geçen süreçte terimler ve dil konusundaki genel yargı ve görüşler bu yöndedir. Mustafa Kemal'in dilde devrim sürecinde Türkçenin söz varlığının yanı sıra üzerinde büyük bir ciddiyetle durduğu ikinci konu, Türkçe terimlerdir. Birinci Dil Kurultayı'ndan hemen sonra, yapılan iş bölümünde akademisyenler ve dil uzmanları çalışma kollarına ayrılmışlar, bu kollardan biri de "Sözlük ve Terim Kolu" olmuştur. Terim Kolu, çalışmaları için şu ana ilkeyi benimsemiştir: "Terim bölümünün işi, bugünkü bilim dilimizde kullanılmakta olan yabancı dillerden alınmış terimler yerine, bütün bilimsel kavramlar için öz Türkçe terimler bulup ya da yaratıp koymaktır." Böylelikle Batı kökenli bilimsel ve teknik terimlere karşılık bulunurken Türkçenin bilim dili olmasının tek yolu olan öz kaynaklarına dönüş süreci başlamıştır.

Bu dönemde türetilen sözcüklerden bazıları şöyledir:

muallim" ya da hâce :	öğretmen	takrir :	önerge
esbâbı mucibe :	gerekçe	terakki :	ilerleme
mektep :	okul	hodbin :	bencil
imtihan :	sınav	tazyik :	basınç
imtiyaz :	ayrıcalık	tenakuz :	çelişki
müşavere :	danışma	tesanüt :	dayanışma
mutedil :	ılımlı		
bedbin :	karamsar		
nikbin :	iyimser		

Sözlük ve Terim Kolu, halk ağızlarından sözcükler derleme, tarihi eserlerin taranması sonucu dilimize yeni sözcükler kazandırma, yabancı sözcüklere karşılık bulma gibi çalışmalar yürütürken bir yandan da Atatürk'ün isteğiyle Osmanlıcadan Türkçeye karşılık arama ve bulma programı hazırlanmıştır.

Radio ve gazeteler de bu çalışmalara ortak edilerek hazırlanan program ile kısa sürede 1000'i aşkın Arapça ve Farsça söze karşılık bulunmuştur. Özellikle bilim terimlere karşılık bulma konusu üzerinde özenle çalışılmış, Terim Kolu kendi içinde alt kollara ayrılarak her alana ait terim listeleri hazırlanmış ve uzmanlardan bunlara karşılık bulmaları istenmiştir. Yapılan tüm bu çalışmalar sonucunda, özellikle Arapça ve Farsçadan dilimize giren sözcüklerin yerine yenileri türetilmiş, bu dillerin kuralları ve tamlama yöntemleri tamamen terk edilmiş ve Türkçe tamlamalar kullanılmaya başlanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Dil Devrimi'nin benimsenmesi ve terimlerin Türkçeleştirilmesi sürecinde kişisel olarak büyük bir emek harcamış, yazdığı "Geometri" kitabı ile Türkçeye birçok matematik terimi kazandırmıştır. Kitapta kullanılan bütün geometri terimleri bizzat Atatürk tarafından türetilmiştir. "Zaviye", "zaviye-i mütekâbile" ve "müselles-i mütesâviü'l-adlâ" gibi öğrenmesi kadar söylemesi de oldukça zor olan terimler yerine türetilen; aç, ters aç ve eşkenar üçgen gibi Türkçe terimler bunlardan sadece birkaçıdır.

Atatürk'ün geometri alanında türettiği Türkçe terimlerden bazıları şunlardır:

bu'ud	:	boyut	mecmu	:	toplam
mekân	:	uzay	tenasüb	:	orantı
satih	:	yüzey	mesâha-i sathiyye	:	alan
kutur	:	çap	müştak	:	türev
nısf-ı kutur	:	yarıçap	müsavi	:	eşit
kavis	:	yay	mahrut	:	koni
muhit-i daire	:	çember	mukavves	:	eğri
hattı mümâs	:	teğet	dılı	:	kenar
ufkî	:	yatay	muvası	:	paralel-koşut
şâkulî	:	düşey	zaviyei hadde	:	dar aç
amûd	:	dikey	hattı munassıf	:	açıortay
vâ'ziyet	:	konum	kaim zaviyeli müselles	:	dikey üçgen
mustatil	:	dikdörtgen	tamamliyan zaviye	:	tümey aç
muhammes	:	beşgen	murabba	:	kare
mûnharif	:	yamuk	zâviyetân-ı mütevâfikatân	:	yöndeş açlar

Mustafa Kemal Atatürk, 13 Kasım 1937 tarihinde Sivas'a gitmiş ve 1919 yılında Sivas Kongresi'nin yapıldığı lise binasında girdiği bir geometri dersinde "Bu anlaşılabilir terimlerle bilgi verilemez. Dersler Türkçe terimlerle anlatılmalıdır." ifadelerini kullanmış ve dersi kendi buluşu olan Türkçe terimler ve çizimleriyle anlatmıştır:

Osmanlıcası:

"Müsellesin, zaviyetan-ı dahiletan mecmu'ü 180 derece ve müselles-i mütesaviyü'l-adla, zaviyeleri birbirine müsavi müselles demektir."

Türkçesi:

"Üçgenin iç açılan toplamı 180 derecedir ve eşkenar üçgen, açılan birbirine eşit üçgen demektir."

Şükrü Halûk Akalın, Mustafa Kemal Atatürk'ün yazdığı "Geometri" eserinin "Sunuş" kısmında, bugün kullanılan "armağan, aydın, duyum, katıksız, kavram, olağan, olgun, onarmak, ondalık, oturma, ödenek, örnek, pekişmek, sayı, tüketmek" gibi birçok sözcüğün bu dil devrimi sayesinde dilimize kazandırıldığını ifade etmektedir.

Türk Dil Devrimi'nin ilk yıllarındaki en önemli etkilerinden biri, özellikle aydınların ve yazarların Türkçe sözcük türetme konusunda birbirleriyle âdeta bir yarışa girmelerini sağlamak olmuştur. Hatta dönemin gazeteleri, Arapça ve Farsça sözcüklere karşılık bulmak için okurlarına anketler düzenleme yoluna gitmişlerdir. 5 Aralık 1932 tarihli "Hakimiyet-i Milliye" gazetesinde yayımlanan aşağıdaki yazı, sözcüklere Türkçe karşılık bulmak için gazetelerin yürüttüğü çalışmaların örneklerindendir:

"Havası hamse sözüne ve bu sözle anlatılan beş duyuya Türkçe karşılıklar için iki cevap daha aldık:

1- Turgut Bey arkadaşımız şunları ileri sürüyor:

Havası hamse: "beş duyu"

Basıra: "gören duyu"

Samia: "işiten duyu"

Samme: "koklayan duyu"

Zaika: "tadan duyu"

Lâmise: "dokunan duyu"

“Havası hamse sözüne ve bu sözle anlatılan beş duyuya Türkçe karşılıklar için iki cevap daha aldık:

2- A. Rıza Bey de şunları söylüyor:

Havası hamse: “beş duyu”

Basıra: “görme”

Samia: “işitme”

Samme: “koklama”

Zaika : “tatma”

Lâmise: “dokunma”

Görülüyor ki düşünceler aşağı yukarı birbirine yaklaşmaktadır.”

Dönemin dil uzmanları Türkçe sözcük türetmede, öncelikle Göktürkçe ve Uygurcadan sözcükler almayı tercih etmiş, bununla birlikte dilde devrim düşüncesinin temelinde yer alan “halkın kullandığı Türkçeye ulaşmak” amacıyla yerel ağızlara yerleşmiş sözcüklerden de büyük ölçüde yararlanmışlardır. Türk Dil Devrimi ile birlikte Cumhuriyet’in her vatandaşına dil üzerine düşünme, sorumluluk alma ve eyleme geçme görevi verilerek toplumda bir dil bilinci oluşması sağlanmıştır. Ancak Cumhuriyet’in ve Türk Dil Devrimi’nin ilk yıllarındaki Türkçe bilinci, ne yazık ki sonraki süreçte aynı kararlılık ve istekle geliştirilememiştir. Türkçe bugün, yabancı sözcük ve terimlerin kolaylıkla dile yerleşmesi sorunuyla karşı karşıyadır. Geçmişte, Osmanlı aydını ile halk arasında yüzyıllar süren uçurumun oluşmasına neden olan konuşma dili-yazı dili arasındaki kopukluk ile Arapça ve Farsçanın etkisinin dilimize verdiği zarar unutulmamalı, benzer bir durumun tekrar yaşanmaması için devrim sürecinde olduğu gibi bugün de ana dil sevgisini ve bilincini güçlendirecek çalışmalar yapılmalıdır.

Türkçe, yapısal olarak hiçbir dilden sözcük almaya gerek duymayan, gelişmiş sözlüklere sahip, biçim bilgisi yeterince incelenmiş, yapım ekleri işlerlik kazanmış, sözcük dağarcığı da büyük uygarlıkların dilleri ile karşılaştırılabilecek kadar yetkin bir dildir. Türkçe ayrıca; yapım eklerinin sayısı, hiçbir dilde görülemeyecek kadar fazla olan sözcük türetmeye son derece elverişli bir dildir. Dilimizin sadece sözcük ve terim türetme konusunda çaba gösterilmesine gereksinimi vardır. “Türkçe bilim dili olur mu? Günümüzün hızla gelişen teknolojisi karşısında bilimsel terimlere karşılık bulma sorununu nasıl çözmeliyiz?” Bu sorular, Atatürk’ün Türk Dil Devrimi’ne karşın bugün de dil uzmanlarının tartıştığı konuların başında yer almaktadır.

Türkçenin yukarıda söz edilen yapısal özelliklerinden yola çıkarak terim ve sözcük türetme konusunda konunun uzmanlarının hatta her yurttaşın izlemesi gereken yol ya da dikkate alması gereken başlıklar şunlar olmalıdır:

Türkçenin yapısal olanaklarından yararlanarak var olan öz Türkçe sözcüklerin kök ve eklerini dikkate alarak sözcük türetilmelidir.

Terim kavramı doğru tanımlanmalı; çok yalın, çok karmaşık ya da belirsizliğe neden olabilecek sözcükler türetmekten kaçınılarak olabildiğince kolay anlaşılır ve kolay söylenir nitelikte karşılıklar seçilmelidir.

Ana dilimizin çağrışımsal yapısı düşünülerek sözcük türetmede dilin anlamsal inceliklerinden yararlanılmalıdır.

Özellikle teknolojik terimler türetilirken başlangıçta ilkeler saptanmalı ve bu ilkelere göre hareket edilmelidir.

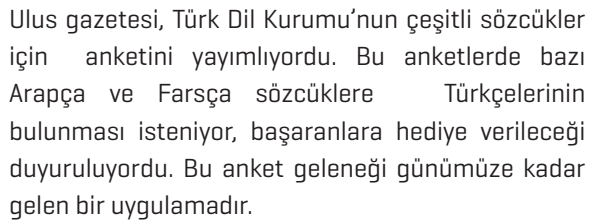
Başka ulusların terim türetmede kullandığı yöntemler incelenmeli ve bu yöntemlerin dilimize uygun olup olmadığı araştırılmalıdır. Dünya dillerini bilim dili yapan özellik ve çalışmalar belirlenmelidir.

Sözcük ve terim türeten kişilerin ilgili bilim dalının uzmanı olmasına özen gösterilmeli; bununla birlikte söz konusu kişilerin Türkçenin biçim, köken, anlam ve ses bilgisi konularında yetkin olmalarına özellikle dikkat edilmelidir.

Her yeni terim önerisi için ilgili çevrelerden görüş alınmalıdır.

Terim ve sözcüklerin türetilmesinden sonra bunların sürekli ve kalıcı olarak kullanılması ve dilimize yerleşmesi sağlanmalıdır.

Türk toplumunun ve dil bilimcilerin Türkçenin zenginliklerini kullanarak türeteceği her yeni sözcük ve terim, Atatürk'ün Türk Dil Devrimi ile somutlaştırdığı ana dili bilincini sürdürmek ve Türkçenin bilim dili olduğu gerçeğinin tekrar altını çizmek adına oldukça önemlidir. Kendi ana diliyle bir bilim dili yaratan toplum olarak Türk Dil Devrimi'ni bugün de devam ettirebilmemiz, yeniden canlandıracağımız bu dil bilinci ile mümkün olacaktır.

"Drone'un Türkçe karşılığı için TDK anket hazırladı"²²

Kullanım alanı yaygınlaşan ve dünya üzerinde drone olarak adlandırılan insansız hava aracının Türkçe karşılığı olmadığını belirten TDK, belirlenecek kelime için kolları sıvadı. Twitter üzerinden düzenlenen anket ile drone'un Türkçe karşılığı belirlenerek Türk diline kazandırılması hedefleniyor.

Türk Dil Kurumu, yeni kavram ve nesnelerle ilgili sözcükleri belirler ve halk anketi yayınlar. Bu sonuçlara göre sözcük literatüre geçirilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM REFORMU VE TÜRK DİL DEVRİMİ'NDE FEYZİYE MEKTEPLERİ

Türk eğitim tarihinde özel okulların gelişim ve etkilerinde Tanzimat Fermanı [1839] bir dönüm noktasıdır. Eğitimde iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapılırken eski sisteme dokunulmamıştır. Bu durumda Osmanlı İmparatorluğu'nda üç çeşit okul yapısı bir arada varlığını sürdürmeye başlamıştır.

a) Geleneksel okullar [medrese, mektep vb.]

b) Yenileşme döneminde açılan ve devlete bağlı okullar [Rüştiyeler, İdadiler vb.]

c) Müslüman olmayan cemaat teşkilatları ile yabancı misyon ve yabancı hükûmetlere bağlı okullar

Devlet, eğitim verme sorumluluğunu yönetici memur ve asker yetiştirmekle sınırlamıştır. Azınlıklar ve yabancı devletler Osmanlı sınırları içinde, kapitülasyonlar yoluyla verilen ayrıcalıklar nedeniyle, kısa zamanda ve çok sayıda özel okullar açmışlardır.

1882 yılında Müslüman çocukların eğitim ve öğretim görmesini sağlamak amacıyla açılan özel okulları görmeye başlarız. 1885 yılında kurulan ve okulumuzun temeli olan Feyz-i Sıbyan işte bu dönemde açılan ilk özel okullardan biridir.

Feyziye Mektepleri 1885 yılından itibaren, Atatürk'ün Cumhuriyet'i kurduktan sonra gerçekleştirdiği Eğitim Reformu'ndan çok daha önce, devrimsel uygulamaları Türk çocuklarının yaşamına katmış, genç Cumhuriyet'in eğitimli insan nüvesini oluşturmak gibi büyük bir görevi yerine getirmiştir.

1895-1899 yıllarına ait Feyz-i Sıbyan Okulu kayıtlarına baktığımızda Türkçe okuma, hesap, sayma, yazma, güzel konuşma, yazı, Osmanlı tarihi, coğrafya, fen bilgisi, hayat bilgisi, Fransızca, Fransızca tercüme gibi derslerin okul programında olduğu görülür.

Feyziye Mektebi
Öğrencileri Toplu
Hâlde [1898]

İlginç bir diğer uygulama ise 1895'e kadar üçüncü sınıfta başlatılan Fransızca derslerinin bu yıldan sonra 1. sınıfta başlatılmasıdır.

Ortaokul bölümünde ise aşağıdaki dersler kimi zaman konuları değiştirilerek, kimi zaman aynı konunun kapsamı geliştirilerek okutulmuştur. Başka bir deyişle öğretmenler bu dersleri okutabilmek için konulara ilişkin bilgileri araştırmış, geliştirmiş ve ders kitapları oluşturmuştur.²³

O dönemlerdeki ortaokul ders programına bakıldığında edebiyat, Türkçe imla, matematik, geometri, coğrafya, tarih, yazı, mantık, muhasebe, güzel hâl ve davranışlar gibi derslerin olduğu görülür.

Okul yöneticileri, öğrencilerin iyi yetişmesi için Avrupa'dan eğitim-öğretim materyali getirtir. Haritalar, hayvan ve bitki resimleri, araç-gereçler sınıflarda yerlerini almıştır.

Yine bu yıllarda, sınıf öğretmenliği uygulaması yürürlüğe girmiş, Feyz-i Sıbyan'da okuyan öğrencilerin gelişimi yakından takip edilmiştir. Bu eğitim uygulamasının temellerinin yüzyıldan fazla bir süre önce atıldığını görmek şaşırtıcıdır.

23 Feyz-i Sıbyan'dan Işık'a Feyziye Mektepleri, Mert Sandalcı ,

1900'lerin Başında Feyziye Öğretmenleri Okulun Giriş Kapısı Önünde

Okulun eğitim öğretim anlayışındaki gelişmiş uygulamalar yanında öğrencilerin sosyal etkinliklerle desteklendiğini de görmekteyiz.

Çocuk Bahçesi Dergisi

Yine tarihte ilk kez bir Türk okulu tarafından çıkarılan okul dergisi “Çocuk Bahçesi” ile karşılaşyoruz. Öğrenci ve öğretmen ürünlerine yer veren derginin Milli edebiyatın öncüsü sayılan birkaç yayından biri olduğu edebiyat tarihi incelemelerinde görülmektedir.

Bir başka ilk, öğrencilere gezi düzenlenmesi olarak karşımıza çıkıyor. 1889 yılında Serez’e okul gezisi düzenleniyor. Bu olay Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 3 Mayıs 1889 tarihli sayısında yer almış, bu gezi haber olacak kadar dikkat çekmiştir. Bu geziler daha sonraki yıllarda da devam etmiştir.

1890 yılında Feyz-i Sıbyan Kız Mektebi açılmıştır. Açılan bu okul ilkokul düzeyinde ve beş yıllıktır. Bu yıl daha önce hiçbir okulun uygulamadığı bir yenilik daha yapılır. 3-4 yaş arası çocukların kabul edilebileceği bir şekilde ilk anaokulu diyebileceğimiz bir bölüm açılır. Kısa süre sonra kızlar bölümü de ortaokul düzeyine yükseltilmiştir.

Fezziye Kızlar Mektebi

Tüm bu gelişmeler olurken Anadolu ve İstanbul'da kız çocukları okula gidememekte, mahalle mekteplerinde çağdaş bilim dersleri yerine dini bilgiler ve Arap alfabesi öğretilmekteydi. Bu öğretim şekli çağ dışı olduğu için mahalle mektebine giden pek çok çocuk okumayı öğrenemeyip okula devam etmemekteydi.

Fezziye Lisesi Mebidi - 1904 [Yatakhane]

1885-1899 yılları arasındaki kayıtlarda okul yönetiminin öğrenci mevcudunun yarısına yakınını bulan çok sayıda fakir öğrenciyi parasız okuttuğu, bu öğrencilere gerekli araç ve gereçlerinde okul yönetimi tarafından verildiği yine kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Sonraki on beş yıl içinde ders programları daha da geliştirilmiş, hitabet ve düzgün konuşma yeteneğini geliştiren dersler ile Osmanlıca dersleri uygulamalı olarak verilmiştir.

Ticari konuları kapsayan derslerin de programdaki ağırlığı giderek artmıştır.

1905 yılına gelindiğinde öğrencilerin sınavla değerlendiklerini görüyoruz. Yeni binaya taşınmış ve yatılı bölümü açılmıştır. Bu yeni binada okul bahçesine anaokulu ve jimnastik alanı yapılmıştır.

1915 yılında Selanik'ten İstanbul'a taşınan Feyziye Mektepleri işte böylesine farklı eğitim öğretim çalışmaları yapan ve bu uygulamalar ile İstanbul'un eğitim öğretim yaşamına bambaşka bir ışık getiren bir okuldu.

Feyziye Kızlar Mektebi İlk ve Anaokulu Öğrencileri [1900]

1924'ten sonra Atatürk'ün hız verdiği eğitim reformundan çok önce 1921 yılında Feyziye Mekteplerinde Arapça ve Farsça kaldırılarak bu derslerin yerine felsefe, sosyoloji, mantık, kozmoğrafya ve ticaret dersleri işlenmiş, mezunları gelecekte kurulacak Cumhuriyet'e görev ve sorumluluk almaya hazır insanlar olarak yetiştirilmiştir.

133 yıldır ülkemizi eğitimin ışığı ile aydınlatan Feyziye Mektepleri, Atatürk'ün attığı her adımın o yaşarken destekçisi, onun olmadığı yıllarda koruyucusu olmuştur.

ALTINCI BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİMİZDEN BEKLEDİĞİMİZ DİL BİLİNCİ

“Türk kafalarındaki kabiliyetleri, Türk karakterlerindeki sağlamlıkları, Türk duygularındaki yükseklik ve genişlikleri kendileri hiç zorlanmadan doğal bir tarzda ve olduğu gibi ifadeye Türk çocuklarını alıştırmak... Bunlar yapılmıca netice şu olacaktır: Türk çocuğu konuşurken onun beyan ve anlatış tarzı, Türk çocuğu yazarken onun ifade ve üslubu kendisini dinleyenleri onun yürüdüğü yola götürebilecek kabiliyeti sayesinde; Türk çocuğu kendisini dinleyen ve yazısını okuyanları peşine takarak yüksek bir Türk ülküsüne ulaşabilecektir.”

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK
26 Eylül 1938

Türkiye Cumhuriyeti’nde hem devlet dili hem de toplumun ortak dili Türkçedir. Türkçe bizim dünyaya açılan penceremizdir. Ulusal varlığımızı korumak, öz kültürümüzü bilmek ve sınırlarımızı dilimizle daha da sağlam çizmek istiyorsak Türkçeyi korumayı ve elverişli bir araç hâline getirmeyi görev bilmeliyiz. Bu da Türkçeyi, bilimde, sanatta, eğitimde, üretimde, kısacası yaşamın her alanında özenle kullanmakla olur. Her dil gibi, Türkçe de ancak öz benliği korunarak geliştirilebilir. Türkçenin yalnızca dil uzmanlarınca değil, Türkçe konuşan herkesçe geliştirilmeye çalışılması, her gereksinimi karşılamak üzere dilin kendi köklerinden ilerletilmesi, dilin daha da işlek hâle getirilmesi ve esnekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu noktada tüm Türk gençlerinden özellikle de eğitimin öncüsü Işık Okulları öğrencilerinden beklediğimiz bir dil bilinci vardır.

Aşağıda yer alan on maddelik bildiri Işık Okulları öğrencilerinin ve tüm çalışanlarının Ana Dili Politikası’nın temelini oluşturur:

1. Atatürk’ün Mirasına Sahip Çıkarm

Atatürk’ün Türk ulusu için yaptığı sayısız devrimlerin ve uygarlaşma yolunda attığı adımların başında “Türk Dil Devrimi” gelmektedir. Bağımsızlık yolunda ulusumuzun uyanışında ve var oluşunda Ulu Önderimizin rolü büyüktür. Cephelerdeki savunma ve sınırları korumak için verilen savaş ulusumuz için

ne denli önemliyse “Dil Devrimi” ile hedeflenen savaş da aynı derecede önem taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin her bireyi “Dil Devrimi”ni sürdürmek ve Atatürk’ün mirasına sahip çıkmakla yükümlüdür.

2. Türk Dil Devrimi Sürdürmek Benim Görevimdir

Türk gençlerine düşen borç Ulu Önderimizin bize verdiği ölküye, Türk Dil Kurumunun ilk kurultayında açılan çığırda aynı heyecanla yürümektir. Unutulmamalıdır ki bilgisizlikle savaşmanın ilk yolu dile sahip çıkmaktır. Farkındalığı yüksek her Türk çocuğu yurt sevgisi ve dil bilinci arasındaki sıkı bağı bilir. Ata’mız bu topraklardan düşmanı nasıl kovduysa Türk çocuğu da Türk dilini yabancı sözcüklerden arıtmak sorumluluğundadır. Konuşma dili ve yazı dili birleştirilmeli, her ikisi de aynı derecede özen görmelidir.

3. Bağımsızlık Dilde Başlar

Yeryüzündeki bütün uluslar öz dillerini de bayraklarının değerinde tutarlar. Günümüzde ulusları ele geçirme önce dil ve kültür aşılması ile yapılmaktadır. “Kültür Emperyalizmi” adı verilen bu yayılcılığı amaç edinmiş ülkeler, yaşama biçimleri ve yeme içme modelleriyle, ulus bilinci gelişmemiş toplumları kolaylıkla egemenlikleri altına almayı başarmakta, o ülkenin dili ve kültürünü bozmak için iletişim araçlarını da arkalarına alarak her türlü yozlaşmaya destek olmaktadır. Bu nedenle, bir ülkenin kültürünün yozlaşmaması, dilinin gelişebilmesi ve zenginleşebilmesi için, o toplumda dil bilincinin geliştirilmesi gerekir. Dil ulusun ses bayrağıdır. Bir ulusun bağımsızlığı ve sonsuza kadar yaşaması, dilinin varlığı ve bağımsızlığı ile olanaklıdır.

4. Dilim Toplumu Ayrıştırmakta Değil, Birleştirmekte Bir Araçtır

Dildeki benzetmeler, aktarmalar, deyimler, atasözleri, söylenceler, masallar, bilmeceler incelendiğinde, o toplumun özellikleri kendiliğinden ortaya çıkar. Her toplumda ortak sesler, olaylar karşısında ortak tepkiler ve ortak anlatım kalıpları vardır. Dil, bu ortak seslerle ve ortak davranış kalıplarıyla oluşur. İşte bu farklılıklar toplumları birbirinden ayırır. Bir dilin olgunlaşabilmesi ve gelişebilmesi yüzlerce hatta binlerce yıl alır. Geçen bu zaman içerisinde o dili konuşan milyonlarca insan dile katkıda bulunur. Bir toplumu ulus yapan dilidir. Bir ülkede yaşayan her bir yurttaş aynı dil düzeyine sahip olur ve birbirini aynı dil çerçevesinde anlarsa ulus bilinci güçlenecektir. Sadece belli bir kesimin anlayabildiği bir Türkçe, “Dil Devrimi”nin ışığına aykırıdır ve kabul edilemez.

5. Dilim Kimliğimdir ve Kültürümün Taşıyıcısıdır

Bir ulusun birlikteliği öteden beri öz diline karşı duyduğu sevgiyi bağlıdır. Ulusal duygu, ana dili olmadan oluşamaz. Dil ulusun en köklü bağlıdır. Dil konusu bir ulusun var olma, yok olma gerekçesidir. Toplumlar, ana diliyle kimlik kazanır.

Dil insanların sadece duygu, düşünce ve isteklerini anlatmak, birbirleriyle iletişim kurmak amacıyla kullandıkları bir araç değildir. Dil, toplumdaki bireylerin birbirleriyle anlaşmaları, kaynaşmaları, uyum içinde yaşayabilmeleri ve birikimlerini gelecek kuşaklara aktarabilmeleri için gereklidir. Dil, onu konuşan toplumun yaşayış biçiminin, geniş anlamda kültürünün, dünya görüşünün, tarih boyunca geçirdiği çeşitli evrelerin ve başka toplumlarla kurduğu ilişkilerin yansıtıcısıdır.

Her dil gibi Türk dili de tarihin derinliklerinden günümüze uzanan dönemlere ait bütün sözlü ve yazılı değerlerini, yani edebiyat, sanat, felsefe, bilim ve düşünce ürünlerini hep dağarcığına aktarmıştır. Bu bakımdan bir ulusun, bir toplumun dili, o ulusun, o toplumun kültür varlığının aynası durumundadır. Dolayısıyla Türk dili yazılı ve sözlü binlerce eseriyle bu açıdan da bir kültür zenginliği sergilemektedir. Her Türk genci bu bilince sahip olmak ve ulusun belleği olan kültür unsurlarının dilin korunması ile gelecek kuşaklara aktarılacağını bilmek zorundadır.

6. Türkçenin Dününü Bilir, Bugüne Sahip Çıkar, Yarınını Kollarım

Tarihî açıdan çok eskilere uzanan Türk dili, coğrafi bakımdan da kapsamlı bir genişlik ve yaygınlığa sahiptir. Arkeoloji kazılarına dayanan buluntuların ortaya koyduğu verilere göre, Türklerin Orta Asya'daki yaygınlığı tarih öncesi dönemleri içine alan bir coğrafi genişliğe dayanmaktadır.²⁴

Çok eski çağlardan başlayıp günümüze kadar uzanan farklı zaman dilimlerinde; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türklerin elbette bu yayılışla orantılı olarak dil coğrafyalarında da aynı genişlik söz konusudur. Türk dili bugün doğuda Çin Halk Cumhuriyeti içerisinde başlayıp batıda Atlas Okyanusu'na; kuzeyde Kuzey Buz Denizi'nden Hindistan'ın kuzeyine kadar uzanan bölgelerde, birbirlerine oranla temel yapıyı değiştirmeyen 12 milyon kilometrelik bir coğrafya alanında 220 milyon insan tarafından konuşulmaktadır. Yapılan hesaplamalara göre, Türkçe yalnız Türkiye Türkçesinde bile konuşma dilini, yazı dilini, edebiyat ve bilim dili ile ağızları içine alan 600 binden fazla söz varlığına sahip olan²⁵ bir dünya dili durumundadır.

²⁴ Kafesoğlu, 1996:48, 210-211; Koca, 2003:13-15; Esin, 1978:11-12; Ercilasun, 2004:39-42

²⁵ Akalın, 2009:196-204

Her Türk genci dilinin bu zenginliğini bilir, onu gereği gibi işler, kullanır. Geçmişten gelip geleceğe aktarılacak bu bağımsızlık aracını en iyi şekilde işlemek ve korumak gençlerin görevidir.

7. Türk Dili Zengin ve İleri Bir Dildir

Türk dilinin tarihî akışında, coğrafi yayılışında, yapı ve işleyişinde, söz varlığında ve kültürel değerlerinde var olan temel özellikler göz önünde bulundurulduğunda dünyanın en köklü ve zengin dillerinden biri olduğu açıkça görülmektedir. Türk dilinin bütün dillerin kökü olduğunu dil bilginleri birçok defalar söylemiş ve yazmışlardır.

Bugün arkeolojik kazılarla elde edilen belgelerin ve bu kazılardan çıkarılan tabletlerin ortaya koyduğu sonuçlara göre, Türklerin tarihteki varlıkları, zaman açısından Türk dilinin bütün kollarına kaynaklık eden ve MÖ birkaç yüzyıl öncesine kadar uzanan Büyük Hun Devleti'ni oluşturan Türk kavimlerinin varlığından çok daha eskilere, en az milattan 3500-4000 yıl öncelerine ²⁶ kadar belgelenebilir.

Bugün yeryüzünde çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan 250 milyona yakın insan Türkçe konuşmaktadır. Yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarıyla birlikte 80 milyona yakın kişi ise Türkiye Türkçesi ile konuşmakta, Türkiye Türkçesi ile düşünmektedir. Türkçemiz bugün oldukça zengin bir söz varlığına sahiptir.

Bir dilin, çağın gereksinimlerini karşılayabilecek düzeyde bir gelişim gösterebilmesi, o dilin yapısının ve türetme olanaklarının işlek ve yaratıcı olmasına bağlıdır. Bilindiği üzere, Türkçe, çok çeşitli türetme olanaklarına sahip bir dildir.

Türk dili bugün temel özellikleri dolayısıyla hem edebiyat, sanat, bilim ve felsefe alanlarını temsil edebilen bir kültür dili hem de bir dünya dili özelliklerine sahip bulunmaktadır.

8. Türkçe, Bilim Terimlerini Karşılamaya Uygunudur

Özellikle bilim dilinin Türkçeleşmesi, öğretimde Türkçe terimler kullanılması amacıyla bir geometri kitabı yazarak Türkçeye büyük katkıda bulunan Atatürk, Dil Devrimi'nin yasayla başlatılmasını istememiş; Türkçenin bilim ve sanat dili olması için çalışmalarını üstlenecek olan TDK'yi bir devlet kurumu olarak değil, dernek yapısıyla kurmuştur.

²⁶ Ercilasun, 2004:36

Bilim dilini, bilimden ve dilden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bir bilim dili, her çağda, ait olduğu dilin genel durumundan etkilenmiştir. Çağımızda da bilim ve fen alanında ilerleme kaydetmeden, Türkçedeki genel bozulmayı düzeltmeden bilim dili alanındaki beklentilerimizi karşılayamaz; dolayısıyla bilim dili konusundaki yaklaşımımız, ancak bütüncül bir bilim ve kültür tasarısının parçası olduğunda anlamlı ve mümkün olur. Ne var ki bilimin de dönemin dilinden bağımsız olmadığını göz ardı etmemek gerekir. Bilim de dâhil her tür duygu ve düşünce ifadesini dilde bulur, dolayısıyla gerçek bir düşünce etkinliği ancak yüksek olgunluğa erişen dillerle var olur.²⁷

Türk gençleri de Ulu Önder'in açtığı yolda yürürken bilimin gelişmesi için dilimizin gelişimine de öncelik vermelidirler. Çünkü insan en iyi kendi diliyle düşünür ve kendi diliyle üretir. Günümüzde sürekli gelişen bilim, sanat, teknoloji ve sanayi karşısında pek çok dil, sözcük ve terim sıkıntısı yaşamaktadır. Ancak Türkçenin yapısından gelen özellikleri, türetme ve birleştirme açısından işlevliliği ile zenginleşmeye ve bilim dili hâline gelmeye çok uygundur.

9. Dilim Zengin Bir Edebiyata Kaynaklık Eder

Ulusal benlik ve dil, ulusal edebiyata da kaynaklık eder. Bir ulusun dilinin ve kültürünün zenginliği edebiyatına da doğrudan yansır. Türkçenin akıcılığı; sözcüklerdeki anlam zenginliği, soyutluk ve derinlik, güçlü bir edebiyat oluşturma yolunda en değerli kaynaktır. Bir dönem yaygın olan anlayışın aksine ezgisel bir anlatı için başka bir dile gereksinim yoktur. Türkçe gerek söyleyiş gerekse anlam özellikleri ile zengin bir edebiyata kaynaklık eder. Dilinin değerini bilen gençler bu edebiyatı da detaylıca incelemeli, Türk edebi eserlerini okumalıdır.

Bir edebi eser ortaya koyacakları zaman Türk dilini özenli bir biçimde kullanacak bilince sahip olmalıdır. Edebiyat, dili; dil ise edebiyatı zenginleştirecektir.

10. Dilin Doğru Kullanımında Öncü Rol Olurum

Binlerce yılın süzgecinden geçip işlenerek günümüze ulaşan Türk dilinin çağdaş gelişmelere ayak uyduran bir yapı sergileyebilmesi için ulusumuzun her bir bireyi var gücüyle çalışmalıdır. Bu yediden yetmişe bütün yurttaşlarının yükümlülüğüdür. Işık Okulları öğrencilerinden beklediğimiz bilinç, dilin korunmasında hem akranlarına hem de tüm topluma öncü olmalarıdır.

27 Korkmaz Z, 1974. Cumhuriyet Döneminde Türk Dili. Ankara Ü. D. T. C. F. Yayınları, Ankara. s. 42.

Işıklı Gençler:

- Türkçeyi özenle kullanır.
- Türkçe düşünür, konuşur, yazar.
- Türkçenin yazım kurallarına uymanın dile duyulan saygının bir parçası olduğunu bilir.
- Türkçeleri varken yabancı sözcükleri kullanmaz.
- Günlük dilin yozlaşmasının önünde durur.
- Türkçenin özentili ve hoyratça kullanımı ile savaşıır.
- Türkçeyi özensiz kullanma ve küçümseme, yaygın toplumsal bir davranış hâline gelse de bu duruma karşı durur.
- Türkçe terimler kullanır. Yeni terimler türetilmesine katkı sağlar.
- Türkçe bilincini vurgulayan kaynaklardan yararlanır.
- Dil zenginliklerini bilir, bu zenginlikleri yansıtacak şekilde dili kullanır.
- Türk edebiyatını iyi bilir, okuma kültürüne sahiptir.
- Yazma becerisini geliştirme yolunda çabalar, yazılı anlatımı niteliklidir.
- Atatürk'ün Türk Dil Devrimi'ne verdiği önemin bilincindedir ve bu bilinci tüm topluma aşılarmayı görev edinir.

YEDİNCİ BÖLÜM

TÜRK DİL DEVRİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Cahit BURHAN

Biz daha bugün dilimizin ana hatlarını aramaya çıktık. Bu dil üzerinde evvela bir ayıklama ve sonra da aşılama ameliyesi yapacağız. Bu müşkül işten sonra sahip olacağımız lisanla edebiyat yapacağız... Zaman çok dardır. Türk münevveri her şeyden evvel lisana sahip olmak mecburiyetindedir. Bugün elimizdeki dil bizi bu hakla konuşturamıyor... Şu hâlde bu İnkılabı ve Avrupa'nın her gün yürüyen irfan ve ilim kudretini bir milli kanaldan geçirerek halkın ruhuna işleyebilmek için evvela dilimize istiklalini tanıtmak lazımdır. Türk gençliğine geniş irfan ufukları gösteren büyük Gazi'mizin bu yolda da bize rehber oluşunu taze bir minnet ve şükran duygusu ile karşılar ve mesaisinde muvaffak olmasını temenni ederiz.

Milliyet, 11 Eylül 1932

İsmail Hakkı

Birçok kimseler dil ıslahatının amacını yalnız ameli ya da bedii menfaatlerden ibaret sanıyorlar. Hâlbuki bu işin önemi daha büyüktür. Dil bir milletin en büyük ve en kuvvetli yayılma vasıtasıdır. Türk dili millileşince bütün Türkler arasındaki kaynaşma çoğalacak, Türk milletinin manevi kesafeti artacaktır. Manevi kesefat maddi kesafet gibi toplumsal gelişimin en temel şartıdır. Dil birliği her türlü ilmi, mali ve bedii iş bölümüne meydan bırakarak Türk cemiyetinin her açıdan ilerlemesine sebep olacaktır.

Çığır, Temmuz-Ağustos 1934

İsmet Aytekin Kültür

Artık öz dilimizle konuşmaya başladık. En sonra bu dönenme-inkılap yüzlerce yıl sonra özünü kaybeden dili yakaladı. Onu da değıştirdi. Fakat değışen yalnız bizim dilimizdi. Tren gitmeyen, araba işlemeyen, bitik ulaşamayan dağı eteklerindeki ıssız köylere Arap ve Acem sevgisi, kokusu, edebiyatı sokulmadı. Onun içindir ki yurdun en uzak bir bucağındaki köylünün bilgi besleyicisi Karagöz gazetesi idi. Çünkü o, onun dili ile konuşuyordu. Köyde öğretici bulunduğum zamanlar ben de aynı dövümsüzlükle Karagöz'ü bekliyordum.

Düne kadar bu Özdil'e sırtıtanların kafaları altüst oldu. Barlarda, parklarda sokaklarda, toplantılarda yarı Fransızca yarı İngilizce yalan yanlış lügat paralayan günün "Monşer"leri, köylünün anlamaması için borç para senetlerini lügatle yazan dolandırıcı baylar!.. Bu dönenme başınızı döndürecek, yere yuvarlanmak için bize uyun... Bu dönenmenin en önünde bayrağını taşıyoruz.

Kültür, Aralık 1934

Dr. Reşit Galip

1919 Mayıs'ının 19'unda yani Reis'in Samsun'a çıkışından beri Milli İstiklal Savaşı içindeyiz. Askeri, siyasi, adli, hukuki, mali, iktisadi hatta karantina idareleri dolayısıyla sayısal sahalarda savaşımız tam, mutlak, kati ve ebedi kurtuluşa vardı. Son dört yıldır 9 Ağustos 1928 Sarayburnu hitabesi ile milli kültürün ana ve temel unsurları üzerinde inkılap ıslahat pençeleşmesi başlamış bulunuyor. Latin harflerinin alınışı bu sahadaki seferlerden birincisi oldu. Büyük reisin himayesinden şeref ve mütemadi irşatlarından ışık alan tarih mesaisini, milli tarihin kalbini kanatan iftira ve husumet dikenlerini temizledi. Şimdi ruhumuzun kubbesine onun yeniden çınlayan sesi bize diyor ki:

"Millete verdiğimiz söz daha yerine gelmedi, millet huzurunda içtiğimiz ant daha tamam olmadı. Milli kültür toprağı yabancı unsurlardan henüz kurtuldu. Türk dili kendi asil benliğini bulmadı. Onu sevgiyle ve şefkatle kucaklayın, onu yeniden ana sütü ile emzirerek taze, coşkun ve ölümsüz bir hayata eriştirin."

Öz Dilimize Doğru, Ağustos 1934

Selahaddin Güngör

Dilimizin yeni ana çizgileri üstünde bocalamadan, sağa sola yalpa etmeden yürüyebilmesi için gerekli olan başlıca i , artık b t nle tirilmi  oluyor. Şimdiye kadar eksik olan yanımız, bir söz kılavuzunun elimizde bulunmaması idi. Türk Dili Araştırma Kurumunun birkaç günden beri gazetelere göndermeye ba ladığı listeler bu eksiğimizi de ortadan kaldırıyor. Bunlar içinde Osmanlıcadaki karşılıklarına çok uygun d  enleri olduğunu söylemek doğruyu söylemek olacaktır. Büyük Türk Sözlüğü için yapılan çalışmaların artık en verimli bir çağına eri mi  sayabiliriz. Belki umduğumuzdan daha kısa bir vakit sözlüğün ortaya çıkması için yetecektir. Ba lamanın bitirmek demek olduğu günlerde ya adığımıza inanmalıyız.

Milliyet, 30 Mart 1935

Falih Rifkı ATAY

Tarihimiz gibi dilimiz de uzun müddet ihmal edilmiştir. Gücümüze gittiği için ink r kelimesini kullanmıyoruz. Fakat pek iyi biliriz ki Türklük tarihini yedi asır evvelki birkaç yüz çadıra hapsetmek isteyenler olduğu gibi, Türkçenin bir ilim ve sanat dili olmak kabiliyetinden mahrum olduğunu iddia edenler de yakın zamana kadar hayatta idiler.

Ulus, 24 Ağustos 1936

ATATÜRK VE TÜRK DİLİ ÜZERİNE ANILAR

MİLLİYETİN TEMELİ OLAN DİL BİRLİĞİ

Prof. Dr. Afet İNAN

Atatürk, milleti şöyle tanımlamıştı: “Millet; dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimaî heyettir”.

Bu tanıımı tamamlamak için ise: “Türk milletinin dili Türkçedir, Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de; Türk dili Türk milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz badireler içinde ahlakını, ananelerini, hatıralarını, menfaatlerini, velhâsıl bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.” Bu sözler, 1931 yılında yurt bilgisi notlarından “Vatan için Medeni Bilgiler” kitabımın 7. ve 8. sahifelerinde yazılıdır. Fakat hemen şunu belirtmeliyim ki bu fikirler Atatürk’ündür. Çünkü, ben o sıralarda ilk öğretmenlik yıllarımda Ankara Musiki Öğretmen Okulunda yurt bilgisi okuturken Atatürk’ün de bizzat uğraştığı meselelerdi bunlar. Burada anlatım, bütünyle yeni akıma uygun değildir; henüz Dil Kurumu açılmış olmamakla birlikte yeni harflerin kabulünden sonra Atatürk’ün çevresinde, dilin sadeleştirilmesi ve halk dili ile yazı dil birliğinin sağlanmasını amaç tutan konuşmalar sık sık yapılmakta idi. Atatürk’ün üslûbu ise bilindiği gibi eski kurallara bağlıdır. Fakat bizim nesil Arapça ve Farsçayı okullarda eskisi gibi okumadığından daha Türkçe kurallar ve kelimeleri benimsemiş durumda idik. Bir de halk edebiyatı, beni kendi bakımından daha çok ilgilendiriyordu. Fakat Atatürk’ün arkadaşları ile bu konudaki tartışmaları ve bazı kere karşıt fikirlerin ortaya atılması, pek öğretici bir nitelik taşırdı. Türk dili üzerindeki çalışmalar, çeşitli yönlerde ilerlemiş ise de “Türk Dil Kurumunun açılmasıyla daha yoğun bir çalışmaya geçilmiş ve bu, çok çeşitli alanlarda uğraşanları bir araya getirmiştir. Hep bildiğimiz gibi yaşadığımız devrin özelliklerinden biri de belirli konularda çalışanların o amaca erişmek için birer kurum içinde toplanmasıdır. Bu topluluklardaki kişi çalışmaları, milli varlıklara bilim alanında yöntemli bilgiler katarlar.

İşte Atatürk, bu amacın yerine getirilmesi için kendisi de çalışmak üzere “Türk Dil Kurumu”nu kurmuştur. Böylelikle bana yazdırdığı gibi; “Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır.” İşte bu cümledeki “olabilecek” sözü

Türk dilini zenginleştirmek için bir yön göstermektedir. Her zaman yazılarımda belirttiğim gibi, Atatürk, son hastalık günlerinde bile, dil çalışmaları ile yakından ilgilenmiştir. Bir gün şunu dediğini çok iyi hatırlıyorum: “Öyle istiyorum ki, Türk dili, bilim yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazarlar bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel, ahenkli dilimizi kullansınlar.” Atatürk’ün isteği ve amacı benimsendikçe edebiyat ve bilim alanlarında yazılan yapıtlar, Türk varlığına ve ulusal benliğimize kültür zenginliğimizi sağlayacaktır.²⁸

ATATÜRK’ÜN VEDASI

Hasan Reşit TANKUT

Dermansızlığı artık gözden kaçıyordu. Yalova’da sıcak banyo yapması öğütlendi. Banyoda vücudunu ovalayanlar sağ böğründe bir sertlik sezdiler. Böylece karaciğerden rahatsız olduğu öğrenildi. Bir gün kendisi, yakınlarına: “Biz, hep bir kalp var diye telaşlanırdık, meğer bir de karaciğer varmış.” dediği söylendi.

Bu karaciğer, mumlaşınca içinden geçen büyük damarlar kanlarını karına süzmeye başladılar. Artık karın, her üç günde bir, kan suyu ile şişiyordu. Savarona’ya götürüldü. Fakat Marmara’da bir tur yapmadan Dolmabahçe’ye döndü. Doktorlar, kimse ile görüştürmek istemiyorlardı. Bir gün bir haber geldi. Doktor Saim Ali Dilemre, Agop Dilâçar, Cevat Emre ve Mehmet Ali Ağakay’ı yanına istediğini söylediler. Bu zatlar, Türk Dil Kurumunun uzmanları ve kolbaşılarıydı. Hemen gittiler. Fakat Atatürk, o sırada komaya girmişti. Akşama kadar beklediler. Ayılmadığı için döndüler. Evvelce de arz ettiğim gibi ben geceleri sarayda yatıyordum. Gece yarısına doğru biri geldi ve Atatürk’ün beni istediğini söyledi. Sarayın bitmez tükenmez koridorlarını hızla geçiyoruz. Kılavuzum soluk soluğa anlatıyor: “İğneyi, böğrüne vuruyoruz. Şişelere lüle lüle kan suyu akıyor. Doktorlar, karnı bütün boşaltmayın, sonra birden ölür dediler. Onun için birkaç şişe aldıktan sonra iğneyi çekmek istiyorduk. O ille de boşaltın diye ısrar ediyor ve çırpınıyordu. Biz hepsini boşalttığımıza inandırmak için bardakları büyük kaba yarım yarım boşaltıyorduk. Böylece dört bardağı, sekiz bardak diye sayıyorduk.” Bu genç adam, Atatürk’ün öldüğü sıralarda canla başla hizmetine bakan insanlardan biriydi. O anlatırken benim ciğerim parçalanıyordu.

28 İnan [1966]; “Milliyetin Temeli Olan Dil Birliği”, Türk Dili, 182

Kapı açıldı. Çok yüksek tavanlı odanın bir köşesinde sade bir karyolada uzanmış bir iskelet vardı. Bu, dünyalara sığmayan büyük Atatürk'ün kemiklerinden bir kümeydi.

Elini uzattı. Eğildim, öptüm. Bir şey diyemiyordum. O anda; Şam'da, ilkokul çocukları iken bizi okşayan, bize vatan ve hürriyet sözcüklerini öğreten Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'in, Arıburnu'ndaki Kemalyeri'nde, İngilizleri önüne katmış denize süren Yarbay Mustafa Kemal Bey'in, sonra Anafartalar'da yalnız düşmanı değil imkânsızlıkları da yenen Albay Mustafa Bey'in, sonra Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Kongrelerini kuran İhtilalci Mustafa Kemal Paşa'nın, Kuva-yı Milliye kumandanının, düşmanı önüne katmış süren Başkumandan'ın ve sonra her türlü şeref tacını arkada bırakarak milletin gönlünde yerleşen Atatürk'ün ve sonra Türk milletine dilini kazandıran büyük Türkçecinin pırıl pırıl hayatı bir sinema şeridi gibi önümden hızla geçti.

Film bitince bir karanlığın ummanına düştüm. Bu uğursuz karanlığın ortasında, üstüme nur saçan iri iki büyük göz vardı. Şimdi Mustafa Kemal'den diri olarak yalnız onlar kalmıştı. Ve başka âlemlerden gelir gibi bir ses: "Arkadaşlara selam; sakın, dil çalışmalarını gevşetmeyin!" dedi.

İkinci gün Ankara'ya geldim. Ankara'da her şey küskündü. Herkesin kulağı kırıste ve gırtlaklı gıcıkta idi. Yan yana gelenler sessiz sessiz hep onu görüşüyordu. "Acaba kurtulur mu? Acaba Allah yüzümüze bakar mı?" derken çıramız söndü. Şimdi Büyük Millet Meclisinin loşluğuna doğru süzülüyoruz. Oturmaktan doğruca kürsüye sürüklendim ve konuştum. Konuşmamın sonu şöyle idi:

"... Hain ve kıskanç zaman, neden onu bize çok gördü? Pençesini Atatürk'ün ciğerine saplayan bir bela, onu daha saçları ağarmadan ve gül çehresi solmadan öldürdü. İkinci Teşrinin [Kasım] onuncu perşembe günü dokuzu beş geçeden beri Türk yurdunun her tarafından göklere doğru kabaran bir hıçkırık haykırıyor: Atatürk ölür mü?"²⁹

TÜRK DİL KURUMU VE TÜRK DİLİ ÜZERİNE MAKALELER

TÜRKÇE TERİMLER SORUNUMUZ

Dil bir iletişim, öğrenme ve düşünme aracıdır. Dilin bu işlevlerini kolay ve etkili bir biçimde yerine getirebilmesi için sözcükleri, özellikle terimleri kolay anlaşılabilir olmalıdır. Şimdi 1929 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinin yayımladığı Tecribî Fizik Manipülasyonları kitabının ilk cümlesini okuyalım: “Mikroskop iki mukarrip adese hey’etlerinden teşekkül etmiştir ki bunlardan cisme müteveccih kısa mihraklısına adesei şahsiye; göze tatbik edilen ve daha uzun mihraklı olan diğerine de adesei ayniye denir.” Aynı fakültede 1939 yılında şu unvan kullanılıyordu: Tamami ve Tefazuli Hesap ve Yüksek Riyazi Tahlil Profesörü. Böyle bir dil ile çağdaş bir eğitim yapılabilir mi? Türk ulusunun yüzyıllarca geri kalmasının nedenleri arasında matbaayı 300 yıl gecikme ile kullanmamız ve Arapçaya, Farsçaya dayanan bu Osmanlıcanın aklımızı perdelemesi sayılabilir. Şimdi Osmanlıcaya özlem duyanlar, acaba verilen örneklerle ne derler? Bu sorunun da ulus için yaşamsal önemini herkesten önce, herkesten çok Atatürk anlamıştı. 13 Kasım 1937 günü Sivas’ı son kez ziyaretlerinde, Sivas Lisesinde geometri dersine girmiş ve bir kız öğrenciyi tahtaya kaldırmıştır. Öğrencinin, iki koşut doğruyu kesen bir doğrunun oluşturduğu açıların Arapça adlarını söylemekte zorluk çekmesi ve yanlışlar yapması üzerine Atatürk, “Bu anlaşılmaz Arapça terimlerle, öğrencilere bilgi verilemez. Dersler Türkçe yeni terimlerle anlatılmalıdır.” demiş ve örnek olarak kendisi bazı geometri konularını anlatmıştır. Ayrıca ilgililerden, Türkçe terimlerin kullanıldığı yeni ders kitaplarının birkaç ay içinde hazırlanmasını ve tüm okullara dağıtılmasını istemiştir. Bu çalışmalarla örnek olarak kendisi de bir geometri kitabı hazırlamış ve bastırmıştır. Onun burada önerdiği boyut, uzay, yüzey, çap, yarıçap, kesit, yay, çember, teğet, açı, açıortay, içters açı, dışters açı, taban, eğik, yatay, düşey, yondeş, konum, üçgen, dörtgen, beşgen, köşegen, eşkenar, ikizkenar, artı, eksi, eşit, toplam, oran, orantı, türev, alan... gibi matematik terimlerini günümüzde de aynen kullanıyoruz. Yazdığı geometri kitabında “Müsellesin mesaha-i sathıyyesi, kadesiyle irtifainin hâsıl-ı darbinin nisfına müsavidir.” yerine “Üçgenin alanı, tabanı ile yüksekliğinin çarpımının yarısına eşittir.” demiş ve bugün de aynen kullandığımız geometri terimleri ile Türkçe terim bulacaklara örnek olmuştur. Böyle bir mucize dil dönüşümünü gerçekleştiren, 129 Türkçe, matematik terimi türeterek yepyeni bir geometri kitabı yazan başka bir devlet adamı tarihte herhâlde yoktur.

Terim sözcüğünü bile Fransızcasına dayanarak öneren O'dur. Ortaöğretimde belli bir terim denetiminin uygulanmasına karşın, yükseköğretimde böyle bir denetimin olmaması, terimlerin seçimini genellikle onları kullanan öğretim üyelerinin takdirine bırakmaktadır ki, bu yüzden hem bir terim kargaşası oluşmakta, hem de Türkçe terimler yerleşmemekte ve gelişmemektedir. Bir öğretim üyesi Türkçe terim kullanmaya ve bulmaya özen gösterirse, onun yakın meslektaşları bile çok kez bu çabaları desteklememektedir.

[...]

Öğrencilerimiz de terim konusunda bilinçsiz olduğundan, terim yanlışları kolayca yayılabilmektedir. Toplumumuzda yaygın görülen yabancı hayranlığı yalnız yabancı mallara değil, yabancı sözcüklere de yayılıyor. Hiçbir dil disiplini tanımayan tuhaf bir davranış sergileniyor. Bu ilkel davranışı yayınlarda, konuşmalarda kolayca saptayabilirsiniz. Hiç gereği yokken bir terimin İngilizcesi kullanılır veya İngilizce yazılır.

[...]

Türkçemiz Arapça bağımlılığından kurtuldu ama şimdi de Amerikan bağımlılığından kaçamıyor.

Sonuç

Türkçeyi bir bilim ve teknoloji dili yapmak istiyorsak her şeyden önce Türkçe terim kullanmayı benimsemeli ve savunmalıyız. Toplumsal statüsünü yabancı mal kullanarak artırmayı uman görgüsüzler gibi, yabancı sözcükler kullanarak kendimizi yücelttiğimizi asla sanmayalım. Hüner, yabancı terimlerle Türkçenin bir bilim dili olmasını önlemek değil, tersine Türkçeyi bu aşamaya getirecek katkılarda bulunmak ve bulunanları desteklemektir. Burada görev üniversitelere, mühendis odalarına, Türk Standartlar Enstitüsü'ne ve tüm bilinçli yurttaşlara düşer. Kararlaştırılan terimlerin kullanılması zorunlu olmalıdır. Almanya'da elektrik terimleri normlar ile saptanmıştır. Örneğin alternatif akım için DIN 40110'daki terimler kullanılır ve herkes bu tür normlara uyar. Prof. Dr. Macit Gökberk [1908-1993] ve arkadaşlarının felsefe terimlerini Türkçeleştirmeleri ilgilenenlere başarılı bir örnek olabilir. Yabancı terimlerin Türkçe karşılıklarının bulunması hafife alınacak bir iş değildir ve öğrenilmesi gereken önemli bir uğraştır. Macarcayı yabancı sözcüklerden arındırmayı amaçlayan Macar Dil

Devrimini de muhakkak incelemeliyiz. Bu devrimle üniversite, fakülte, tren, tramvay, metro, gar, istasyon, lokanta, restoran, pardesü, makine, füt, piyano, vals, lâbirent... gibi sözcükleri bile Macarlaştırmak başarılmıştır. Bilim ve teknoloji terimlerini Türkçede geliştiremezsek ana dilimizde öğrenme, düşünme, yaratıcı olma ve yenilik yapma süreçlerinde verimli olamayız. Sonuçta Türkçe ikinci sınıf bir dil, Türkiye ikinci sınıf bir ülke olur. Bunu önlemek istiyorsak, Türk Dil Devrimine sahip çıkalım ve Türkçenin tekrar yabancı diller boyunduruğu altına girmesine tepki vermek için yavaş ısıtılan suya atılmış bir kurbağa gibi canımızın yanmasını beklemeyelim.

Prof. Dr. Y. Müh. İlhami Çetin
Feyziye Mektepleri Vakfı
Yönetim Kurulu Üyesi
Cumhuriyet, BT 2013

Kaynaklar

Türkçe Neden, Nasıl Yozlaştırılıyor, İ.Çetin, Cumhuriyet, BT 8 Mart 2013

Türkçede Mandacılık Tehlikesi, İ.Çetin, Cumhuriyet, BT 5 Nisan 2013

X-Işınları Yerine X-Ray Diyenler Türkçeyi Yozlaştırıyor, İ.Çetin, Cumhuriyet, BT 19 Temmuz 2013

TÜRKÇEDE MANDACILIK TEHLİKESİ

İstanbul'un alışveriş caddelerinde dolaşırken, gazete ve dergileri okurken, televizyon kanallarını seyrederken Amerikanca sözcüklerin, sıçrama yapmış kanser urları gibi giderek yayıldığını gözlüyoruz. Bu yayılma zamanla yoğunlaşıyor.

Nurullah Ataç'lı yıllardan sonra güzel Türkçemiz artan bir etkinlikle yozlaştırılıyor. Örneğin güneyde tatil yapmak için bir otel seçmek istiyorsunuz. Bir Türkçe gazetedeki reklamda karşınıza şu otel adları çıkıyor: La Mer Hotels, Silence Beach Resort, Euphoria Hotels & Resorts, Aegaen Resort&Spa, Fantasia Hotels de Luxe, Cornelia De Luxe Resort, Amara World Hotels, Caliota Luxury Resort, Yelken SPA& Wellness Hotel, Seven Seas Imperial, Long Beach.

Acaba bu oteller yabancı bir ülkede mi diye insan şaşırabilir. Caddelerimizde dolaşırsanız yine aynı hastalıklı tablo karşınıza çıkar: Simit Center, The Body Shop, Baby Angels, Showroom, Dress Shop, Pub, Cafe, Coffee, Tea-house, Restaurant, City's Nişantaşı, Computer, Rent a Car, Car Service, 24 Hour Parking, Tobacco&Spirit Store, Smart Menü, Master Menü, Rainbow, Door, Chic, New Balance, Sportswear, Wedding House, Home Store, Forever New, Sunglass, Residence, Old English Pub, Beauty Life, Ayşe's Rose, Dream Motors, Efesus Stone, home&garden, Hospital, Rumeli Exhibition Center Worldpuan, Flower Moda.

Bazen yabancı sözcüklerle yetinilmiyor, Amerikanca açıklamalar da yazılıyor. Örneğin ülkemizde üretilen bir yabancı otomobil reklamında "Quality made. Drive the change" yazılınca hiç tuhaf karşılanmıyor. Bir binanın üç cephesindeki kapılara adını yalnız İngilizce yazmış ulusal hava şirketimiz ayrıca şunları eklemiş: "Globally Yours, Star Alliance, Europe's Best Airline, World Airline, A Star Alliance Member". Hele Taksim, Eskidji, Michelangelo Dream (Michelangelo Rüyası)... yazarlara ne demeli? Bizdeki bu dil yozlaşmasını gören yabancılar acaba bizi nasıl değerlendirir? Burası bir manda veya 51. devlet olmuş diye düşünmezler mi?

Bu genel görüş karşısında, yıllarca önce Madrid'in dünyaca ünlü ve her yıl milyonlarca yabancı turistin ziyaret ettiği Prado Resim Müzesi'nde yaşadığım bir olayı anımsarım. Ünlü ressamların tablolarını hayranlıkla seyrederken, her birinin yanındaki açıklamanın yalnız İspanyolca yazıldığı dikkatimi çekmişti. Velazquez'in Las Meninas tablosu önünde uzun uzun durduktan ve yanındaki açıklamayı çözemedikten sonra, dayanamayıp oradaki görevliye, Fransızca, bu güzel tabloların açıklamalarının neden daha çok bilinen dillerden biriyle de verilmediğini sordum. "Bayım, İspanya'da İspanyolca konuşulur." kısa yanıtını verdi. Gerçekten turist olarak karşılaştığımız İspanyollar hiç de bildiğimiz yabancı dilleri konuşmaya hevesli gözükmüyordu. İspanyolların dillerine bu denli sahip çıkmalarına karşın, bizdeki dil davranışı tam bir sorumsuzluk ve bilinçsizlik örneğidir. Bindiği dalı kendi kesen bir insan davranışdır.

Atatürk, bir ulusun oluşmasında ve varlığını sürdürmesinde ulus dilinin yaşamsal önemini çok iyi biliyordu. O nedenle 1932 yılında Dil Devrimi'ni başlattı. Amaç, yapay bir dil olan Osmanlıcanın yerine gerçek kimliğini bulmuş Türkçeyi yerleştirmek ve böylece açık seçik bir ortak dilin sağladığı yararları tüm ulusa sunmaktı. Arındırılmış Türkçe, bilim, teknoloji ve sanatta ilerlemeleri izlemeyi, ortak dille

düşünmeyi ve ezberci değil yaratıcı olmayı, tüm yurttaşlar arasında iletişim kurmayı kolaylaştıracaktı. Bu nedenlerle, bağımsızlığımızın, ulusal kimliğimizin temel ögesi olan Türkçeyi geliştirmek ve yaşatmak hepimizin görevi olmalıydı.

Oysa günümüzdeki dil manzarası manda, hatta sömürge olmuş bir ülkeyi andırıyor. Biz maç, kupa, skor, futbol, basketbol, faul, ofsayt, defans, frikik, forvet, gol, pas, korner, şut, penaltı, şike... gibi sözcükleri bile Türkçeleştirmiyor ve milyonlarca insanımızın yabancı sözcük kullanmasını özendiriyoruz. Türkçe karşılık bulup yaratıcı olacağımıza, yüzyıllardan gelen zihin tembelliğini sürdürüyoruz. Gerekçesiz olarak yabancı malları satın almak kadar, yabancı sözcükleri de yeğlemek sağlıklı ve akılcıca bir davranış olamaz. Bu bir özgüven eksikliğidir, “Biz kendi kendimizi yönetemeyiz.” aşağılık karmaşığının tekrar hortlamasıdır. Açıkça söylemek gerekirse bu bir dil mandacılığıdır.

Şimdi ulaştığımız yozlaşma aşamasında, Türkçe sözcüklerin yerine yabancı sözcükler kullanarak Türkçeyi dışlama hastalığı kafalarımızı zehirlemeye ve uyuşturmada giderek daha etkili olmaktadır. Oysa dil, bir düşünme ve iletişim aracıdır. Dilini açık seçik konuşamayan, açık seçik düşünmeyi öğrenemez. Türkçe konusundaki hatalı davranışımızın kendi kendimizi küçümseme ve aşağılama algısına yol açabileceğini, hatta bunun bu amaçla desteklenebileceğini bilelim, ona göre bilinçli ve sorumlu davranalım.

Türkçede giderek büyüyen mandacılık tehlikesine karşı tüm ulusal bilincimizi canlandırmalı ve gereksiz yabancı sözcük kullanma eğilimini düzeltmeliyiz. Beşikten mezara Cumhuriyetimizi ve Atatürkçülüğü yaşatma görevinin yanında Türkçeye de sahip çıkmalıyız. Diline bizim kadar az sahip çıkan bir başka toplum dünyada var mıdır diye düşünmeliyiz.

Sonuç

Bir ümmet dili olan Osmanlıcanın kapılarını Arapça ve Farsçaya açarak nasıl en önemli işlevlerini yerine getiremediği gözler önündeyken, başta Amerikanca [İngilizce] olmak üzere yabancı dillerin Türkçeyi yine yozlaştırmasına izin vermeyelim. Yabancı mal paralı, yabancı sözcük bedava görüntüsüne kanmayalım. Yabancı sözcük tutsaklığının çok ağır bir bedeli olabileceğinin bilincine varalım.

Dil mandacılarının, yabancı dilde eğitim hastalığımızın, ulusal dil bilinci ve sevgisi eksikliğimizin bizi nereye getirdiğini ve daha nereye götürebileceğini düşünelim. Belirttiğimiz etkenlerle ortaya çıkan kısır ve hastalıklı zihniyet güzel Türkçemizi kirlletmekle, yozlaştırmakla ve gelişmesini engellemekle kalmıyor, bizim öz kültürümüzü, kimliğimizi ve ulusal direncimizi de zayıflatıyor.

Buna karşı alınacak önlemleri başta üniversitelerimiz ve Türk Dil Kurumu olmak üzere tüm ilgililer araştırmalı, önerecekleri önlemler uygulanmalıdır. “Ateşle imtihanı” başardığımız gibi Türkçe imtihanını da başaralım.

Prof. Dr. Y. Müh. İlhami Çetin
Feyziye Mektepleri Vakfı
Yönetim Kurulu Üyesi
Cumhuriyet, BT 2013

TUHAF BİR TASARI

Atatürk hayatta maddi, manevi nesi varsa hepsini millete adanmış bir liderdi. Baş mimarlığını yaptığı Cumhuriyeti Türk gençliğine emanet ederken o her şeyden önce milletin yarınına karşı yüreğinde taşıdığı sarsılmaz güveni açığa vuruyor ve devrim Türkiye’sini yaşatacak en sağlam, en dinamik gücü sırası geldiği zaman görev başına koşmak üzere tetikte bulunmaya çağırıyordu. Gerçekten çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak amacıyla kurulan, bundan ötürü her an kendisi ile yarış hâlinde bulunması gereken bir rejim gençlikten başka hangi güce emanet edilebilirdi?

Maddi varlığını da millete adayan Atatürk milli kültürümüzün gelişip yükselmesi uğruna çalışan başlıca iki kurumu göz önünde tutmuş, servetinin gelirini de Dil ve Tarih Kurumlarına ayırmış, işleyiş ve yürütme işini de ölümünden birkaç hafta önce yazdığı vasiyet ile normal hukuk düzenine bırakmıştı.

Atatürk’ü o davranışa götüren nedenler uzun boylu bir incelemeyi gerektirmeyecek kadar açık ve seçiktir. Cumhuriyeti yıkmayı hedef tutan gerici akımlar bir gün yurdumuzda belirirse normal hukuk kuralları sarsılabilir, bu takdirde son yapılacak iş silaha sarılmak, kan dökerek rejimi kurtarmaktır.

Aydın gençlik bunun için daima uyanık bulunmalıdır. Bir kez rejim tehlikeye girdi mi Batılı ülkelere göre yürürlüğe konan temel hakları korumanın daha sağlam bir yolu olmasa gerektir. Fakat rejim yaşadığı ve ileriye doğru geliştiği sürece kültür kuruluşlarının sürekliliğini de elbette normal hukuk kuralları sağlayacaktır.

Son günlerde gazetelerde okuduğumuz Atatürk kurumları ile ilgili bir haberi bu itibarla pek yadırgadığımızı derhal söylemeliyiz. Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan bir kanun tasarısı ile bir Bilimler Akademisi kuruluyormuş. Akademinin çatısı altında 5 enstitü bulunacak, bunlardan biri dil biri de tarih konularını işleyecekmiş. Bu itibarla Atatürk'ün kurduğu, yaşamaları için de servetinin gelirini ayırdığı Dil ve Tarih Kurumlarına artık lüzum kalmıyormuş. Her iki kurum ortadan kaldırılarak tüm mal mülk ve gelirleri yeni kurulacak enstitülere devredilecekmiş. Haberi okuduğumuz zaman biz ilkin gözlerimize inanamadık. Tuhaf bir gazeteci şakası ya da acemi bir muhabir yanlışlığı sandık.

Ne yazık ki aradan günler geçtiği hâlde Ankara'dan yalanlama değil tersine doğrulama yazıları alıyoruz. Nasıl olmuşsa olmuş Atatürk devrimlerini korumak uğruna devrim yapan geçici yönetimin Milli Eğitim Bakanlığında Atatürk'ün vasiyeti ile oynamaya cesaret eden kimseler çıkmıştır. Sayısız memleket meseleleri karşısında nihayet iki ay sonra yerine demokratik seçim yolundan geleceklere bırakması beklenen bir idealin saflarında sanki başka hiçbir derdimiz yokmuş gibi ivedilikle bir Bilimler Akademisi kurmaya kalkışanların bulunmasını hadi şimdilik bir yana atalım. Diyelim ki akademi davası Türkiye'nin en önemli iki üç davasından biridir. Dil ve Tarih Kurumlarının yıllardan beri dimdik ayakta durmasına karşı böyle bir akademiye ayrıca hem bir dil hem de bir tarih kolu eklenmelidir. Peki Atatürk'ün kurduğu ve bağımsız olarak yaşamaları için hukuki ve mali bütün tedbirleri aldığı iki kurumu özel kanun çıkararak ve kanuna hükümler koyarak ortadan kaldırmak niye? Yeni kurulacak enstitüler eski kurumlara koşut bir şekilde onlarla işbirliği ya da rekabet hâlinde çalışamazlar mı? Aynı amaç uğruna çifter çifter kurumlar gereksiz ve masraflı olur deniyorsa eskileri ile yetinip yenilerinden vazgeçmek akla gelebilecek en doğru yol değil midir? Atatürk gibi tarihimizde güneşler dolusu ışık salan bir adamın kurumları böylesine hukuk dışı özel bir kanunla bir varmış bir yokmuş hâline getirmek istenirse yarın sıradan vatandaşlar kurmak isteyecekleri vakıfların uzun ömürlü olabileceğine nasıl inanacaklardır. Hazırlandığını öğrendiğimiz tasarı kimlerin kafasından doğdu, bilmiyoruz.

Onlara Atatürk düşmanı demeye dilimiz varmıyor. Herhalde düşüncenin hiçbir tartışmaya gelmeyecek kadar hafif olduğuna şüphe yok. Bu hafif tasarının Temsilciler Meclisinde görüşülmeden geri alınmasını bekliyoruz.³⁰

Nadir Nadi

Cumhuriyet, 24.01.1983

TÜKENMEZ GÜÇ KAYNAĞIMIZ

[...]

Dil Devrimi kamuya açık bir atılım olarak başlamıştı. Ulusça benimsendi, dil sevgisine sahip olan kişiler yeni sözcükler, karşılıklar önerdiler. 50 yıllık bir çalışma ile Türkçemiz bugünkü düzeyine ulaştı, dilimizdeki yabancı sözcüklerin çoğu yerini Türkçe karşılıklarına bırakmak zorunda kaldı. Osmanlıca tutkunları bile gide gide Türkçe sözcüklere alıştı. Teknik gelişmelerin bilim alanındaki ilerlemelerin sonucu olarak yaşama giren yabancı terimlerin de dilimizde karşılıkları arandı, bulundu. Türk Dil Kurumu pek çok sözlük yayınladı bu alanda. İyi niyetli bir çalışmaydı bu. Zaman zaman yanlışlıklara düşülecekti çaresizlikle ama dilimiz bu türlü çabalarla kişiliğini bulabilirdi. Her şey bitmemişti. Atatürk'ün özlediği yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılması çabasının daha yıllarca sürdürülmesi gerekti. Ama durum böyleyken... Evet böyleyken!.. Birdenbire Türk Dil Kurumunu yıktılar. Yerine başbakanlığa bağlı bir devlet dairesi kurdular. Böylece Türk Dil Kurumu bağımsız bir dernek olmaktan çıkarıldı, yönetime atanmış kişiler getirildi. Yeni Türk Dil Kurumunun bir önerme yeri değil bir buyurma yeri olması sağlandı. Başbakanlığa bağlı bu kuruluş artık bağımsız bir dernek değildi, yöneticileri seçimle iş başına gelmiyordu, atanarak seçilen 40 kişiden kuruluyordu yeni kurum. Böyle bir devlet dairesinin vereceği zarar öylesine büyük ve yaygın olacaktı ki yıllar yılı bunun acısını tüm ulus çekecekti. Bütün bunları kaç kez yazdık, uyarma görevini yeterince yaptık, son yargıyı tarihe bıraktık. Benim söylemek istediğim dil işinin Atatürk döneminde bile bağımsız bir derneğe bırakıldığı, devletin bu konuya pek karışmadığıdır. Dil Devrimi aydınlar, yazarlar, dilciler ve bilinçli halkımızca benimsendiği, herkes kendi ölçüsünde katkıda bulunmaya çalıştığı için elli yılda bugünkü başarıya varmıştır. Öğretmenler, aydınlar gazetelerde yayımlanan sözcük listeleri konusunda tam

30 Atatürk'ün Türk Dil Kurumu ve Sonrası, Biygi Yayınevi, İstanbul 1982

bir özgürlükle görüş bildirmişler, eleştiri yapmışlar, Dil Devrimi'nin gelişmesinde etkili olmuşlardır. 1935'te Türk Dil Kurumunun önerdiği 199 Türkçe sözcükten pek azı bugünkü dilde yaşıyor. Ama böyle olur, bir ulusun dili buyruk ve tepeden inme bir kararla değişmez. Ne daha ileri ne daha geri gider. Ancak bilinçli bir çalışmadır Türkçenin kişiliğini kazanmasını sağlayan ve daha da sağlayacak olan...

Türk Dil Kurumunun elli yıl sonra yaptığı ne yazık ki sonuncusu olan 18. Dil Kurultayı'nda kurum başkanı Profesör Doktor 'ın toplantıyı açış konuşmasında dediği gibi "Dil Devrimi'nin büyük öncüsü kurumumuzun kurucusu ve en çalışkanen

duyarlı üyesi Atatürk'ün aşıladığı güçle bundan böyle de yolumuza devam edeceğiz. Onun Türkçemizin bir bilim dili olmasını sağlamak için geometri terimlerini kendisinin türetmesi, 1937 yılı sonlarında Denizbank deyimi üzerinde baş gösteren tartışmalarla takındığı tutum ve yaşamının sonlarına değin dil sorunlarına ve 26 Eylül Dil Bayramlarına gösterdiği duyarlılık yalnız üyelerimiz için değil ana dilden yana olanlar için de tükenmez bir güç kaynağı olacaktır."³¹

Oktay AKBAL
Cumhuriyet, 14.03.1985
[Kısaltılmıştır.]

ESKİ TÜRK DİL KURUMU NASIL ÇALIŞIRDI?

Türk Dil Kurumu Türk diline pek çok katkı kazandırmış, ülkenin yaşamında büyük etkisi olmuş bir kuruluştur. Bunu kendi iç yapısındaki düzenli ve planlı çalışmaya borçluydu.

[...]

Dernekler Yasası gereği belirli zamanlarda toplanan genel kurulun verdiği görevlerini yerine getiren bilim kolları vardı. Genel Kurul'un kurum üyeleri arasından seçtiği Yönetim Kurulu ilk toplantısında Yürütme Kurulu'nu belirlerdi. Yürütme Kurulu da yine toplantısında aralarında iş bölümü yapar seçilen bilim kollarının başkanları hemen yeni görevlerine başladılar.

31 Atatürk'ün Türk Dil Kurumu ve Sonrası, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986.

[...]

Kurumda çalışan kimseler de büyük bir özveri ile çalışmışlardır. Kurum genel olarak bir özveri yeri olarak görülmüştür. Kurumda çalışan kişiler başlangıçta Atatürk döneminde bir kısmı milletvekili idiler ve kurumdan ayrıca hiçbir karşılık almazlardı. Bu dönemde özellikle terim çalışmaları için on beş, on altı yarkurul birden görevlendirilmişti ve bu görevlerde çalışan insanlar da hiçbir zaman hiçbir karşılık beklememişlerdi. Zaten Atatürk devrimlerinin canlı olduğu dönemlerde devrime ömür vermiş olan insanların bir karşılık beklemeleri de söz konusu değildi. Kurumdaki çalışmaların başarılı olmasında kuşkusuz başlangıçtan beri bilimsel bir temele dayandırılmasının büyük etkisi olmuştur. İlk kurultaylar doğrudan doğruya kurumun yapacağı işleri planlayan, bunları izleneye bağlayan ve yapılacak şeylerin yönetiminin tartışılması biçiminde geçen kurultaylar olmuştur.

[...]

Kurumdaki çalışmalar bugün de sürseydi neler yapılabilirdi sorusu insanın aklına geliyor ister istemez. Her iki yılda bir Kurultay yapılıyordu ve her iki yılda bir biz kurultaya iki yıl içerisinde yaptıklarımızın hesabını veriyorduk. Türk Dil Kurumu 19 Ekim 1983'te doğrudan doğruya Kurum Başkanı Hasan Eren'in kuruma gelerek devraldığı günden bu yana üç yıla yakın bir dönem geçmiş bulunuyor. Eğer Türk Dil Kurumu eski biçimi ile sürseydi bu üç yıl içerisinde neler yapıldı?

Bir kez Türkçe sözlüğün yeni baskısı bitmişti ama kurumdaki çalışmaların yöntemi gereği daha bir çalışma biter bitmez onun üzerinde yapılan eleştiriler yeniden gözden geçirilerek yeni bir baskının eksiksiz hazırlanması için çaba gösterildi ve bugüne değin en azından hazırlanması birkaç yıl sürecek olan Türkçe sözlüğün üzerindeki eksikleri tamamlama çalışmaları oldukça ileri bir düzeye varmış olurdu.

[...]

Bunun yanında Kurumun devletleştirilmesi yasalara ve anayasaya ne kadar uygundur tartışmasının Kurumun eski yöneticilerince başlatılması beklenirken doğrudan doğruya Kurumun bugünkü yöneticilerince başlatılması da ilgi çekici bir durumdur. Şurasını açıkça söyleyeyim ki Türk Dil Kurumunda çalışanlar her zaman yasalara saygılı olmuşlardır, Anayasa'ya saygılı olmuşlardır ve Anayasa'nın geçici maddelerine göre belli bir dönemde çıkarılan yasaların Anayasa'ya aykırılığı tartışılmadığı için eski kurum yöneticileri böyle bir tartışmanın içine girmek

istememişlerdir. Çünkü yasa budur, Anayasa budur ve bu durumda da böyle bir tartışma gerekli değildir. İleride belki bütün bunlar değiştikten sonra böyle bir tartışmanın içerisine girilebilir diye düşünmüşlerdir.

[...]

Sözümü ilk başladığım biçimde bitirmek istiyorum. Türk Dil Kurumunun ülkemizin kültür yaşamında çok büyük etkisi vardır. Kapalı kapılar arkasında çalışan hiçbir kurum ve kuruluşun böyle bir başarıya ulaşması da beklenemez.³²

Prof. Dr. Mustafa CANPOLAT
1986 [Kısaltılmıştır.]

ATATÜRK, BARİŞ VE DİL

Çok değişik biçimlerde tanımlanabilen dilin en belirgin özelliklerinden biri kuşkusuz ki insanlar arasında en etkili ve sürekli bir iletişim, bir anlaşma aracı olmasıdır. Bunun yanı başında barışa giden yol da insanların anlaşmalarından geçmektedir. Bir toplum, bir ulus içinde yaşayan kişilerin konuşup anlaşabilmeleri için öncelikle birbirlerinin konuşmalarından, dilinden anlamaları zorunludur. Bu da dilin ulusal olmasını gerekli kılar. İşte Atatürk'ün dile büyük bir önem vermesi ve onu tarihin yanı başında başlıca bir uğraş alanı olarak seçmesi bu amaca yöneliktir. Kısacası o imparatorluk döneminde birbirinden koparcasına ayrılan, aralarında uçurumlar oluşan yazı dili Osmanlıca ile büyük halk kitlelerinin yüzyıllardan beri konuşageldiği ve adına bir zamanlar kaba Türkçe denilen konuşma dili arasındaki ikiliği gidermek için 1870'lerden başlayarak harcanan çabalara devrimci bir atılımla hız vererek Türkçeyi ulusal bir dil yapmayı zorunlu buluyordu. Ümmet anlayışına dayanan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları arasından çıkartılan Türkiye Cumhuriyeti her şeyden önce ulusal bir devletti ve ulusal bir devletin de ulusal bir dili olmalıydı.

[...]

32 Atatürk'ün Türk Dil Kurumu ve Sonrası, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986.

Türkçenin ulusal birliği olabilmesi için yabancı dillerin boyunduruğundan kurtararak öz kaynaklarına, öz benliğine dönmesi gerekliydi. Tam bağımsızlığın dil alanında sağlanması için özel bir örgütlenme gereksinimi belirlediğinde resmi kuruluşların ve güncel siyasanın dışında bir dernek gibi çalışmak yeğlediği için 1932’de Türk Dil Kurumu kurulmuştu.

Atatürk kurucusu olduğu ve koruyucu başkanlığını yaptığı Türk Dil Kurumunun çalışmalarına yaşamının sonuna kadar en çalışkan üye olarak katılmıştı. Onun 1934-1935’lerden sonra dilin özleştirilmesi amacından vazgeçtiği yolundaki savlar gerçeğe uymamaktadır. Bilimsel terimlere Türkçe karşılıklar bulma çabaları sürdürülürken doğrudan doğruya kendisi yazdığı bir geometri kitabının 1937’de Milli Eğitim Bakanlığınca yayınlanması ve 1937 Aralık ayında o sırada yurt dışında bulunan Afet İnan’a yazdığı mektupta gecelerini hep dil çalışmaları ile geçirdiğini belirtmesi ileri sürülen görüşlerin dayanaktan yoksun olduğunu göstermektedir.

Özetlemek gerekirse meslek olarak askerliği yani savaşma sanatını seçmiş olan Mustafa Kemal Atatürk toplumda ve yeryüzünde savaşın değil barışın sürekli olması için çalışmış ve emperyalizmin ekonomi ile kültür alanına kaydığı dünyamızda Türkçeyi çağdaş bilim ve kültürün karşımıza çıkaracağı her türlü sorun ve kavramları karşılayacak bir içeriğe ve zenginliğe kavuşturmaya büyük bir önem vermişti. Bu nedenle Atatürkçülük salt onun sözlerinden seçilenleri tekrarlamak ve büstlerinin arkasında yürümek değil, onun düşüncelerinin ve eylemlerinin izleyicisi, savunucusu olmaktır.³³

Şerafettin Turan
1986

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK VE TÜRK DİL DEVRİMİ İLE İLGİLİ BAŞVURULABİLECEK KAYNAKLAR

1. Akarsu, Bedi **Atatürk Devrimi ve Yorumları**, Ankara, TDK Yayınları, 1978.
2. Aksan, Doğan **Anadilimizin Söz Denizlerinde**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2002.
3. Aksan, Doğan **Dilbilim ve Türkçe Yazıları**, İstanbul, Multilingual Yayınları, 2004.
4. Aksan, Doğan **En Eski Türkçenin İzlerinde**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2014.
5. Aksan, Doğan **Tartışılan Sözcükler**, Ankara, TDK Yayınları, 1976.
6. Aksan, Doğan **Türkçenin Gücü**, 12. bs., İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2009.
7. Aksan, Doğan **Türkçenin Söz Varlığı**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2015.
8. Aksan, Doğan **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2005.
9. Aksoy, Ömer Asım **Atatürk ve Dil Devrimi**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1963.
10. Aksoy, Ömer Asım **Dil Gerçeği**, 2. bs., Ankara, Dil Derneği Yayınları, 2006.
11. Aksoy, Ömer Asım **Gelişen ve Özleşen Dilimiz**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1975.
12. Aksoy, Ömer Asım **Özleştirme Durdurulamaz**, 3. bs., Ankara, Dil Derneği Yayınları, 2004.
13. Alpay, Necmiye **Dil Meseleleri - Uygulama Üzerine Yazılar 2**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2018.
14. Alpay, Necmiye **Dilimiz Dillerimiz - Uygulama Üzerine Yazılar**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2004.
15. Alpay, Necmiye **Türkçe Sorunları Kılavuzu**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2004.
16. Ataç, Nurullah "Dil Devrimi", **Ulus**, 29.10.1956.
17. Ataç, Nurullah "Gramer", **Haber** 23.1.1938
18. Ataç, Nurullah "İstilahlar Meselesi", **Ulus**, 1938.
19. Ataç, Nurullah "On Üç Devrik Cümle", **Son Havadis** 1.10.1954.
20. Ataç, Nurullah "Sözden Söze", **Cumhuriyet**, 3.10.1942.
21. Ataç, Nurullah **Günce (1953-1955)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005.
22. Atatürk, Mustafa Kemal **Geometri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.
23. Atay, Falih Rifki Çankaya, İstanbul, Pozitif Yayınevi, 2008.
24. Ateş, Kemal Öğretemediğimiz Türkçe, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2010.
25. Banarlı, Nihad Sâmî **Türkçe'nin Sırları**, 55. bs., İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2018.
26. Banguoğlu, Tahsin "Devlet Dili Türkçe", **V. Türk Dil Kurultayı**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1945,
27. Başkan, Özcan "Terimlerde Özleşme Sorunu", **TDAY- Belleten**, 1973-74, s. 1173-184.
28. Borak, Sadi **Atatürk ve Edebiyat**, İstanbul, Kırmızı Beyaz Yayıncılık, 2004.
29. Boratav, Pertev Naili **"Dilimizin Gelişmesi"**, **Yurt ve Dünya**, 1942, sayı 18.
30. Cevdet Kudret "Devrik Cümle Üzerine", **Varlık**, 1939, sayı 526,527, 528.
31. Cevdet Kudret **Dilleri Var Bizim Dile Benzemez**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1986.
32. Çotuksöken, Yusuf **Atatürk Antolojisi**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1999.
33. Çotuksöken, Yusuf **Dilce - Türkçe Üzerine Değınmeler**, İstanbul, Toroslu Kitaplığı, 2009.
34. Çotuksöken, Yusuf **Türkçe Üzerine: Denemeler ve Eleştiriler**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2002.

35. Demircan, Ömer "Dil Devrimi Nasıl Konumlanmıştır?", **Müdafaa-i Hukuk Dergisi**, Nisan 2003, s.82-86.
36. Demircan, Ömer "Nâzım Hikmet ve Dil Devrimi", **Müdafaa-i Hukuk Dergisi**, Haziran 2002, s.55-60.
37. Demircan, Ömer İletişim ve Dil Devrimi, İstanbul, Yayılım Yayıncılık, 1980.
38. Dil Derneği **Dil Devriminden Bu Yana Türkçenin Görünümü**, Ankara, Dil Derneği Yayınları, 1997.
39. Dilaçar, Agop "Atatürk ve Türkçe", TDK 1963 içinde, s. 41-52.
40. Dilaçar, Agop "Kemalizmin Dil ve Tarih Tezi", **Atatürk Devrimleri I. Sempozyumu Bildirileri**, 1975, İÜAE Yayınları, s. 467-485.
41. Dilaçar, Agop **Devlet Dili Olarak Türkçe**, Ankara, TDK Yayınları, 1962.
42. Dilaçar, Agop **Türk Diline Genel Bir Bakış**, TDK Yayınları, 1964.
43. Ercilasun, Ahmet Bican **Dilde Birlik**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2013.
44. Ercilasun, Ahmet Bican **Türk Dili Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011.
45. Ertop, Konur "Atatürk ve Dil", **Türk Dili Dergisi** 1955 s. 82-84.
46. Ertop, Konur "Dil Devrimimizin Son Otuz Yılı" **Türk Dili Dergisi** 1962, s. 38-40.
47. Ertop, Konur "Dil Devriminde Aydınların Yeri" **Türk Dili Dergisi** 1956, s. 355-358.
48. Eyüboğlu, Sabahattin "Dil Üstüne", **Mavi ve Kara**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s.101-104.
49. Gelencik, Ragıp "Bilimsel Terimlerin Türkçeleştirilmesi Üzerine I,II" **Dil ve Politika** Fe Yayınları, Ankara, Kasım 1993, s. 147-155.; s. 157-166.
50. Gelencik, Ragıp "Güneş-Dil Teorisi Üstüne", **Tan**, sayı 11, Haz. 1983, 47-57.
51. Hatiboğlu, Vecihe Ölümsüz Atatürk ve Dil Devrimi, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.
52. Hepçilingirler, Feyza **Dedim "Ah"**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.
53. Hepçilingirler, Feyza **Türkçe "Of"**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997.
54. İmer, Kâmile "Türk Yazı Dilinde Dil Devriminin Başlangıcından 1965 Yılı Sonuna Kadar Özleşme Üzerine Sayıma Dayanan Bir Araştırma", **Türkoloji Dergisi** V/1, 1973, 175-190.
55. İmer, Kâmile **Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1976.
56. İmer, Kâmile **Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.
57. İnan, Afet **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Yeni Baskıyı Hazırlayan: Arı İnan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
58. İnan, Afet **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998.
59. İnan, M. Rauf "Bir Kültür Devrimi, Yazı Değişimi" **Milli Kültür Dergisi**, 66, 1979, sy. 26-31.
60. İz, Fahir "Cumhuriyet Devrinde Türk Yazı Dilinin Gelişmesi", **Macit Gökberk Armağanı**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983, sy. 173-189.
61. Karaosmanoğlu, Yakup Kadri "Atatürk, Dil ve Tarih" **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi** Kasım 1971, C: XXV, S: 242, s. 72-74.
62. Korkmaz, Zeynep "Atatürkçü Düşünce'de Türk Dilinin Yeri ve Günümüz Açısından Değerlendirilmesi", **Türk Dili Dergisi**, 2001, S. 596, s. 111-119.

63. Korkmaz, Zeynep "Atatürkçü Düşüncede Türk Dilinin Yeri", **Atatürkçü Düşünce El Kitabı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1995 s. 215-240.
Korkmaz, Zeynep "Harf İnkılabı", **Cumhuriyetin 75. Yılı Dil Bayramı**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1998, s. 65-74.
64. Korkmaz, Zeynep "Bilim Dili ve Türkçe", **Türk Dili Dergisi**, 2001, S. 595, s. 7-19.
65. Korkmaz, Zeynep "Cumhuriyet Döneminde Türk Dilinde ve Türk Alanında Yaşanan Gelişmeler" **Türk Dili Dergisi Türkiye Cumhuriyeti'nin 80. Yılına Armağan Özel Sayısı**, 622, Ankara, 2003.
66. Korkmaz, Zeynep "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Gençlik Yılı Özel Sayısı**, Mayıs 1985, C: XLIX, S: 401, s. 382-413
67. Korkmaz, Zeynep "Dilde Doğal Gelişme ve Devrim Açısından Türk Dil Devrimi", **Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi**, 1973, V/1, s.97-114.
68. Korkmaz, Zeynep "Türk Dili ve Arap Alfabetesi" **Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 11-19.
69. Korkmaz, Zeynep **Atatürk ve Türk Dili (Belgeler)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.
70. Korkmaz, Zeynep **Cumhuriyet Döneminde Türk Dili**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1974.
71. Korkmaz, Zeynep **Türk Dilinin Tarihi Akışı içinde Atatürk ve Dil Devrimi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1963.
72. Yapı Kredi Selahattin Giz Arşivi Kültür İnsanı Atatürk, İstanbul, Sıpa-Press Arşivi, 2005.
73. Levend, Ağâh Sırrı **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, Ankara, Dil Derneği Yayınları, 2011
74. Lewis, Bernard **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kırıatlı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004.
75. Öksüz, Yusuf Ziya **Türkçenin Sadeleşme Tarihi: Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.
76. Özdemir, Emin, **Anadilin Toprağında Deneme**, Akılçelen Kitaplar, 2017.
77. Özel, Sevgi **Dil Kiri El Kiri**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2000.
78. Özel, Sevgi **Dilimde Tüy Bitti**, İstanbul, Çınar Yayıncılık, 2006.
79. Özel, Sevgi; Özen, Haldun; Püsküllüoğlu, Ali **Atatürk'ün Türk Dil Kurumu Sonrası**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1986.
80. Özyetgin, Melek "Atatürk ve Güneş Dil Teorisi", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Temmuz 2006, C: XCII, S: 655, s. 105-114
81. Perin, Cevdet **Atatürk Kültür Devrimi**, 3. bs., İstanbul, İnkılap ve AKA Kitabevleri, 1982.
82. Perin, Cevdet **Atatürk Kültür Devrimi**, İstanbul, İnkılap ve Aka, 1981.
83. Seyfettin, Ömer **Dil Konusunda Yazılar**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1989.
84. Sinanoğlu, Oktay **Bye Bye Türkçe, Bir New York Rüyası**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2000.
85. Şimşir, Bilal N. **Türk Yazı Devrimi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.
86. Tekin, Talat **Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı**, Ankara, Simurg Yayıncılık, 1997.

87. Tekin, Tekin "Atatürk'ün Dil Reformu", **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyum Bildirileri**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1975, s.488.
88. Tıraş, Yusuf Can; Ertürk Halil İbrahim "Türk Dili Devrimiyle Birlikte Türkçenin Kazanımları", **Journal of Turkish Language and Literature Volume:1, Issue:2, Autumn 2015**, sy.: 205-220.
89. Turan, Şerafettin **Atatürk ve Ulusal Dil**, İstanbul, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1998.
90. Turan, Şerafettin; Özel, Sevgi **Türkçenin ve Dil Devriminin Öyküsü**, Ankara, Dil Derneği Yayınları, 2018.
91. Türk Dil Kurumu **1. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri [20-21 Kasım 2008]**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
92. Türk Dil Kurumu **Ana Dili Olarak Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi, Çalışma Toplantısı Bildirileri, Sivas, 30-31 Ekim 2014**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.
93. Türk Dil Kurumu **Atatürk'ün Yolunda Türk Dil Devrimi, Topluçalışım 17-18 Ocak 1981 Bildiriler Toplugörüşmeler**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.
94. Türk Dil Kurumu **Türk Gramerinin Sorunları 1-2**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
95. Türk Dil Kurumu **Uluslararası Yaşayan Türkçe Bilgi Şöleni (Vefatının 30. Yılında Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş Hatırasına)**, Ankara, 2017.
96. Türk Tarih Kurumu, **Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. bs., 2001.
97. Ülkütaşır, M. Şakir **Atatürk ve Harf Devrimi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.
98. Yetiş, Kâzım **Atatürk ve Türk Dili**, 3 Cilt, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
99. Yücel, Tahsin **Dil Devrimi ve Sonuçları**, İstanbul, Can Yayınları, 2007.
100. Zülfikar, Hamza **Söz Varlığı, Yazım ve Anlatım Açısından Türkçedeki Gelişmeler**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.
101. Zülfikar, Hamza **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000.

ATATÜRK VE TÜRK DİL DEVRİMİ

"Türk milletinin dili, Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bizde Türk dili Türk milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz hadiseler içinde ahlakının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, velhasıl bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir. "

Atatürk, 1930

Devrimlerin içinde hayatımızı kökten değiştiren ilk ve en önemli adım dil devrimi olmuştur. Atatürk, Türk dilini bilimsel yöntemlerle uzun yıllar inceledi ve bu konuda bir devrim yapılması gereğine vardı. 1928'den 1938'e kadar on yıl boyunca aralıksız Dil Devrimi'nin uygulama öncülüğünü yapmış, başlıca sorunlarını kendisi çözmüş ve Türkçemize pek çok yeni sözcük armağan etmişti.

Ve biz Işıklılar Atatürk'ün şu vasiyetini unutmayacağız:

"Bakınız arkadaşlar, ben belki çok yaşamam. Fakat siz ölene dek, Türk gençliğini yetiştirecek ve Türkçenin bir kültür dili olarak gelişmeye devamı yolunda çalışacaksınız çünkü Türkiye ve Türklük, uygarlığa ancak bu yolla kavuşabilir."

Bu kitap ile Cumhuriyet'imizin kurucusu ve yol göstericimiz Atatürk'ü bir kere daha sevgi, saygı, minnet, hayranlık ve özlemle anıyor, O'nun Türk diline verdiği büyük önemi ve unutulmaz katkılarını sizlerle paylaşmak istiyoruz.

Av. A. Akın Süel

Feyziye Mektepleri Vakfı
Yönetim Kurulu Başkanı

